



ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

16146 NUMARALI TEMETTÜAT DEFTERİNE GÖRE
ERBAA KAZASI'NA BAĞLI KARAYAKA NAHİYESİ'NİN
SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Hazırlayan
Yavuz ÖZYÜREK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rahman ADEMİ

Çankırı – 2012

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

16146 NUMARALI TEMETTÜAT DEFTERİNE GÖRE
ERBAA KAZASI'NA BAĞLI KARAYAKA NAHIYESİ'NİN
SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Hazırlayan
Yavuz ÖZYÜREK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Rahman ADEMİ

Çankırı - 2012

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Bilimsel Etik Bildirimi	iii
Tez Kabul ve Onay.....	iv
Önsöz	v
Özet	vii
Summary	viii
Kısaltmalar	ix
Tablo Listesi	x
Grafik Listesi	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: VERGİLEME	5
1.1. Osmanlıdan Önceki Uygulamalar	5
1.2. Klasik Dönem Osmanlı'nın Vergi Sistemi.....	6
1.3. Tanzimat'la Oluşan Osmanlı'nın Vergi Sistemi	10
1.3.1 Temettüat Vergisi.....	10
1.3.2. Temettüat Defterleri İle Elde Edilen Bilgiler.....	12
1.3.3. 1840 Yıllık Temettüat Defterlerinin Farklı Yönleri.....	12
1.3.4. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettüat Defterleri.....	13
1.3.5. Temettü Vergiden Muaf Olanlar.....	14
1.3.6. Karşılaşan Sorunlar.....	15
1.4. Tanzimat Devrinde Toplanan Diğer Vergiler.....	16
1.4.1. Vergi-yi Mahsusa.....	16
1.4.2. Cizye Vergisi.....	17
1.4.3. Aşar ve Rüsumat Vergisi.....	17
1.4.4. Adet-i Ağnam.....	18
Bölüm 2: ERBAA KAZASININ TARİHÇESİ VE COĞRAFİ YAPISI	20
2.1. Erbaa Kazasının Adı ve Tarihçesi.....	20
2.2. Erbaa'nın Coğrafi Yapısı.....	21
2.3. Karayaka Beldesinin Bugünkü İdari ve Mali Yapısı.....	22

Bölüm 3: SOSYAL YAPI.....	25
3.1. Erbaa'nın Demografik Yapısı.....	25
3.2. Hane Yapısı.....	26
3.3. Sosyal Yaşam.....	28
3.4. İdari Yapı.....	31
Bölüm 4: ZİRAİ YAPI.....	30
4.1. Tarım.....	30
4.1.1. Toprakların Kullanım Alanı Bakımından Dağılımı.....	30
4.1.2. Tarla Bitkilerinin Üretim Dağılımı.....	32
4.1.3. İşletme Tip ve Büyüklükleri.....	34
4.1.4. Toprak Dağılımı.....	37
4.1.5. Tarımın Gelir İçindeki Payı.....	40
4.2. Hayvancılık.....	43
4.2.1. Binek, Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Adetleri.....	43
4.2.2. Hayvan Çeşitliliği ve Adetleri.....	47
4.2.3. Hayvan Çeşitliliğine Bağlı Hayvan Kıymetleri.....	51
Bölüm 5: EKONOMİK YAPI.....	56
5.1. Hayvanat, Emlak ve Temettüat (kazanç) Gelirlerinin Dağılımı.....	56
5.2. Hane Başına Düşen Ortalama Servet Dağılımı.....	59
5.3. Verginin Gelir İçindeki Payı.....	61
5.4. Servetin Dağılımı.....	63
5.6. Serveti En Yüksek Olan Hanelerin Dağılımı	68
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	74
EKLER	77
Ek-1: 16146 Numaralı Temettüat Defterinin Orijinal Nüshası.....	77
ÖZGEÇMİŞ.....	155

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*16146 Numaralı Temettuat Defterine Göre Erbaa Kazası'na Bağlı Karayaka Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

22/05/2012

Yavuz ÖZYÜREK

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Yavuz ÖZYÜREK] tarafından hazırlanan [16146 Numaralı Temettuat Defterine Göre Erbaa Kazası'na Bağlı Karayaka Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı] başlıklı bu çalışma, [22/05/2012] tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliğiyle] başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Tarih] Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZCAN	İmza:
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Rahman ADEMİ	İmza:
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Bekir GÖKMEN	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 11./05/ 2012 tarih ve 2012/14 Sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan AKÇA

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Temettüat Defterleri Tanzimat ile başlayan merkezileştirme çabası ve vergi adaletinin bir yansımasıdır. Adil verginin sağlanabilmesi için gelir tespiti ve gelire göre vergi alınması zaruretinin sonucudur. Böylece 1840'lı yıllarda genel bir tahrir çalışması sonucunda Temettüat Defterleri ortaya çıkmıştır.

Bu defterler 19. Yüzyıla ait sosyo-ekonomi yapının anlaşılmasında önemli kaynaklardır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi 'nde Maliye Varidat Kalemli Defterlerinden ve (ML. VRD. TMT.) koduyla tasnif edilmiş olan Temettüat Defterlerinin tasnifi ve kataloglanmasında o tarihlerdeki idari taksimat esas alınmıştır.

Son zamanlarda sosyo-ekonomi alanında eser yazan tarihçiler için ayrı bir öneme sahip Temettüat defterlerinden yararlanılarak bu tezin oluşması sağlanmıştır. Bu tezin hazırlanmasında Osmanlı Devleti'nin Sivas Vilayeti Tokat Sancağı'na bağlı Erbaa Kazasına ait Karayaka Nahiyesi'nin H.1256/M.1840 yıllıklı Maliye Nezareti Varidat Defterleri Fonu'nda yer alan 16146 numaralı temettüat defteri kullanılmıştır.

Tez konusunu oluşturan “19. Yüzyılda Erbaa Kazası'na Bağlı Karayaka Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı çalışma beş bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, “Vergileme” başlığı altında, Tanzimat'tan önce ve sonra Osmanlıda vergileme ele alınarak 1840 yılında Karayaka nahiyesinden alınan “Temettüat vergisi” üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Erbaa ilçesi ve Karayaka beldesinin tarihi, coğrafi, idari ve ekonomik yapısı ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, 19. yüzyılda Erbaa kazasının “Sosyal Yapısı” üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde, Karayaka nahiyesinin 19. yüzyıldaki “Zırai Yapısı” işlenmiştir. Beşinci bölümde ise Karayaka nahiyesinin “Ekonomik Yapısı” ele alınmıştır.

Buna göre incelenen ve 160 sayfadan oluşan temettüat defteri ile 26 köye ait bilgilere yer verilmiştir. Köylere ait hane sayısı, kişilerin adları, lakapları, fiziksel özellikleri, emlak dönümleri, ekili arazi dönümü, büyükbaş ve küçükbaş hayvan adeti, çift ve koşum hayvanları adetleri, arı kovanı adeti, yaptıkları işler ve en sonunda emlak ve hayvan kıymetleri ile temettü gelirleri ve toplamdan oluşan kıymetleri gibi bilgiler işlenerek tablo ve grafikler elde edilmiştir. Bu veriler ışığında Erbaa Kazasının Karayaka Nahiyesinin 19. Yüzyıl sosyo-ekonomi tarihine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmanın oluşmasında yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Rahman Ademi'ye ve tez yazım sürecinde bana yardımlarını esirgemeyen diğer hocalarıma şükranlarımı sunarım.

22/05/2012

Yavuz ÖZYÜREK

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: 19. Yüzyılda Erbaa Kazası'na Bağlı Karayaka Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı.

Tezin Yazarı: Yavuz Özyürek

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rahman Ademi

Anabilim Dalı: Tarih

Bilim Dalı:

Kabul Tarihi: 22/05/2012

Sayfa Sayısı: 12 (ön kısım) + 76 (tez) + 79 (ekler)

Bu çalışmada Karayaka Nahiyesi'nin 16146 numaralı temettüat defterine göre sosyo-ekonomik yapısı ortaya konulmuştur.

Bunun için Osmanlı Arşivi'nde Maliye Nezareti Varidat Defterleri Fonu'nda yer alan H.1256/M. 1840 tarihli ve 16146 numaralı temettüat defterleri esas alınmıştır.

Amacım Tanzimat reformuyla başlatılan Kazanca (temettüat) ait vergilendirme sistemi ile tutulan temettüat defterlerine göre bir çalışma yapmak suretiyle 19. Yüzyıla ait Erbaa'nın sosyo-ekonomisine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Buna göre incelenen temettüat defteri ile 26 köye ait bilgiler yer almıştır. Köylere ait hane sayısı, kişilerin adları, lakapları, fiziksel özellikleri, emlak dönümleri, ekili arazi dönümü, büyükbaş ve küçükbaş hayvan adeti, çift ve koşum hayvanları adetleri, arı kovanı adeti, yaptıkları işler ve en sonunda emlak ve hayvan kıymetleri ile temettü gelirleri ve toplamından oluşan kıymetleri gibi bilgiler işlenerek tablo ve grafik haline getirilmiştir.

Bu çalışmada tablo ve grafikler oluşturulmak suretiyle konunun anlaşılmasında etkili olabilecek yöntemler izlenmiştir. Ayrıca hazırlanan dönemle günümüz arasında mukayese yapmak suretiyle o dönemin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erbaa kazası, Karayaka nahiyesi, Tanzimat Dönemi, Temettüat defterleri.

Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: The Socio-Economical Structure Of Karayaka in the 19th Century According To The Temettuat Defteri-Tax Recordings.
Author : Yavuz ÖZYÜREK
Supervisor : Yrd. Doç. Dr. Rahman ADEMİ
Department : History
Sub-field :
Date : 22/05/2012
<p>In this study, Karayaka region's socio-economic structure has been put forward.</p> <p>For this reason, temettuat register which is in fund revenues in the Ottoman Archives of the Ministry of Finance were based on with the date of H.1256/M.1840 and with the number of 16146.</p> <p>My goal is to shed light on the socio-econom, launched the Tanzimat reform of income (temettuat) held by the taxation system to make a work based on register by temettuat in the 19th century's Erbaa.</p> <p>According to this temettuat register which is studied, contain information belonging to 26 villages. The number of households belonging to the villages, people names, nicknames, physical properties, real estate-affected area, cultivated acres of land, cattle and sheep livestock units, double and harness the animals, customs, beehive units, their work, and at the end with real estate and value of the animal, composed of the sum which was obtained by processing tables and graphs, such as dividend income and assets.</p> <p>In this study, by creating tables and graphs followed understanding of the subject methods may be effective. In addition to this, it is contributed to a better understanding of that period, by making a comparison between the current period and the prepared period.</p>
Keywords: Temettuat Register, Tanzimat Period, Karayaka Village.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geen eser
a.g.m.	Adı geen makale
a.g.t.	Adı geen tez
bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
H.	Hicri Takvim
M.	Miladi Takvim
ML. VRD. TMT. d.	Maliyeden Varidat Temettüat Defterleri
S.	Sayı
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
vs.	Ve saire

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: 1881/1882-1893 Erbaa Kazası'ndaki Kadın-Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı.....	25
Tablo 2: 1904 Erbaa Kazası'ndaki Kadın-Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı.....	26
Tablo 3: Karayaka Nahiyesi Köylerine Ait Hane Sayısı, 1840.....	27
Tablo 4: 1844 Yılı İtibariyle Tokat Sancağına Ait Milletlerin Dağılımı.....	28
Tablo 5: Karayaka, Sunisave Eyrek'e Ait Ekili Arazi Değerleri.....	32
Tablo 6: Sunisave Eyrek Nahiyelerinin Tohumluk Bileşkesi.....	33
Tablo 7: Karayaka Nahiyesine Ait Tarım İşletmelerine Düşen Tarım Arazisi ve Çift Hayvanları.....	35
Tablo 8: Karayaka Nahiyesindeki Köylere Ait Hanelerin Sahip Oldukları Toprakların Dağılımı-1840.....	38
Tablo 9: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerinin Toprak Dağılımı-1840 (Dönüm).....	39
Tablo 10: Karayaka Nahiyesi'nde Toprağın Kullanım Alanları ve Kıymetleri İtibariyle Dağılımı, 1840.....	41
Tablo 11: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerinde Toprağın Kullanım Alanları ve Kıymetleri İtibariyle Dağılımı, 1840.....	43
Tablo 12: Karayaka nahiyesine ait binek, büyükbaş ve küçükbaş hayvan adetleri-1840.....	45
Tablo 13: : Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Binek, Büyükbaş ve Küçükbaş Adetleri-1840.....	47
Tablo 14: Karayaka Nahiyesine ait köylerdeki hayvan türleri ve sayıları- 1840...	50

Tablo 15: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyesindeki Hayvan Türleri ve Sayıları-1840.....	51
Tablo 16: Karayaka Nahiyesindeki Hayvan Çeşitliliğine Bağlı Gelirler-1840.....	54
Tablo 17: Toplam Geliri Oluşturan Toplam Hayvan, Emlak ve Gelir Tutarları-1840	57
Tablo 18: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Emlak, Hayvan ve Gelir (temettüat) Kıymetleri(kuruş)-1840.....	58
Tablo 19: Karayaka Nahiyesindeki Ortalama Hane Gelirleri (kuruş)-1840.....	60
Tablo 20: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Ortalama Hane Gelirleri (kuruş)-1840.....	61
Tablo 21: Köylerin Vergi-yi Mahsusalarının Gelir İçindeki Yüzdelik Oranları- 1840	62
Tablo 22: Karayaka Nahiyesine Ait Köylerin Servet Dilimleri-1840.....	65
Tablo 23: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyesindeki Hane Bazında Servet Dilimleri-1840.....	68
Tablo 24: Köylerdeki En Fazla Servete Sahip Kimseler-1840.....	69

GRAFİK LİSTESİ

<u>Grafik No</u>	<u>Sayfa</u>
Grafik 1: Karayaka Nahiyesindeki Hayvan Adetlerinin Yüzdesi-1840.....	19
Grafik 2: 1904 Erbaa Kazası'ndaki Kadın-Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı -1840.....	26
Grafik 3: Karayaka Nahiyesinin Tarla, Bağ ve Bahçe Oranları-1840.....	30
Grafik 4: Karayaka Nahiyesi'ne Ait Tarla Bitkilerinin kile cinsinden Tohumluk Bileşimi-1840.....	33
Grafik 5: Karayaka Nahiyesinde Hane Başına Düşen Tarım Arazisi-1840.....	39
Grafik 6: Karayaka Nahiyesinin Tarla, Bahçe ve Bağ Kıymetinin Oranları.....	42
Grafik 7: Karayaka Nahiyesine Ait Gruplanmış Hayvan Adetleri-1840.....	44
Grafik 8: Karayaka Nahiyesinde Büyükbaş Hayvan Adetleri-1840.....	47
Grafik 9: Karayaka Nahiyesindeki Binek Hayvan Adetleri-1840.....	48
Grafik 10: Karayaka Nahiyesindeki Küçükbaş Hayvan ve Arı Kovanı Adetleri-1840.....	49
Grafik 11: Karayaka Nahiyesindeki Hayvanların Adet Kıymetleri-1840.....	55
Grafik 12: Karayaka Nahiyesine Ait Hayvanat, Emlak ve Temettü Kıymetleri-1840	56
Grafik 13: Karayaka Nahiyesinin Hane Bazında Hayvan, Emlak ve Kazanç Gelirlerinin Oranı-1840.....	60
Grafik 14: Karayaka Nahiyesindeki Vergilerin Gelire Oranı-1840.....	63
Grafik 15: Karayaka Nahiyesinde Hane Bazında Gelir Dağılımı-1840.....	64
Grafik 16: Karayaka Nahiyesindeki Hanelerin Servet Dağılımı.....	67

GİRİŞ

Vergi insanlık tarihi kadar eskidir. Henüz devlet haline gelmeden önce kabileler halinde yaşarlarken dahi kabile reislerine verdikleri gönüllü yardımlar ve bağışlar verginin ilk örneklerini oluşturur. Her ne kadar verginin başlangıcında gönüllük varsa da siyasal güçle birlikte verginin toplanmasında cebriyet oluşmuştur (Erginay, 1990: 30-31).

Bununla birlikte tarihi süreç içerisinde siyasal oluşum olarak kabul edilen devlet yapılanması içerisinde ne şekil ve çeşit içerisinde olursa olsun vergi devlet tarafından toplanmaya gelmiştir. Kamusal nitelikli işlerin yürütülmesi için bu durum zorunluluk haline almıştır. Vergi değişik tarih ve şartlarda alınmaya gelmiştir. İlkel dönemlerde hediye, yardım gibi adlar altında gönüllük esasına göre alınırken geleneksel hale gelmiş, bu da ihtiyaçların karşılanmasında yetersiz kalınca verginin toplanması kamu ödevi haline gelmiştir.

İlkçağ'da vergilerin toplanmasında bir düzen bulunmamaktaydı. Vergiler düzenli toplanmamaktaydı. Bu dönemde alınan vergiler çoğunlukla aynî değer üzerinden alınmaktaydı. Devlet, halktan vergiyi daha çok savaş durumlarında almaktaydı. Bu durumda vergiden dolayı halkın tepkisini çekmemek ve vergiyi meşrulaştırmak için dini vecibe olduğu ileri sürülerek halka kabul ettirilmeye çalışılmıştır (Kayan, 2012: 81).

Vergilerin cebri yükümlülüğü ilk defa Roma hukukunda görülür. Roma'da vergiler çoğunlukla dolaylı ve dolaysız olarak toplanmaktaydı. Roma imparatorluğunda vergiler başlarda "İltizam usulü" ile toplanmaktaydı. Vergiler mültezimlere havale edilmekteydi. Bu kişiler kendi nam ve hesaplarına tahsilde bulunur ve devlete belli miktarda bedel verirlerdi (Aktan, 1986: 1).

İlkçağdaki Roma İmparatorluğunun vergi usulündeki cebriyetinin yerini Ortaçağda ihtiyarilik almıştır. Ortaçağda halkın monark ya da feodal beye verdiği vergiler cebri olmaktan ziyade kendi rızasıyla yaptığı yardım olarak düşünülmelidir. Mesela bu dönemde kullanılan "Donum" kelimesi bağış; "Benevolence" kelimesi yardım "Present" kelimesi ise hediye anlamında kullanılmıştır (Aktan, 1986: 1).

Ortaçağ vergilerinin toplanış şekli, Feodaliteden kaynaklanan yapıdan dolayı ilk zamanlar aynî olarak alınmaktaydı. Devlet masraflarının yekûnunu saray masrafları oluşturduğu için bu giderler kralın mülk gelirlerinden karşılanmaktaydı. Ortaçağ'ın ikinci yarısı diyebileceğimiz devrede ise, vergilerin yükü kentlerde yaşayan burjuvazinin sırtındadır. Götürü olarak alınan bu vergi çeşidi, defterle tutulmuş belli bir matrah üzerinden değil de, kestirme bir fiyat olarak alınan bir vergidir (Turhan, 1989: 11).

Ortaçağ'ın aynî bedelinin yerini Yeniçağ'da nakdî bedel aldığı için bu dönemde Ortaçağ'a göre belirgin bir farklılık oluşmuştur. Yeniçağ'da sosyal tabakalar arasındaki ilişkiler hukuki zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Kralın feodal beye feodal beyin de halka karşı muamelesinde hukuki zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Kralın zenginliği tebaanın zenginliğine ve refahına bağlı olduğu anlayışı yerleşmeye başlamıştır. Bu düşüncenin oluşmasında merkantilizmin büyük etkisi vardır. Yeniçağ'ın vergi sisteminin oluşmasında sadece kamu giderlerini karşılamak değil aynı zamanda devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmesi de amaçlanmıştır (Kayan, 2012: 84).

Akılcı olmayan ve durağan bir iktisat anlayışında olan ortaçağın iktisat zihniyetinin yerini, Coğrafi keşifler sonucunda -sömürge yerlerindeki değerli madenlerin Avrupa'ya taşınmasıyla başlayan merkantilist anlayışla- Yeniçağ Avrupası'nda yeni bir ekonomik zihniyet filizlenmeye başlamıştır. Oluşmaya başlayan bu yeni zihniyetle birlikte "kâr" ve "teşebbüs" dayalı yeni bir iktisadi sistem oluşmuştur. Kâr ve teşebbüs, makul üretim ve ticaret yollarını kullanmak suretiyle rasyonel bir şekilde para kazanmayı ifade etmektedir (Ülgener, 1981: 128-129).

18. yüzyılda İngiltere'de başlayıp Avrupa'da oluşan Sanayi İnkılâbı ile 19. Yüzyılda kapitalizmin temelleri atılmıştır. Gerek Marx, gerekse Weber farklı düşüncede olsalar da birleştikleri husus Batı kapitalizminin çıkışı hususundaki yaptıkları analizde "kazancı artırma" olgusunun altı çizilmiştir. Kapitalizmin çıkış noktası diyebileceğimiz bireylerin sermayeyi kâra dönüştürme isteği iktisadi yapıyı etkilediği gibi; siyasal ve askeri yapıyı da etkilemiştir. Bu durum kapitalistleşen Avrupa sömürgeciliğini okyanus ötesine taşımıştır (Akça ve Hülür, 2005: 312).

Osmanlı iktisadi teşekkülü Kuruluş devrinden itibaren oluşmaya başlamıştır. Klasik Osmanlı iktisadiyatında toprakların mülkiyeti devlete mâl edilerek *miri arazi* rejimi ihdas edilmiştir. Bu amaçla tahrir kayıtları tutulmuştur. Osmanlı sınırları içinde nüfus ve arazi tahriri yapılarak reayanın miri arazi rejimine tabi tutulması sağlanmıştır. Reayaya bu araziler şartlı kiracılık yoluyla verilmiştir (Özdeğer, 2003: 3).

Klasik dönem Osmanlı iktisadiyatı, 16. yüzyıldaki sınırları ile iletişim ve ulaşım araçlarının yetersizliğinin yanı sıra, sayım güçlüğü ve masrafları ile idari ve askeri personelin maaşlarının ödenmesinin hazineye karşılanmasındaki sıkıntıdan dolayı bu dönemde “tahsis usulü” uygulanmıştır.

Sipahiliğin 17. yüzyıl başlarında çöküşüyle gelişen süreçte ayan adı verilen mütegalibe sınıfı, toprak tahsisi ve vergilerin tahsilâtı süreçlerinde yer aldılar. 17. Yüzyılda merkezin peşin para ihtiyacını (nakit) karşılama eğilimi, vergileri toplama hususunda geniş yetkilerle donatılmış olan beylerbeylerinin, yerel güçlere dayanmalarına neden olmuştur. Böylece Osmanlı'nın geleneksel toprak sistemi çökmeye başlamıştır. Bu durum periferide ayanları devlet içerisinde ayrıcalıklı konuma yükseltmiştir. Dirlik sisteminin bozulmasıyla birlikte müftülerden beylerbeylerine, yeniçerilerden kadılara kadar geniş kesimler ayan olma yarışına girmişlerdir (Akça ve Hülür, 2005: 318).

17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkan değişim, toplumsal dinamiklere güç kazandırma olarak değil de, merkezi iktidara daha fazla güç kazandırma çabaları ile sonuçlanmıştır. Merkezi iktidar geleneksel gücünü toparlama çabasına girmiştir. Uzmanlaşmış ve sayıca kabarık bir bürokrasi, mükemmelleştirilmiş bir bürokratik kayıt mekanizması merkeziyetçi devletin temel karakteristiğini oluşturmuştur (Akça ve Hülür, 2005: 322).

II. Mahmut ve Tanzimat yenileşmesine bu açıdan bakılacak olunursa mesele vuzuha kavuşmuş olacaktır. 1831 yılında yapılan genel nüfus sayımı, eyaletlere ait nüfus ve emlak bilgilerinin tespitini sağladığı gibi, askerlik işleri, vergilerin tahsili ve bu işlere ait kayıtların tutulması gibi konularda merkezi bir yapılanmaya katkıda bulunmuştur.

Tanzimat yöneticileri, merkezi yönetimi iktisadi alana da teşmil etmek maksadıyla merkezi hükümetçe atanan ve valilere karşı bağımsız merkezi yönetime karşı sorumlu memurlar atamışlardır. Böylece valilerin özerk yapısından kaynaklanan

sıkıntılara karşı önlem alınmıştır. Vergileri, geleneksel yöntemin dışında mükellefin ödeme gücüne göre toplayan “muhasıl-ı emval” olarak adlandırılan bu memurlar merkezi bürokrasinin örneklerindedir (Akça ve Hülür, 2005: 329).

19. yüzyıl iktisadiyatı içinde merkezi yapılanmayı gerektirecek nedenler; savaşlarda alınan mağlubiyetlerin ekonomik sıkıntıları, askeri ıslahatların maliyetleri ve vergilerin toplanmasındaki çok başlılık olmuştur. Tanzimat döneminde merkezden gönderilen muhasılların önemli bir amacı vergi tahsilinde aracıları kaldırarak merkezi ve sağlıklı işleyen bir vergi sistemi ortaya koymaktı. 1839 yılında yayınlanan bir “Talimat-ı Seniyye” ile ahalinin kazancına muvafık bir gelir vergisi olan “Temettüat Vergisi” alınması kararlaştırılmıştır. Böylece Osmanlı Devletinde yeni bir vergi türü ihdas edilmiştir (Öztürk, 2011).

Temettüat vergisi herkesin kazancına uygun, vergi adaletini sağlamaya yönelik önemli bir adımdır. Temettüat tahriri yapılarak halkın mal varlığını tespit edilerek halkın kazancı hakkında bilgi edinmek ve buna göre adil ölçüler içerisinde vergi tarh etmek amaçlanmıştır. Böylece toplanan bu vergilerle, devlet gelirlerini arttırmak ve tutarlı bir bütçe oluşturmak amaçlanmıştır. 15. ve 16.yüzyıl tahrir defterlerinden elde edilecek bilgilerden daha fazlasını bu defterlerde bulmak mümkündür. İçerikleri itibariyle çok daha ayrıntılı bilgiler ihtiva ettiklerinden önemli sonuçlara ulaşmak mümkündür. Tanzimat döneminde, önceleri değişik adlarla alınan vergilerin yerine tek bir verginin konulması için, hane reislerinin gelirlerini tespit maksadıyla yapılan temettüat sayımları, 19.yüzyıl ait Osmanlı Sosyo-ekonomi Tarihi için önemli bilgiler içermektedir.

Temettüat defterleri sayesinde bir bölgenin demografik ve etnik yapısı, fert düzeyinde menkul ve gayr-ı menkul kaynakları, ferdin yıllık kazancı, işletmelerin büyüklüğü, vergi yükü, işgücü, kişilerin mesleği, yetiştirilen zirai ürünler ve beslenen hayvanlar, ticari ve sınaî kurumlar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Bu özellikleri ile Temettüat defterleri Osmanlı Taşra İktisadi ve Sosyal Yapısı'na ait istatistiksel veriler içermektedir. Bu defterler ilgili bölgenin o döneme ait sosyal ve ekonomik durumunu ayrıntılarıyla açıklamamıza yardım etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: VERGİLEME

1.1. Osmanlıdan Önceki Uygulamalar

İslam devletlerinde arazi daha çok Öşri ve Haraci olarak ele alınmıştır. Öşri araziler fetih yoluyla Müslümanlara dağıtılan araziye ifade ederken; haraci araziler ise mülkiyeti fetihden önceki eski sahiplerine ait veya devlet tarafından -devlete ait olmak kaydıyla- Müslümanlara intikal ettirilen topraklar olarak ele alınmıştır (Karaman, 2003).

Sonraki devirlerde ordu ücretli hale geldi. Ordunun ihtiyaçları, hazineye ait vergilerin tahsil edilip maaş olarak dağıtılması yerine doğrudan doğruya arazi gelirlerine bağlandı. Buna göre devlete ait vergileri bizzat toplayıp maiyetindeki askerlerin masraflarını karşılamak için muayyen ölçülerdeki topraklar kumandanlara iktâ edilmiştir. Bu iktâlarda topraklar, kumandanlara mülk olarak verilmeyip yalnızca vergiyi toplama ve sarfetme salâhiyeti verilmiş oluyordu (Aktan, 1986: 165-173).

İlerleyen süreçte Selçuklular İkta sistemini daha da geliştirmiştir. Selçuklu hükümdarı Melikşâh döneminde, vezirlik makamında bulunan Nizâmülmülk tarafından sistemleştirilen Selçuklu askerî iktası; arazinin -derecesine göre- askere dağıtılmasından ibarettir.

Eyyübîler, Memlûklar, Anadolu Selçukluları ve Beylikler devirlerinde küçük değişikliklerle aynı sistem benimsenerek tatbik edilmiştir. Bu devir toprak idaresinde temlik yoluyla da iktâlar da yapılmıştır. Temlik usulüyle yapılan iktâlarda toprak, iktâ yapılan kimseye aittir. Tasarruf hakkı şahsa mahfuz olarak sahibi ölünce toprak mirasçılara intikal ederdi. Bu durumda arazi, harâcî olmaktan çıkarak mülk ve öşri vasfını almıştır (Uzunçarşılı,1984: 115-117).

Vergi toplama usulünde, “ikta” uygulaması havale sistemi kategorisi içerisinde yer almaktadır. İkta olarak uygulanan bu sistemi Osmanlılar “tımâr” sistemine dönüştürmüştür. Osmanlı devleti tımâr sistemi olarak geliştirdiği Selçuklu ikta sistemini, Kuruluşundan Tanzimat’a kadar uygulanmıştır (Aktan, 1988).

“Arazi-yi Memleket” olarak adlandırılan ikta toprakları şahıslara temlik edilmektedir. Bu topraklar “İkta’ı Temlik” olarak adlandırılmaktadır. İkta sahipleri (ikta-dârlar) miri araziden istifade eden köylüden aldıkları verginin bir kısmını “ikta’ı icare” olarak hazineye ödemekle yükümlüdürler. Bir görüşe göre, “İkta’ı Temlik”, ancak mevat (ölü) sayılabilecek araziden temin edilebilirdi. İktaların şahıslara temlik edilmesinin nedeni ise arazinin imarı maksadına matuftur (Cin, 1978:87).

İktaların orduların iâşe işinde kullanılmasında İlhanlı Moğol devletinde de rastlanır. İkta arazileri İlhanlılarda “çeriğ yurdu” olarak adlandırılmıştır. İlhanlı hükümdarı Gazan Han iktalardan neferlerin de faydalanmasını sağlamıştır. Gazan Hanın bu tedbiri Selçukluların uyguladığı ikta sisteminin genişletilmiş şeklidir. Osmanlı’ya intikal eden Gazan Hanın bu uygulamasıdır. Buna göre sancak ve nahiyeler “çeriğ yurd”larına ayrılarak memleket bölüklere ayrılmıştır. Böylece askerin silah, cephane, çadır, erzak v.s. ihtiyacı buradan temin edilmiştir (Toğan,1981: 289).

Anadolu Selçuklularda; ikta sistemi, siyasi istikrarsızlıklar ve mücadeleler nedeniyle yavaş yavaş sarsılmış ve İlhanlıların Anadolu’yu işgal etmeleri ile birlikte Selçuklu ordusu fiilen ortadan kalkmış; böylece Selçuklu askeri ikta sistemi de yıkılmıştır (Aktan,1986: 165-173).

1.2. Klasik Dönem Osmanlı’nın Vergi Sistemi

14. yüzyıl başlarında bir uç beyliği olarak ortaya çıkan Osmanlıların konar-göçer mi yoksa yerleşik bir düzende mi oldukları araştırma konusu olmuştur. Osmanlıların kısmen konar-göçer olduğu, fakat bulunduğu coğrafyada varlıklarını devam ettirmek için konar-göçer olmalarının hâkim yaşam biçimi olamayacağı da bir gerçektir.

Vergilendirmenin Asya imparatorluklarında belirleyici etkisi yadsınamaz; ayrıca vergi kırsal kesimde kişisel statünün de temelidir. İslam anlayışında reayanın yani halkın devlete ödemesi gereken nakdi bedel ve angaryanın “kulluk” veya “bağımlı tebaa” olarak değerlendirilmesinin yeri yoktur. Bu tür vergiler tamamen “geleneksel”, “sultani” veya devletten kaynaklanan “örfî vergiler” kapsamında ele alınmıştır. Başlangıçta devlet fethedilen yerlerdeki halktan önceden alına gelen vergileri almak suretiyle bir muamele izlemiş ve bu durum zamanla devlet politikası

içinde özümsemiştir. Böylece devlet feodal yapıyı merkezileştirmiştir (İnalcık, 2000: 110).

Orhan Gazi döneminden itibaren, yerleşik bir toplum düzeninin oluşmaya başlamasıyla gelişen idarî ve askerî düzen, Osmanlılarda, tarım ağırlıklı bir iktisadî yapının oluşmasına imkân tanımıştır. Geleneksel tarım toplumunun bütün özellikleri Osmanlılarda da görülmeye başlanılmıştır. Bu çerçevede, diğer yerleşik toplumlarda olduğu gibi, devletlerarası ticaret, bölge-içi ticaret, kentlerdeki ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılık, ekonomide önemli paya sahip olmuştur.

Toplumun büyük çoğunluğunun tarımla uğraşması ve sahip olunan gelirin büyük kısmının tarımsal üretime dayalı olması; tarım toplumu yakıştırmasını haklı kılan en önemli nedendir.

Osmanlı toplumuna baktığımızda, 1520-30'lu yıllara ait tahrir defterlerinden elde edilen veriler bu hususu açıkça gösterir. Bu dönemdeki tarımsal ekonominin temel üretim aracı bir çift öküz ile çekilen sapandı. Kuru tarım ile buğday-arpa ekimi yapılan iklim kuşaklarında, sabanın odun veya demirden yapılmasının yol açtığı değişiklikler dışında, makineleşme dönemine kadar tarım teknolojisinde köklü bir değişiklik görülmez. Bu geleneksel tarımın temel emek birimi ise aile reisi erkeğin simgelediği köylü ailesidir (İnalcık, 1993:2).

Osmanlı imparatorluğu, Selçuklulardan aldığı İkta Sistemini geliştirerek Tımar Sistemini oluşturmuş ve bu sistemi Kuruluşundan Tanzimat'a kadar uygulamıştır. Bir kısım tarihçiler Osmanlının uyguladığı Tımar Sisteminin, Selçuklulara ait İkta sisteminden gelmediği görüşünü savunmaktadır. Bunların bazıları bu sistemin Bizans'tan alındığını; bir kısmı da bu sistemin Sasanilerden Araplara; Araplardan ise Türklere geçtiği görüşünü savunmaktadır. Prof. Fuad Köprülü, Osmanlıların tımar sistemini Anadolu Selçuklularından aldığına dair güçlü deliller ileri sürerek bu sistemin Bizans'tan alındığına dair olan iddiayı çürütmüştür. Köprülüye göre, tımar sistemi B. Selçuklu Devletinden, Anadolu Selçuklu Devletine, oradan da Osmanlı Devletine geçmiştir (Aktan, 1988: 69-78).

Batılı araştırmacılara göre, "Tımar"ın kelime kökü "Tımarion" olup; 14. yüzyıla ait Batılı belgelerde bu kelimenin, "ikta" anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Bizans devletinde ise, "ikta" anlamına gelebilecek çok farklı kelimeler kullanılmıştır.

Venedikli olan bir başka araştırmacı ise bu kelimenin Farsça “Tımar” kelimesinden geldiğini belirtmekte ve bu görüşe ünlü tarihçi Von Hammer de katılmaktadır (Barkan, İslam Ansiklopedisi: 286-287).

Kelimenin tarihi kökeni üzerinde yeterli düzeyde açıklama sağlanamasa da; Osmanlı devletinde uygulandığı şekliyle ilgili bir mutabakat sağlanmıştır. Buna göre; “Tımar Sistemi”nin, Selçuklulardan Osmanlılara intikal ettiği görüşü yaygındır. Kprlye göre böyle olması pek tabidir. Çünkü Osmanlı devleti mali, idari ve askeri açıdan Anadolu Selçuklularının devamıdır. Kısmen de İlhanlılar ve Memluklu devletlerinin tesiri altında kalmıştır (Aktan, 1988: 69-78).

Tımar toprakları, Osmanlı devletinde devlete hizmetleri karşılığında geçimlerini karşılamak rere devlet görevlilerine, devlet tarafından tahsis edilen topraklardır. Bu topraklar 20.000 akçeye kadar vergi kaynağına sahip olup, tahsili konusunda yetkilendirilmiş şahışlar kendi nam ve hesaplarına bu vergiyi toplama selahiyetine sahiptir (Barkan, İslam Ansiklopedisi: 286-287).

Zapt edilen araziler, muhtelif kıymetlere ayrılarak, askeri hizmet karşılığında sipahilere verilmiştir. Bu topraklar sadece askerlere değil, diğer devlet adamlarına da dağıtılmıştır. Bulunduğu konuma göre devlet adamlarına daha fazla gelir getiren -zeamet ya da has olarak adlandırılan- topraklar verilmiştir. Bu yönüyle “Tımar Sistemi” Selçuklularda uygulandığı gibi Osmanlıda da uygulanmıştır (Köprülü, 1994:109).

Tımar sistemi, muayyen bir arazinin tevcihi veya araziye ait bazı hakların verilmesinden ziyade, bazı vergilerin havalesinden ibarettir. Vergi kanununa göre merkezi idare tarafından, mahallinde yapılan tahrirler ile nüfus ve gelir tespiti yapılmış; sonra ise, hizmet ve hak sahiplerine bu vergiden muayyen bir kısmı tahsis edilmiştir. Vergilerin hangi şahışlardan toplanacağı, defterlere (icmal defteri) ayrı ayrı kaydedilmiştir. Görülüyor ki, “Tımar” bir tahsis ve havaledir. Padişahın verdiği tımar tevcih vesikası, devlete ait muayyen bir geliri toplama selahiyetini veren bir nevi havale vesikasıdır (Aktan, 1988: 69-78).

Klasik Dönem Osmanlı Devletinde, Tımar sisteminin uygulanması sırasında tutulan “Tahrir Defterleri” ile vergi kaybı nlenmeye çalışılmıştır. Bu defterler sayesinde

Osmanlının klasik döneme ait; idari, askeri, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgiler edinilebilmiştir.

Osmanlı Devletinin Kuruluş döneminden itibaren toprak mülkiyeti devlete ait olarak kabul edilmiştir. Osmanlı devletinde tahriri yapılmış nüfus ve arazi üzerinde Miri Arazi (tasarrufu devlete ait topraklar) rejimi hukuku uygulanmıştır.

Miri arazi üzerinde kendisine tasarruf yetkisi sunulmuş çiftçilerin uymakla yükümlü oldukları hukuk budur. Reaya, sahibi olduğu arazide “kiracı sahip” statüsündedir. Fakat ekip-biçtiği araziye kendinden sonra çocuklarına bırakabilecek olması bulunduğu arazide emanetçi olmasından daha çok bir aidiyet hissi oluşmasını sağlamıştır.

Osmanlı devletinin feodal yapısından dolayı mali, askeri ve idari alanlardan oluşan Osmanlı kurumlarının yapısı tarıma göre şekillenmiştir.

Osmanlı İktisat tarihini dört döneme ayıracak olursak:

*Birinci dönem, Osmanlı'nın Kuruluş evresidir. 1299'dan 1475'e kadar alabileceğimiz bu evrede, diğer kurumların oluşması gibi; iktisadi kurumlar da bu dönemde oluşmuş ve kökleşmiştir. Kurumların işleyişi ve güvenliğinin sağlanması daha çok otoritenin sağlanması içindir.

*İkinci dönem, Osmanlının klasik dönemidir. 1475-1600 yılları arasındaki bu süreçte, Kuruluş evresinde izleri görülen Anadolu Selçuklu, Bizans, Beylikler ve İslam öncesi kültürün sentezi sağlanmış; böylece, Osmanlıya has bir sistem oluşmuştur.

*Üçüncü dönem, 1600-1800 yılları arasındaki bu dönemde, klasik dönemde oluşan otoritenin bozulduğu süreç yaşanmıştır. Bu dönemde taşradaki güçlerin etkinleşmesi sonucu kontrol zayıflamıştır. Osmanlı toplumunda, iktisadi ilişkilerde sıkıntılar ortaya çıkmıştır.

*Son dönem olarak adlandıracağımız, Dördüncü dönem ki, 1800-1923 yılları arasındaki süreçte siyasi otoritenin kontrolü tekrar sağlamaya yönelik reformlar yapıldığı görülmektedir. Bu süreçte, Coğrafi Keşifleri izleyen Sanayi İnkılâbı ile

ortaya çıkan Kapitalizme karşı devlet adamları Feodal Sistemin sıkıntılarından sıyrılıp reform sürecine ağırlık vermiştir (Özgen, 2000: 2).

1.3. Tanzimat’la Oluşan Osmanlı’nın Vergi Sistemi

Klasik Osmanlı iktisat anlayışı 19. yüzyıla değin ağır aksaklıklarla devam etmiş fakat devam eden süreç içerisinde, II. Mahmut ile başlayan merkezileştirme eylemi Tanzimat Islahatları ile yeni boyutlar kazanmıştır. Osmanlı yenileşmesi içerisinde Tanzimat Dönemi ıslahatlarının nirengi noktalarının başında elbette mali reformlar gelmektedir (Şener, 1992: 259).

Tanzimat’ın ilanıyla merkezden atanan “Muhassıllar”, vergi tarhı, dağıtımı ve tahsili hususunda görevlendirilmiştir. Bunun için ivedi olarak “hemen tahrir-i emlak ve nüfusa başlamaları” için sekiz maddeden oluşan talimatname devlet matbaasında basılarak Muhassılların eline verilmiştir. Bu talimatnameyle devlet varidatının kontrolü ve tespit edilmesi (m.1), vergilerin düzenlenmesi ve toplanması (m.5,7,8) devlet memurlarının yollukları(m.6) konuları vardı. Muhassılların buldukları kazalarda birer meclis oluşturmaları da (m.2,3) gerekiyordu. Nizamnamenin dördüncü bendi uyarınca “Tahrir-i nüfus ve Tahrir-i emlakın” taraması yapıp her mahallin sakinlerinin isimleri, şöretleri ile yazılacak buna ilaveten emlak, arazi ve hayvanları kaydedilecekti. Esnaf, tüccar ya da zanaatkârların ise bir yıllık kazancı tahminen hesaplanıp vergi maktu edilecekti. Böylece herkesin gelirine göre muamele edilmiş olunacaktı (Adıyeke, 2000: 770).

1.3.1. Temettüat Vergisi

Tanzimat ile mali yeniliklerin belki en önemlilerinden birisi Temettüat defterleridir. Bu kayıtların tutulmasının en önemli nedeni, Fermanda geçen “Herkesin gelirine göre vergi toplanılacak.” olunmasıdır. Tanzimat’ın cari olduğu yerlerde iki sayım yapılmış (1840 ve 1845 yıllık sayımlar) ve “Temettüat Defterleri” bu sayıma göre oluşturulmuştur (Seyitdanlıoğlu,2006: 277).

Bu belgeler Osmanlı taşrasının anlaşılmasında bize istatistikî bilgi sunmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, temettüat ülkenin ücra yerlerinde uygulanamamıştır (Akbulut, 2002: 30).

Temettüat Defterleri Başbakanlık Osmanlı Arşivleri içinde Maliye Varidat Kalemî Defterlerindedir. 1988'e kadar bu defterlere Maliyeden Müdevver ve Kepeci Tasnifleri içinde rastlanmaktaydı. 1988'de Dokuz Katalog içinde 17.747 deftere ayrılmıştır. Bu defterlerin kahir ekseriyeti 1845 yılında yapılan sayımlara aittir. Çok az olmakla birlikte ilk tahrir sayımlarına 1840 sayımlarında rastlanır (Kütükoğlu, 1995:396).

19. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu bütün kurumlarıyla Batılılaştığı, “Reformlar Dönemi” olarak adlandırılan bir sürece girmiştir. Bu süreçte mali alanda da Batılılaşma serüveni yaşanmıştır. Vergi sistemi büyük ölçüde değiştirilmiştir. İltizam ve tımar sistemi kaldırılarak, bütün vergiler Temettüat adında tek vergiye indirgenmiştir. Tanzimat Fermanıyla, “Herkesin mutasarrıf olduğu emlak ve arazi-yi mevcûdesinin menâfi’i ve temettüat-ı hasılasına ve kâr ve ticaret ve iktidarına ve l-hasil hal ve tahammüllerinin derecesine göre virgü namıyla” bir vergi alınması kararlaştırıldı. Ayrıca tayin olunacak verginin vaktinde ödenmesi ve bu konuda muhalefet edenlerin hapis cezası ile cezalandırılması kararı alınmıştır (Adıyeke, 2000: 769).

Osmanlının klasik döneme ait sosyo-ekonomik yapısının aydınlatılmasında Tahrir Defterleri büyük öneme sahip iken; Osmanlı'nın, 19. yüzyıla ait sosyo-ekonomik yapısının aydınlatılmasında ise Temettüat Defterleri önem kazanmıştır.

Temettüat kelimesinin etimolojik yapısı üzerinde durulacak olunursa bu kelime Arapçadaki meta' kelimesinden türetilmiştir. Tefe'ül babında olup; kâr etme, fayda görme anlamlarına gelir (Ş. Sami,1995: 437).

Temettüat Defterleri hazırlandığı dönemdeki bölgelerin iktisadi yapısı hakkında makro ve mikro düzeyde bize bilgi vermektedir. Mikro düzeyde, aileye ait sosyo-ekonomik yapı hakkında bilgi verirken; makro düzeyde mahalle, kaza, vilayet ve bölgenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgilere ulaşılmaktadır. Bu anlamda toplumun sosyo-ekonomik yapısı hakkında bilgi sunan ikinci bir kaynak gösterilemez (Adıyeke, 2000: 769).

Osmanlı devlet yöneticileri fethedilen toprakların öncelikle tahrir kaydını tutmuştur. Yapılan tahrirde fethedilen bölgenin nüfus ve arazi kaydı yapılarak, vergi gelirleri belirlenir buna göre tımar tevcihi yapılırdı. Fakat temettüatta mikro planda işler ele alındığı için, 19. yüzyıl Osmanlısının sosyo-ekonomik yapısı bu kaynaklarla daha ayrıntılı olarak ele alınabilmiştir (Adıyeke, 2000: 769).

1.3.2. Temettüat Defterleri İle Elde Edilen Bilgiler

* Mükellefe ait şahsi bilgiler; hane sahibinin ismi, unvanı ve mesleği.

*Menkul ve gayrı menkul servet; mükellefin sahip olduğu veya tasarrufunda bulunan ekili veya nadasa bırakılmış tarlanın, bahçenin, bağ ve çayırın dönüm olarak miktarı. Ayrıca kira ile tutulan ya da kiraya verilen toprakların dönüm olarak miktarı ve kimden kiralandığı ya da kime kiraya verildiği. Hane sahibinin büyükbaş ve küçükbaş hayvanlarının cins ve miktarı, değirmen, dükkan, boyahane, debbağhane, kışlak vb. gayrimenkul servetin sayısı ve birim büyüklüğü.

*Gelirler; Mükellefin sahip olduğu veya tasarrufunda bulunan menkul veya gayrimenkul servetin bir yıl içinde sağladığı hâsılat veya kira geliri. Hane reisinin ve diğer hane üyelerinin esnaflık, ticaret veya emek faaliyetlerinden sağladığı gelirler.

* Vergi ödemeleri; bir yıl içinde mükellef hane reisi tarafından ödenen bir tür gelir vergisi olan “vergü-yi mahsûsa”nın kuruş olarak miktarı. Gayr-ı müslim hane reisinin ve diğer aile üyelerinin ödemekle yükümlü olduğu cizyenin a'lâ, evsat, ednâ olarak türü ve sayısı. Aynen ödenen aşar vergisinin ürün olarak nevi, miktarı ve para olarak karşılığı. Nakden ödenen aşar ve rüsumun para olarak değeri (Öztürk, 2011).

1.3.3. 1840 Yıllıklı Temettüat Defterlerinin Farklı Yönleri

Araştırmaya konu olan 1840 yıllıklı Temettüat Defterinin kayıt biçimi araştırmanın içeriğini de etkilemiştir. İlk defa Temettüat defterleri 1840 yılında yapılan tahrir sonucunda yazılmaya başlanılmış, 1845’de ise format değiştirilmiştir.

1256 (M. 1840) yıllıklı sayımlardan muhassıllar sorumlu olduğu için defterlerin sonunda muhassılın, müftünün, mal ve emlak kâtiplerinin, meclis azalarının ve naibin mührü bulunmaktaydı. 1261 (M. 1845) yıllıklı defterlerde ise Müslüman kesim için imam, muhtar-ı evvel veya sâni, gayrimüslim kesimler için kocabaşı ve

papazların mühürleri veya mühür yerine bende rumuzu atılarak defter kapatılırdı (Kendirli, 2008: 16).

1840 yıllıkli tahrir sonucunda oluşturulan Temettüat Defterlerinde emlak ve hayvan kıymetleri verilmişken, 1845 yıllıkli Temettüat kayıtlarında sadece yıllık gelirleri verilmiştir. 1840 yıllıkli Temettüat tahrirlerinde şahsın bizatihi oturduğu ev, esnafsa mesleği, dükkânı, sahip olduğu nakit, ticari emtiası ve varsa borç ve alacağı belirtilmemiştir (Kendirli, 2008: 16).

1840 yıllıkli sayımlarda adet ve kıymetleri verilen menkul ve gayrimenkul sonunda emlak ve hayvan kıymetleri ile bunlardan hâsıl olacak kazanç (temettüat) yazılarak buna göre vergi tahsisi yapılmıştır. Sonraki dönemlerde menkul ve gayrimenkul adet ve kıymeti değil de, sadece gelirler tek tek kaydedildikten sonra toplam gelir üzerinden vergi tespitine gidilmiştir (Kendirli, 2008: 17).

1.3.4. Sosyal Tarih Kaynağı Olarak Temettüat Defterleri

Defterlerde muhatap alınan kişi verginin tahsil edileceği kimselerdir. Her hane ayrı olarak ele alınmıştır. İsimler, tahrir defterlerindeki “veledi” “biraderi” şeklindeki hitap tarzının yerini; temettüat defterlerinde daha çok “falan Oğlu filan” şeklindeki hitap tarzı almıştır. Fakat, “bin” ve “veled” kelimelerinin kullanıldığı defterler de vardır. Ancak, 1840’daki defterlerde, isimleriyle birlikte, tımar kayıtlarını hatırlatır tarzda “uzun boylu, orta boylu, ak sakallı” gibi ibarelerle şahıslar resmedilmeye çalışılmıştır. 1845’de tanzim edilen defterlerde bu kısma rastlanmaz. Çoğu kere “Osman oğlu Ali” veya “Hasan Oğlu İbrahim” şeklinde baba adı; bazen de “Çullu Oğlu İbrahim” gibi babanın lakabı veya aile adı yazılmıştır (Kütükoğlu, 1995: 399).

Lakap ve aile adları sayesinde dikkatli araştırma neticesinde mahalle ve köylerdeki akrabaların tespiti mümkündür. Yine bu adlar sayesinde evlilik veya huzursuzluk nedeniyle yapılan göçlerin de tespitini yapmak mümkündür. Temettüat Defterleri'nde çok dikkatli bir araştırma neticesinde bu nevi göçlerin nereler arasında yapılmış olduğunun tespiti de imkân dâhilindedir.

Temettüat Defterleri, sadece aile adlarının değil, yörede kullanılan şahıs adlarının tespiti bakımından da mühim kaynak vazifesi görmektedir. Şahıs adlarında göze çarpan bir özellik de baba-oğul aynı adı taşıyanların sayılarında görülmektedir.

Sosyal bakımdan adlar gibi, sıfatların da şahısların belli özelliklerini göstermesi bakımından önemi büyüktür. Resim gibi ayırıcı fark ortaya konmadığı için Kara, sarı, uzun, küçük şeyh gibi sıfatların etiketlendiği görülür (Kütükoğlu, 1995: 399).

1256 (1840) yıllık defterlerde imam, muhtar gibi vazifeliler dışında sadece eşkâl verilip hane reisinin mesleğinin yazılmamasına karşılık 1261(1845) yıllık sayımlarda ekseriya hane numarası üzerine, “çiftçi, gündelikçi, demirci, çulhacı” gibi hane reisinin mesleği de yazılmıştır.

Ayrıca toprağı olmadığı için toprak sahiplerinin yanlarında çalışan hizmetkârlar diğeri ekim ve mahsulün kaldırılması sıralarında faydalanılan çapacı, gündelikçi ve ırgatlar olmak üzere iki ayrı ziraat işçi sınıfı ortaya çıkmış bulunmaktadır ki Temettüat Defterleri'nde bunun tespiti de mümkündür.

Nispeten bazı büyük köylerde, ziraat dışında bazı zanaat kollarının mevcudiyeti bu defterlerde tespit edilebilmektedir. Mesleklerin yazılmış olması bir mahallede veya köyde hangi zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemize imkân sağladığı gibi gelirin meslekler arası dağılımını da ortaya koymaktadır. Hane reisleri içinde kadın ve yetimlere de rastlanmaktadır (Kütükoğlu, 1995: 400).

1.3.5. Temettüat Vergiden Muaf Olanlar

Temettüat Defterleri'nde muaf olanlar için 1256 (1840) sayımında imam, müezzin veya şeyh denmekle yetinildiği halde 1261(1845) sayımında ise, “bâ berat Beyaz Camiî İmamı”, “bâ-berat Hızır İlyas Baba Tekyesi Şeyhi” gibi hangi camiin, tekkenin imamı ya da şeyhi veya kâtibi gibi belirteçler kullanılmıştır. Ayrıca muhassıllara gönderilen tezkirelerde önceleri muaf tutulan müftü, hatip, imam vb. şahısların da vergi vermelerinin mümkün olabileceğine dikkat çekilmektedir. Amaç herkesin gelirine göre, vergi vermesini sağlamaktır (Kütükoğlu, 1995: 405).

Ayrıca “Mansûre” veya “Redif” olanlar ya da bu teşkilatlarda bulunanların birinci dereceden yakınları da “Asâkir-i mansûre tekaüdü”, “oğlu redif” ve “birader-i redif” şeklinde belirtilmiştir. Bu defterlerde, devlet için çalışan askerî sınıf ve birinci dereceden yakınlarının vergiden muaf tutulduğu görülür. Bu gibi askeriyeden emekli olanların, emeklilikten önce ve sonra edindikleri mal ve mülklerinin gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir (Kütükoğlu, 1995:405).

Bir kimsenin mal varlığı yoksa bu durum da kaydedilmekte ve vergi tahakkuk ettirilmemektedir. Bu durum, Temettüat Defterleri'nde “şunun bunun i'anesiyle geçinmekte olduğu” ifadesiyle hiç geliri olmayan ve başkalarının yardımıyla geçinen hane reislerinden vergi alınmadığını göstermektedir (Adıyeke, 2000: 774).

1.3.6. Karşılaşan Sorunlar

Tanzimat reformları ile oluşturulan “örfi vergileri” teke indirme ve adil vergi anlayışı, genel bir düzenleme ile yola koyulmuş olup, ciddi bir ön hazırlıktan geçirilememiştir. Bu nedenle pratikte birçok sorunla karşılaşmıştır. İlk başta tek tek çözüm üretilmeye çalışılmış; fakat sorunların geneli alakadar ettiği görülünce “nizamnameler” yayınlanarak dağıtılmıştır (Adıyeke, 2000: 771).

Gayr-i Müslimlerin çeşitli imtiyazlara sahip olmaları ve vergiden muaf tutulmaları büyük işyeri ve ticarethane sahiplerinin dikkatini çekmiş ve dolaylı olarak bu imtiyazlardan yararlanmak istemişlerdir. Temettüat vergisi önceleri sadece Osmanlı tebaasından alınırken, daha sonraları ahalinin vergi vermemek için, özellikle Dersaadet'te büyük ticarethanelerini ve işyerlerini ecnebilere devretmeleri ve bu durumda hazineyi büyük zarara uğratması nedeniyle temettüat vergisinin ecnebilere de teşmili için teşebbüslerde bulunulması ve yeni düzenlemeler yapılması istenmiştir.

Yazımlarda karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de uzun zamandır vergi vermeyen müftü, imam, gayri Müslim din adamları gibi görevlilerin, daha sonraları Muhassıllara direnmeleri olmuştur. Yeni düzenlemeyle bu gruba da vergi tarh edilmiştir. Bu direnç karşısında muhassıllar kimi zaman gelir tespitinde bulunamıyordu. Bir diğer aksaklık da, “göze girme” amacıyla vergileri şişirme yoluna gidiliyor olmasıdır.

“Ermenek muhassılı elhac Mehmed Sadık Bey, merkeze gönderdiği arzda, ellerinde şeyh, seyit, eimme ve evladiyan gibi muaflik beratı olanların sayısının yüzlerce olduğu bildiriliyordu. Bu muaflikların kabul edilmesi durumunda toplam verginin tahsilinin mümkün olamayacağı belirtilerek bu kişilerin aynı zamanda ashab-ı iktidardan olmalarının durumu güçleştirdiğinden yakınılmaktadır.” (Adıyeke, 2000: 775).

Ayrıca vergi toplamakla görevlendirilenlerin merkezden gönderilen nizamnameleri anlamamaktan kaynaklanan sorunların olduğu da görülmektedir. Maliye kaleminden yazılan bir yazıda “*muharreratda usul-ü tasarrufa riayetolunmadığı*” ve ayrı ayrı yazılması gereken maddelerin bir yere yazıldığı belirtilmektedir. Bu durumun işleri zorlaştırmasından yakınılmaktadır (Adıyeke, 2000: 776).

1.4. Tanzimat Devrinde Toplanan Diğer Vergiler

1.4.1. Vergi-yi Mahsusa

Tanzimat Dönemi'nde vergileme usullerinde yapılan değişikliklerle klasik Osmanlı iktisadiyatında “Tekalif-i Örfiye” olarak adlandırılan çok sayıdaki örfi ait vergilerin birleştirilmek suretiyle, bunun yerine “an cemaatin vergi”, “komşuca alınan vergi” gibi adlarla anılan vergilerin yerine ikame edilmesi olmuştur.

Önceden zaman zaman alınan örfi vergiler fetihlerin durması ve savaş masraflarının artması ile süreklilik kazanmıştır. İhtiyaç duyulması halinde hane başına alınacak bedel taksim edilmek suretiyle “Tevzi Defterleri”ne kaydı yapıldıktan sonra şer’i mahkemelerce iki taksit halinde ödenmesi sağlanırdı. Bu vergiler ödeme gücü hesaba katılmadan konulduğu için hep şikâyet konusu olmuştur.

II. Mahmut’la bu uygulamada bir düzenleme yapılmak istenmişse de; nihayet bu uygulama Tanzimat’la “an cemaatin” uygulamasına sokulmuştur. Bu verginin en önemli özelliği matrahının köy toplamından oluşmasıdır. An cemaatin vergisi hesaplanırken; bir senede ödenen örfi vergi tutarından belli bir miktar indirildikten sonra, tek bir vergi olarak ilgili kaza ahalisinden “lazım gelenler” vasıtasıyla tahsili yoluna gidilecekti (Savırım, 2007:17).

Her köy veya mahallenin muhtar, imam ya da papazları bu vergiyi tahsil edip, daha sonra kaza merkezine tahsil ettikleri bu vergiyi ile kaydını tuttıkları defterleri götürürler ve bu tutarlar vergilerinden düşülmek suretiyle kaza defterlerine kaydedilirdi. Bu uygulamada pilot bölge olarak Anadolu’da, Hüdavendigâr ile Rumeli’de, Gelibolu sancaklarının tahriri yapılmıştır (Savırım, 2007:17).

Vergi- yi mahsusa, üretime bağlı kalmaksızın, maktu olarak alınan bir vergi olması sebebi ile gelir dağılımını önemli ölçüde ve olumsuz yönde etkileyen bir vergi olarak da göze çarpmaktadır. Ancak bu vergi, yukarıda da ifade edildiği gibi, merkez

tarafından her yerleşim birimi için belirlendikten sonra yerleşim biriminin muhtar imam veya papazı tarafından toplandığı için, haneler arasında dağıtılırken yinede hakkaniyete önem verildiği görülmektedir. Zira fakir, sakat, yaşlı vs. hane reislerinden alınan vergi-yi mahsusenin nispeten düşük olduğu dikkat çekmektedir. Yani hanelerin gelir durumları göz önünde tutulmaya çalışılmıştır. (Erçin, 2005: 41)

1.4.2. Cizye Vergisi

Tanzimat öncesi Cizye vergisi şer'i vergiler kapsamında olup zimmet anlaşması gereği askerlik hizmetlerinden muaf olan gayri Müslimlerden alınan vergi kalemini oluşturmaktaydı. Vergi kapsamında bulunanlar; buluğ çağına ermiş olmak, akli ermek ve para kazanan erkek nüfustur. Vergiden muaf olanlar ise, kadınlar, çocuklar ile çalışamaz duruma gelmiş erkeklerden, mal varlığı olmayan sakat ve ihtiyarlardan cizye alınmamıştır. Rahipler ve devlet hizmetinde bulunan aileler de cizyeden muaf tutulmuştur.

Cizye, en önemli gelir kaynaklarından olagelmıştır. Avrupalılar cizyenin kaldırılması için baskı yapmışlar, fakat devletin ihtiyaçları cizye toplanmasını zaruri kılmıştır. Tanzimat'la cizyenin tahsil usulü değiştirilmiştir. Gayri Müslim tebaa üzerinden alınan cizye, cizyedâr olarak anılan Müslüman devlet adamları tarafından toplanırken; bundan böyle cizyeyi toplama yetkisi İstanbul'da patrikhaneler, taşrada piskoposlar ve kocabaşılara verilmiştir. Toplama ve toplanan gelirleri hazineye nakletme yetkisi cemaat liderlerine verilmiştir. Bundan böyle cemaatlerden topluca alınmaya başlanan cizye 1840-42 yıllarında bu usule göre toplanmıştır. Cizye vergisi yükümlüleri servetlerine göre üç guruba ayrılıyordu. Bunlar; Âlâ (iyi), Evsat (ortalama), Edna (düşük) seviyesi olarak adlandırılanlardır (Savırım, 2007:20).

Avrupa Devletleri'nin baskısı, Müslüman ile gayri Müslimler arasında eşitliğin sağlanmak istenmesi, gayri Müslimlerin askere alınmamasından dolayı cizye isim değiştirerek "bedel-i askeri" olmuştur.

1.4.3. Aşar ve Rüşumat Vergisi

Arapça onda bir anlamına gelen öşür kelimesinin çoğulu aşar kelimesidir. Öşür vergisi şer'i vergilerdendir. Öşür toprakları (Arazi-i öşriye), mülkiyeti Müslümanlara ait olan ve mahsulünden 1/10'i her sene devlete ödenen topraklardır. Bu topraklar

bugün anladığımız manada ferdî mülkiyet konusu olan topraklardır. Mâliki, bu arazi üzerinde dilediği gibi tasarruf edebilirdi (Cin, 1978: 749).

Öşür mahsulden alınan vergidir. Ziraî ürünlerin, yetiştirilme usullerine, ziraî toprakların verimliliği ve mahalli özellikler göz önünde bulundurularak, 1/3 ile 1/20 arasında değişen oranlarda öşür alındığı görülmektedir. Tanzimat'a kadar öşür vergisi iltizam usulüyle tahsil edilen bir vergiydi. Tanzimat'la birlikte öşürün kelime anlamına uygun olarak onda bir oranında tahsil edilmesine vükelanın oy birliği ile karar verilmiştir. Mültezimler yerine, muhassıllar vasıtası ile merkezi olarak toplanan öşür vergisinde toplamadan kaynaklanan bir takım sorunlar çıkması üzerine tekrar iltizam usulüne geçilmiştir. Buna göre, öşür vergisi 5 yıllığına varlıklı kişilere iltizama verilmiştir (Arslan, 2006:102).

1925'e kadar aşar vergisinin toplanmasına devam edilmiş, daha sonra Cumhuriyet inkılâpları ile Aşar vergisi kaldırılmıştır.

Rüsumat vergisi, önceden tespit edilmiş bedel üzerinden, üretime bağlı kalmaksızın maktu olarak nakden alınan vergilerdir. Arıkovanı resmi, bağ resmi, bahçe resmi ağnam resmi ve değirmen resmi gibi çeşitli ürünler üzerinden alınan vergiler bu tür vergilere örnek olarak verilebilir.

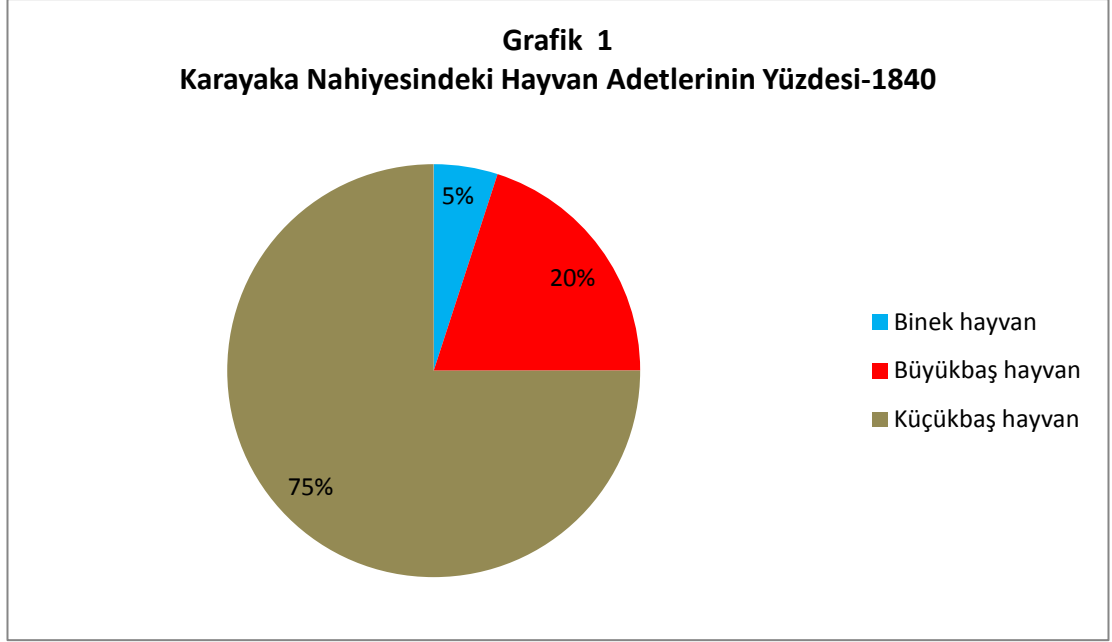
1.4.4. Adet-i Ağnam

Ağnam vergisi, Osmanlıda hayvan geliri üzerinden alınan vergidir. Şer'i bir vergidir. Aynı vergilerden olup Tanzimat'la nakdi vergiye dönüştürülmüştür. Önceleri iltizam usulü ile toplanan bu vergi "Mübaşir" denilen memurlar tarafından toplanılmaya başlanılmıştır (Savırım, 2007:19).

Tanzimat Döneminde, servet üzerinden vergi alma uygulamasına "Adet-i Ağnam" da dâhil edilmiştir. Koyunun değeri; sütü, yavrusu ve yünü hesaba katılmak suretiyle bir değer biçilerek gelir üzerinden vergi alınması sağlanmıştır. Yıllık belirlenen gelir üzerinden %10 vergi alınması kararlaştırılmıştır. Bölgelere göre koyun ve keçiden alınan vergiler 1.5 ila 4 kuruş arasında farklılık göstermiştir (Arslan, 2006:112).

1840 yılına ait mezkur temettüat defterindeki bilgiler ışığında Karayaka nahiyesinde yaklaşık 17.101 adet küçükbaş hayvan vardır. Keçi re's 13 kuruş, koyun re's 15 kuruş hesap edilmiştir. Buna göre toplam gelir içindeki küçükbaş a ait gelir 245.643

kuruştur. Küçükbaşa ait gelirin toplam gelir içindeki oranı % 7'dir. Küçükbaş hayvan gelirinden %10 vergi alındığı düşünülecek olunursa Karayaka Nahiyesine ait adet-i ağnam verginin toplam vergiye oranının yaklaşık %20'ye tekabül ettiği görülmüştür.



İKİNCİ BÖLÜM: TARİHÇE VE COĞRAFI YAPI

2.1. Erbaa Kazasının Adı ve Tarihçesi

Erbaa'nın ilk yerleşim yeri ilçe merkezine bağlı Erek mahallesidir. Erek kelime olarak “münbit”, “bereketli” anlamlarına gelmektedir. Yörenin toprak ve ikliminin elverişli olmasından dolayı bu adla anıldığı bilinmektedir. 20. yüzyılda Sivas Vilayetinin, Tokat Sancağına bağlı Erbaa Kazasının, kaza merkezi olarak Erek adı geçmektedir. Erek olarak adlandırılan yöreye, Tanzimat'la “Erbaa” denilmeye başlanılmıştır. Bunun nedeni Erbaa kazasının dört nahiyeden oluşmasıdır. Bunlar: Eyrek, Karayaka, Sunisa ve Taşabat'tır (Erçin, 2005: 4).

11. yüzyıla kadar Anadolu'ya hâkim olan Bizans'ın, Anadolu hâkimiyetini Malazgirt savaşıyla kaybetmesiyle Anadolu'da yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Malazgirt savaşına katılan komutanlar Anadolu'da beylikler kurmuşlardır. Böylece “İlk Türk Beylikleri Devri” başlamıştır. Bu beyliklerden birisi de Danişmentogulları beyliğidir. Bu beyliğin merkezi Sivas olmuştur. Beyliğin sınırları içinde bulunan topraklardan birisi de Erbaa'dır. 12. yüzyıl ortalarında bir ara Bizans hâkimiyetine geçse de Anadolu Selçuklu hükümdarı II. Kılıçarslan tarafından tekrar alınmıştır. Yöre 1473 yılında vuku' bulan Otlukbeli savaşıyla Osmanlı yönetimine geçmiştir (Erçin, 2005: 7).

1840 yılında tutulan temettüat defterinde bölge Kaza-yı Erbaa olarak anılmıştır. Tanzimat Döneminde, “Nevahi-yi Erbaa” olarak da kullanılmıştır. 19. yüzyılda Niksar ve Amasya arasında en önemli yerleşim birimleri Erek (Erbaa), Sunisa (Uluköy), Karayaka ve Taşabat'tır (Taşova). Nüfus yönüyle nahiye büyüklüğünde olmaları ve aynı bölgede olmaları nedeniyle “Nevahi-yi Erbaa” olarak adlandırılmalarına neden olmuştur. “Nevahi-yi Erbaa olarak adlandırılan dört nahiyeden bir olan Karayaka halkının, Canik sancağına bağlı Arim (Çarşamba) kazasından geldiği düşünülmektedir. Arim kazası kırsalını yaylak olarak kullanan Karayaka Yörükleri Suriye'den göç etmişlerdir. Karayaka Yörüklerinin 1865 sonrasında Kafkas göçmenlerine devredilen arazilerini terk ederek kışlak olarak kullandıkları Erbaa/Karayaka ve Bafra yörelerinde yoğunlaştıkları tahmin edilmektedir (Erler, 2009: 176).

2.2. Erbaa'nın Coğrafi Yapısı



Coğrafi olarak Erbaa, Tokat sınırları içinde Yeşilirmak havzası üzerinde kurulu bir ilçedir. Verimli topraklar üzerinde olması nedeniyle tarım yörede önemli bir yer tutmaktadır. Erbaa'nın matematiksel konumu, 40. Enlem ve 36. Boylamlar üzerindedir. Yaklaşık 1.111 km²'lik bir alandan oluşmaktadır. Erbaa ilçesinin kuzeyinde Ünye, kuzeybatısında Taşova, güneyinde Tokat merkez ilçesi, doğusunda Niksar, batısında ise Amasya merkez ilçesi ve Turhal vardır. Bulunduğu konum itibariyle İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri arasında geçiş noktasında bulunmaktadır (Erçin, 2005: 8).

19. yüzyılda Erbaa kazasına bağlı dört nahiyeden birisi olan Karayaka nahiyesi, bugün Erbaa ilçesine bağlı bir beldedir. Erbaa ilçesine bağlı bir belde olan

Karayaka'nın 19. yüzyıldaki adı Ziğdi'dir. Karayaka'nın yerleşim yeri, Erbaa'nın kuzeyinde bulunan Kuzey Anadolu Dağları'nın kolu olan Karınca Dağları'nın güney yamacında olup; güneyinde Kelkit vadisi vardır. Karayaka beldesinin, Erbaa'ya uzaklığı ise 7 km'dir.

2.3. Karayaka Beldesinin Bugünkü İdari ve Mali Yapısı

19. yüzyılda Karayaka, Sivas vilayetine bağlı, Tokat sancağının Erbaa kazasına bağlı dört nahiyeden birisidir. Diğer nahiyeler, Sunisa, Eyrek ve Taşabat'dır. Karayaka nahiyesinin merkezi ise bugün Karayaka beldesi olarak adlandırılan Ziğdi köyüdür. Karayaka, 1954 yılına kadar bucak statüsünde bucak müdürü ile muhtar tarafından iki teşkilatlı olarak idare edilmiştir. 1954 yılına gelindiğinde ise Karayaka'da belediye teşkilatı kurulması yönünde referandum yapılmıştır. Yapılan referandum sonucuna göre de, Karayaka adıyla belediye kurulmasına karar verilmiştir.

Yörede temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Erbaa ovasının sebze ve meyve ihtiyacının büyük çoğunluğunu karşılayan civar köy ve kasabalar içerisinde ekonomisi en güçlü olan yerleşim merkezi Karayaka'dır. Karayaka, 12.600 hektar ekili alanıyla bir tarım beldesidir. Erbaa'nın tarımsal ürün ihtiyacının %20'si Karayaka beldesince karşılanmaktadır. Beldenin iklimi elverişli ve toprakları da verimli olduğu için muhtelif sebze ve meyveler yetiştirilebilmektedir. Üretilen sebze ve meyvelerin çoğu eskiden beri ekilen; çoğu ise son yıllarda üretimine başlanılan türlerdir (Temiz ve Peynirci, 1996: 167)

Buğday, Kasabada en fazla ekimi yapılan tahıl ürünüdür. Buğday genellikle temel gıda olarak evlerde un, aşlık, bulgur, nişasta vb. olarak kullanılır. 19. yüzyılda olduğu gibi arpa, buğdaydan sonra en fazla ekimi yapılan tahıl ürünüdür. Arpa hayvan yemi olarak tüketilmektedir. Tarımsal faaliyetler içinde bugün de hayvancılık önemli bir yere sahiptir. Hayvancılık faaliyetleri içinde yulaf da arpa gibi hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Yine hayvan yemi olarak ekimi yapılan diğer bir ürün ise çavdardır. Mısır, genellikle arazinin sulak alanlarında ekilmektedir. Mısır; arpa ve buğdaydan sonra en fazla yetiştirilen üründür. Mısır, un yapıp ekmeçlik vb. alanlarda kullanılırken ayrıca hayvan yemi olarak da kullanılır. Tütün geçmişten bugüne önemi azalarak ekimi yapılan tarım ürünüdür. Yörede yetiştirilen bakliyat

ürünleri ise fasulye, nohut, mercimek ve bakladır. Diğer yetiştirilen tarım ürünleri: karpuz, şeker pancarı, haşhaş ve ay çiçeğidir. Sebze olarak, patlıcan, marul, nane biber, maydanoz, havuç, domates, turp, sarımsak, pırasa, kabak, patates soğan, lahana, ıspanak ve salatalık yetiştirilmektedir (Temiz ve Peynirci, 1996: 170).

Karayaka'da bağcılık, 19. yüzyılda olduğu gibi bugün de önemli bir yere sahiptir. Mevcut bağların büyük çoğunluğu geçmişe dayanmaktadır. Bağcılık kasaba halkının önemli geçim kaynaklarından. Yöre halkı, ihtiyacı dışındaki üzüm ve üzüm yaprağının ticaretini yapmaktadır. Bağlardan elde edilen üzümler sofralarda yemeklik olarak tüketildiği gibi aynı zamanda pekmezi de yapılmaktadır. Tokat yaprağı denilerek satılan sarmalık üzüm yaprağının büyük bir kısmı Karayaka Salkımören, Ballıbağ ve Bağpınar gibi bu çevrenin yapraklarıdır. Karayaka bağlarında bulunan önemli üzüm cinsleri şunlardır: Kazova cinsi, Çavuş üzümü, Hacıveli (Hosan üzümü), Kızıl üzüm, Kara üzüm, Şıra üzümü, Turşuluk üzümü Parmak üzümüdür. Kasabada yetiştirilen bazı meyveler ise şunlardır: şeftali, kiraz vişne, çilek, elma, armut, kayısı, incir, erik, ceviz, fındık, dut, nar, ayva, töngel, ve çördüktür. (Temiz ve Peynirci, 1996: 175)

Karayaka'da hayvancılık geçmişten bu yana önemli bir yere sahiptir. Hayvancılıkta asıl yeri küçükbaş hayvancılık tutmaktadır. Koyunculuk yöre halkı için atadan kalma vazgeçilmez uğraş içerisinde yer alır. Halk küçükbaş hayvancılığın yanında büyükbaş ve kümes hayvancılığı da yapmaktadır. Büyük baş hayvancılıkta sığır cinsi önemli bir yere sahiptir. Ayrıca az da olsa manda (camız) cinsi de yetiştirilmektedir (Temiz ve Peynirci, 1996: 180).

Karayaka ırkı koyunun ise küçükbaş hayvancılıkta önemli bir yeri vardır. 883.000 başlık mevcudu ile koyun varlığımızın %3'ünü teşkil eder. Küçük cüsseli hayvanlardır. Et verimleri düşük ama et kalitesi iyidir. Süt verimleri 30-40 kg olup ikizlik oranı %4- 6 oranındadır. Yıllık yapağı verimleri yaklaşık 2 kilogramdır. Dağılım alanı Sinop'tan Trabzon'a kadar Karadeniz kıyı şeridi ile Tokat, Amasya ve Niksar çevresinde yetiştirilir. Vücut rengi, beyaz olan Karayaka cinsi koyunun, "Çakrak" ve "Karagöz" adında iki tipi vardır. Çakrakta vücut beyaz, baş, kulaklar, ayaklar ve kuyruk siyah renktedir. Karagözde ise ağız ve gözler etrafında siyah renkli kısımlar bulunur ve çakraklardan daha iridirler. Boynuz durumu ise

koçlar, kalın ve kuvvetli spiral boynuzludur; koyunlar ise boynuzsuzdur (Koyuncu vd.,1999: 25).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SOSYAL YAPI

3.1. Erbaa'nın Demografik Yapısı

Nüfusa ait bilgilere ulaşılmasını sağlayan kaynaklardan birisi de salnamelerdir. Erbaa kazasıyla ilgili idari bilgilere Sivas Vilayeti Salnamesinden ulaşılmaktadır. Elde edilen veriler ışığında nüfusun sayısı ve özelliği hakkında bilgiler elde edilmektedir.

1880'e kadar haneye göre yapılan nüfus sayımının yerini, 1880'den itibaren kadın-erkek sayısını belirten sayımlar almıştır. 1880'den önceki nüfusa ait değerlere Osmanlıdaki tapu tahrir kayıtlarıyla ulaşılabilmektedir. Yapılan nüfus sayımlarında daha çok erkek nüfus sayılmıştır. Döneme ait nüfus sayısı, hane sayısının 5 ile çarpılması sonucunda yaklaşık olarak hesaplanabilmektedir (Erçin,2005: 11).

1831 yılı nüfus sayımına göre 20.000 civarında nüfusa sahip olduğu varsayılan Tokat sancağında Müslümanlar 16.800 kişi (%84), gayri Müslimler 3.000 kişi (%15) ve Kıptilerin sayısı ise 200 kişidir (%1) (Çiçek, 2006: 27).

Tablo 1: 1881/1882-1893 Erbaa Kazası'ndaki Kadın-Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı

Topluluk Adı	Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde
Müslüman	17.329	18.346	35.675	86,75
Rum Ortodoks	1.843	1.855	3.698	8,99
Ermeni	790	851	1.641	3,99
Çingene	46	65	111	0,27
Toplam	20.008	21.117	41.125	100

Kaynak: Erçin(2005)

Tablo 1'de yer alan bilgilere göre, toplumun %86,75'ini Müslüman nüfusu %8,99'unu Rum nüfusu, %3,99'unu Ermeni nüfusu ve %0,27'sini Çingene nüfusu oluşturmuştur.

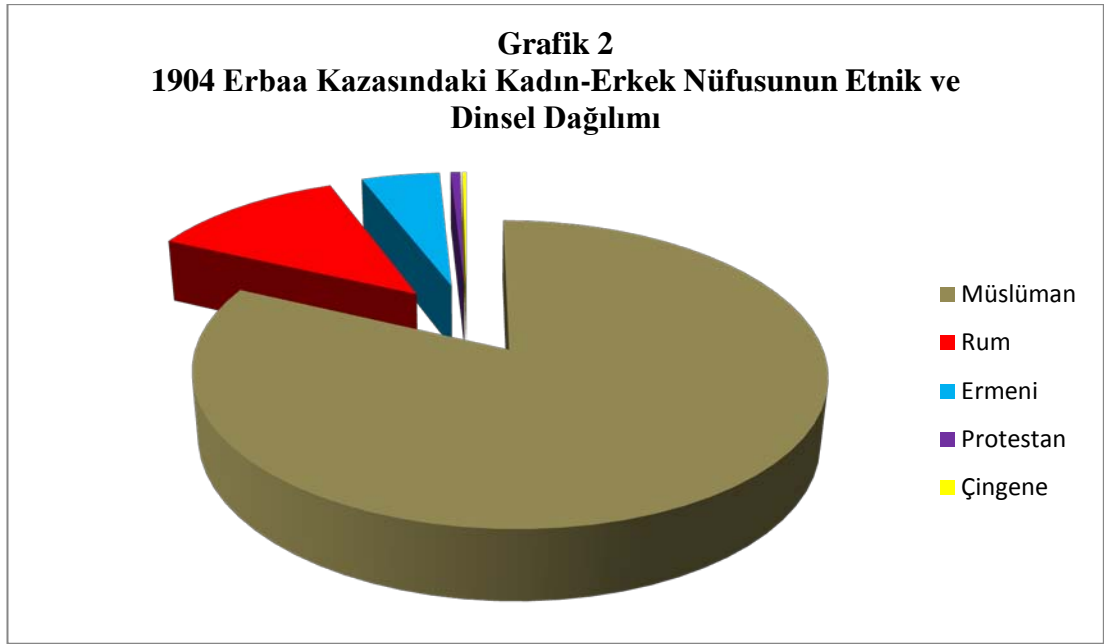
Tablo 2'ye göre, 1904 yılında yapılan nüfus sayımında Erbaa'nın toplam nüfusu 60.061 kişidir. Erbaa'nın genel nüfusu içinde kadın nüfusu 28.827 ile %48'dir. Erkek nüfusu 31.234 olup toplam nüfus içindeki oranı %52'dir. Müslüman nüfus %82 gayri Müslim nüfus ise %18'dir.

Tablo 2: 1904 Erbaa Kazası'ndaki Kadın-Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı

Topluluk Adı	Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde
Müslüman	23.922	25.321	49.243	81,99
Rum Ortodoks	3.327	3.992	7.319	12,19
Ermeni Gregoryen	1.322	1.645	2.967	4,94
Protestan	178	189	367	0,61
Kıpti (Çingene)	78	87	165	0,27
Toplam	28.827	31.234	60.061	100

Kaynak: Erçin (2005)

1881 nüfuslu sayımda, Müslüman nüfus %87'dir. 1904 nüfuslu sayımda Müslüman nüfus %82'ye düşmüştür. Bu durum yörenin göç aldığıın göstergesidir. Yine 1881 nüfuslu sayımda Çingenelerin oranı %27'de kalmıştır. Yine 1904 nüfus sayımında önceki nüfus sayımından farklı olarak Protestan nüfusunun varlığı dikkat çekmektedir (Erçin, 2005: 13).



3.2. Hane Yapısı

1840 yılında kaydı tutulan Karayaka Nahiyesine ait temettüat defterinde köylerden oluşan yerleşim birimleri, hane temel alınarak kaydedilmiştir. Her hane, hane numarası verilerek hane reisinin adı, babasına izafeten ya da lakabı ile yazılmak

suretiyle belirtilmiştir. Kural olarak, hane reisi, erkek olarak kaydedilmekle birlikte, kadın ve çocukların da hane reisi olarak kaydedildiği görülmüştür (Erçin, 2005: 13).

Elimizdeki 1840 yılına ait ML. VRD. TMT 16146 numaralı temettuat defterinde yapılan araştırmalar sonucunda oluşturulan Tablo 3'e bakılacak olunursa Karayaka nahiyesine ait 26 adet köyün bulunduğu, bu köylerdeki hane sayısının ise 759 adet olduğu görülür. Her hanede ortalama 5 kişinin yaşadığı varsayılacak olunursa bahsedilen yılda nahiyenin nüfusu yaklaşık olarak 3.795 kişidir.

Tablo 3: Karayaka Nahiyesi Köylerine Ait Hane Sayısı, 1840

Sıra no	Köy Adı	Hane sayısı	Sıra no	Köy Adı	Hane sayısı
1	Zilhor (Çatılı)	26	14	Ayan	4
2	Holay (Ballıbağ)	44	15	Emeri (Bağpınar)	20
3	Hosan (Salkımören)	31	16	Eryaba	11
4	Ziğdi (Karayaka)	173	17	Geyne (Yoldere)	18
5	Ferenge (Üzümlü)	86	18	Depekışla	24
6	Hayati (Doğanyurt)	47	19	Eray (Yaylalı)	10
7	Geliğin (Çamdibi)	27	20	Hayatkirişi (Sütlüce)	21
8	Alinek	14	21	Geliyir	6
9	Çatalan	15	22	Engelli	25
10	Usta Mehmet	9	23	Endekese (Ocakbaşı)	5
11	Nuhi (Bekkaya)	14	24	Kale	19
12	Mervesi	15	25	Manasküfü (Pınarbeyli)	32
13	Alahtıyan (Günebakan)	38	26	Ahret (Akgün)	25
TOPLAM					759

Yukarıda belirtilen 19. Yüzyıla ait köy adlarından Alinek, Çatalan, Usta Mehmet Ayan, Eryaba, Depekışla, Engelli ve Kale halen resmi olarak kullanılmaktadır. Zilhor, Holay, Hosan, Ziğdi, Ferenge, Hayati, Geliğin, Nuhi, Alahtıyan, Emeri, Geyne, Eray, Hayatkirişi, Endekese, Manasküfü ve Ahret adları ise bugün resmi olarak değişmiş olup halk arasında hem yeni, hem de eski adları ile birlikte anılmaktadır. Mervesi ve Geliyir köylerinin bugün nereye karşılık geldiğine dair bulguya rastlanmamıştır.

Ayrıca, Erbaa Kazasındaki diğer nahiyeler hakkındaki bilgilere, Emine M. Erçin'in hazırladığı "19. Yüzyılda Erbaa Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı bitirilmiş

yüksek lisans tezinden ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada Erçin diğer iki nahiye olan Sunisa ve Eyrek Nahiyeleri hakkında etraflıca çalışma yapmıştır.

Buna göre, Karayaka Nahiyesinde 759 hane mevcutken, diğer iki nahiye olan Sunisa ve Eyrek nahiyelerinin toplam hane sayısı 1.259'dur. Karayaka nahiyesinde yaklaşık 3.795 kişi, diğer iki nahiyede ise yaklaşık 6.295 kişi olduğu varsayılmaktadır.

Tablo 4: 1844 Yılı İtibariyle Tokat Sancağına Ait Milletlerin Dağılımı

GRUPLAR	HANE SAYISI	TAHMİNİ NÜFUS	% ORANI
Müslüman	2.137	10.685	54,4
Ermeni	1.333	6.665	34
Rum	222	1.110	5,7
Katolik	175	875	4,5
Yahudi	38	190	1
Kıpti(Çingene)	22	110	0,6
Toplam	3.927	19.635	100

Kaynak: Çiçek (2006)

Tablo 4'e göre aynı yıllarda Tokat sancağında yaklaşık 3.927 hanenin olduğu görülmektedir. Bunun %54'ü Müslüman, %34'ü Ermeni, %5,7'si Rum, %1'i Yahudi ve %0,6'sı ise Kıpti yani Çingene'dir (Çiçek, 2006: 27).

3.3. Sosyal Yaşam

Gayri Müslim bir vatandaşın kendi örfüne göre giyinmesi zorunlu olup Müslümanların giyim kuşamıyla gezmesi şer'i hukuka göre cezalandırılmalarına neden olmaktadır. Giyim kuşamın yanı sıra meskûn olduğu evlerdeki mimari tarzlarına varıncaya kadar her şey belirli bir usulle yapılmıştır (Çiçek, 2006: 37).

Tokat sancağında kadılar tarafından tutulan “tereke kayıtlarına” göre Müslim ve gayri Müslim tebaa arasındaki farkları belirlemek mümkün olmuştur. Bir takım farklar göze çarpmaktadır. Bunlar:

1. Müslümanlar için sâkin, gayri Müslimler için mütemekkin tabiri kullanılmıştır.
2. Belgenin tutulmasını isteyen Müslüman ise baylar “baisü'l-kitab”; bayanlar “baisetü'l-kitab” olarak adlandırılmıştır. Eğer gayri Müslim ise baylar “baisü'l-rakim”; bayanlar “baisetü'l-rakim” olarak adlandırılmıştır.
3. Müslümanların oğulları için “ibn-i”, gayri Müslimlerin oğulları için ise “veled-i” kelimeleri kullanılmıştır.

4. Adların yinelenmesini engellemek maksadıyla adın yerine Müslümanlar için “mezbur” ve “merkum” kelimesi kullanılırken; gayri Müslimler için “mersum” kelimesi kullanılmıştır.

5. Müslüman bir kişinin ölümü “Fevt” kelimesi ile anlatılırken gayri Müslimler için “Halik” kelimesi kullanılmıştır (Çiçek, 2006: 37).

Tokat şer’iye sicil kayıtlarındaki 26 tereke üzerinden yapılan araştırmalara göre Müslümanların on sekiz hanesinden sadece dört erkek iki eşlidir. Ayrıca gayri Müslim halka dini ve medeni serbestiyet verilmesine rağmen, İslami usullere göre nikâh ve boşanma akdinin uygulandığını şer’iye sicillerinden anlamak mümkündür (Çiçek, 2006: 33).

Osmanlı devletinde uygulamada şer’i hukuk sadece Müslim tebaaya değil kendilerinin başvurması durumunda gayri Müslim tebaaya da uygulanmıştır. Tokat sancağında şer’i hukuk, halkın içtimai yaşamlarına uygun olarak uygulanmaya çalışılmıştır. Gayri Müslim tebaa, ayrı bir mahalde iskân edebildiği gibi Müslümanların içinde de iskân etmiştir. Ticari ortaklıktan, alışverişe kadar birçok muamelede birlik ve beraberlik içinde bulunulmuştur (Çiçek, 2006: 36).

DÖRDÜNCÜBÖLÜM: ZİRAİ YAPI

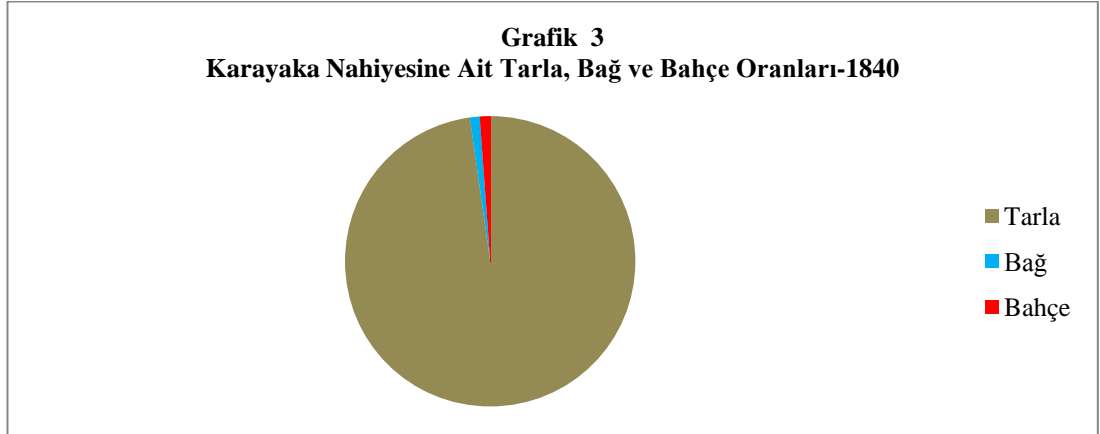
4.1. Tarım

Karayaka nahiyesine ait 1840 yıllıklı Temettuat Defterinde yer alan bilgiler ışığında nahiyeye ait toplam servet içinde tarım önemli bir yere sahiptir. Buna göre toplam servet içinde tarımın yeri %75'tir. Tarımsal değer, 1.232.676 kuruşluk kısmını Emlak kıymetleri, 1.193.428 kuruşluk kısmını ise Hayvanat kıymetleri oluşturmuştur (Tablo 10).

4.1.1. Toprakların Kullanım Alanı Bakımından Dağılımı

1840'da Karayaka nahiyesine ait toprakların kullanım bakımından büyük bir kısmını tarım alanları oluşturmuştur. Bunun yanı sıra bağ ve bahçe alanları da değerlendirmeye alınmıştır. Bununla alakalı bilgiler Tablo 5'te verilmiştir.

Emlak alanının %97'sini tarla, geri kalan %3'lük dilimi ise bağ ve bahçe alanları oluşturmuştur.



Tablo 10'a göre, toplam 40.767 dönümlük toprağın 39.853 dönümü tarladır. Tarla alanı toplam alanın %97'sine tekabül etmektedir. Bu alanının 914 dönümü hali 33.367 dönümü ise mezdurur.¹ Geri kalan 468 dönüm bağ arazisi ve 446 bahçe arazisi ise toplam arazinin %3'ünü teşkil etmektedir.

Bugünkü Karayaka köyü nahiye merkezi olup o günkü adıyla Ziğdi köyü olarak anılmıştır. Ziğdi köyü 29.618 dönümlük alanla en fazla ekilebilir araziye sahiptir.

¹ Mezru: ekili; Hali: ekilmemiş arazi için kullanılan tabirdir.

Karayaka nahiyesine ait toplam arazinin %72'si Ziğdi köyüne aittir. En az ekilebilir arazi ise 29 dönüm ile Endekese köyüne aittir.

Karayaka nahiyesine ait bağın toplam yüzölçümü 446 dönümdür. Ziğdi köyü 158 dönümle (%35'lik oranla) en fazla bağa sahip köydür. Ayan, Eryaba, Hayatkirişi, Geliyir, Çatalan, Engelli, Usta Mehmet, Endekese, Nuhi ve Ahret köylerinde bağcılık yapılmamıştır. Bağcılıkta en az alana sahip köyler ise Eray, Alinek, Kale ve Alahtıyan'dır (Tablo 10).

Tablo 7'ye bakılacak olunursa, Karayaka nahiyesinde köy başına düşen ortalama tarla alanı 1.532 dönümdür. Ortalamayı özellikle Karayaka nahiyeye merkezi Ziğdi köyü artırmaktadır. Ziğdi köyünün toplam tarla alanı 29.365 dönümdür. İkinci sırada en fazla tarlaya sahip köy 1.664 dönüm ile Ferenge köyüdür. Üçüncü sırada ise 1.045 dönümlük tarım alanı ile Holay başı çekmektedir. En az tarla alanına sahip köy 29 dönüm ile Endekese, 55 dönüm ile Usta Mehmet ve 99 dönüm ile Ayan köyleridir.

Tablo 7'ye göre, hane başına ortalama 26 dönüm arazi düşmektedir. Hane başına düşen arazi miktarı en fazla olan köy 169 dönümle Ziğdi'dir. İkinci sırada 26 dönümle Emeri köyüdür. Üçüncü sırada ise 25 dönümle Zilhor köyü gelmektedir. Hane başına en az toprak düşen köy 5 dönüm ile Endekese köyüdür. Daha sonra 6 dönümle Usta Mehmet ve 9 dönümle Engelli köyü gelmektedir.

Tablo 10'da görüldüğü üzere, Karayaka nahiyesi sınırları içerisinde, toplam 446 dönümden oluşan bağcılık faaliyetleri yapılmaktadır. Köy bazında yaklaşık 17 dönümlük bağ alanı vardır. Nahiyede hane başına düşen bağ alanı 0,58 dönümdür. Nahiyeye içinde 158 dönümle en fazla bağ alanına sahip köy Ziğdi'dir. İkinci sırada 70 dönümle Ferenge köyü, üçüncü sırada ise 50 dönümle Holay köyüdür. Ayan, Eryaba, Hayatkirişi, Geliyir, Çatalan, Engelli, Usta Mehmet, Endekese, Nuhi ve Ahret'te bağcılık yapılmamıştır. En az bağa sahip köyler ise, 1 dönümle Kale, Eray, Alinek, ve Alahtıyan'dır.

Bugün, Karayaka'da tarla daha çok yaşanan haneye uzak alanlar için kullanılırken; bahçe ise daha çok evin önündeki ekili dikili alan için kullanılmaktadır. Tarla alanları daha çok hububat ekimleri için, bahçe ise sebze ve meyve alanlarını ifade için kullanılmaktadır.

Tablo 10’da 1840 yılı verilerine göre, Karayaka nahiyesinin toplam bahçe alanı 468 dönümdür. Köy başına bahçe alanı ortalaması 18 dönümdür. Hane başına düşen bahçe alanı ise ortalama 0,61 dönümdür. En fazla bahçe alanına sahip köy 95 dönümle Zığdı’dır. Bunu 63 dönümle Hayati ve 53 dönümle Holay izlemiştir. Bahçe alanına sahip olmayan yerler Eryaba, Hayatkirişi, Alinek, Geleyir, Çatalan,Engelli, Usta Mehmet, Endekese, Nuhi, ve Ahret köyleridir. En az bahçe alanına sahip köyler ise 4 dönümle Ayan, 7 dönümle Eray ve 11 dönümle Zilhor ve Mervesi’dir.

Tablo 5: Karayaka, Sunisave Eyrek’e Ait Ekili Arazi Değerleri²

Nahiye Adı	Tarla Dönüm	Bağ Dönüm	Bahçe Dönüm	Toplam
Karayaka	39.853	446	468	40.767
Sunisa	9.396	281	244	9.921
Eyrek	10.516	187	177	10.880

Tablo 5’e göre, Karayaka nahiyesinde ekilebilir toplam arazi 40.767 dönüm olup bunun 39.853 dönümü tarla arazisi, 446 dönümü bağ arazisi ve 468 dönümü bahçe arazisidir. Sunisa Nahiyesinde ekilebilir arazi 9.396 dönüm olup, bunun 281 dönümü bağ arazisi ve 244 dönümü bahçe arazisidir. Eyrek nahiyesinde ekilebilir arazi 10.516 olup, bunun 187 dönümü bağ ve 177 dönümü bahçedir. Görüleceği üzere Karayaka nahiyesindeki toplam ekilebilir arazi, diğer iki nahiyenin toplam arazisinin yaklaşık iki katıdır.

4.1.2. Tarla Bitkilerinin Üretim Dağılımı

1840 yıllıklı Karayaka temettuat defterinden elde edilen bilgiler ışığında tarla alanlarının kullanımı hakkındaki malumat tarlanın toplam dönümü, mezru(ekili) dönümü ve hali(boş) dönümünden ibarettir. Toplam tarla alanının %87’si mezdur. Geri kalan %13’lük alan halidir. Tarlanın hali bırakılması daha çok nadasla alakalı bir durumdur.

Grafik 4’te görüleceği üzere ekilen ürünlerin kile³cinsinden tohumluk bileşimi ortaya konulmuştur. Buna göre bölgede en fazla yetiştirilen tarla bitkileri: Hınta (buğday)

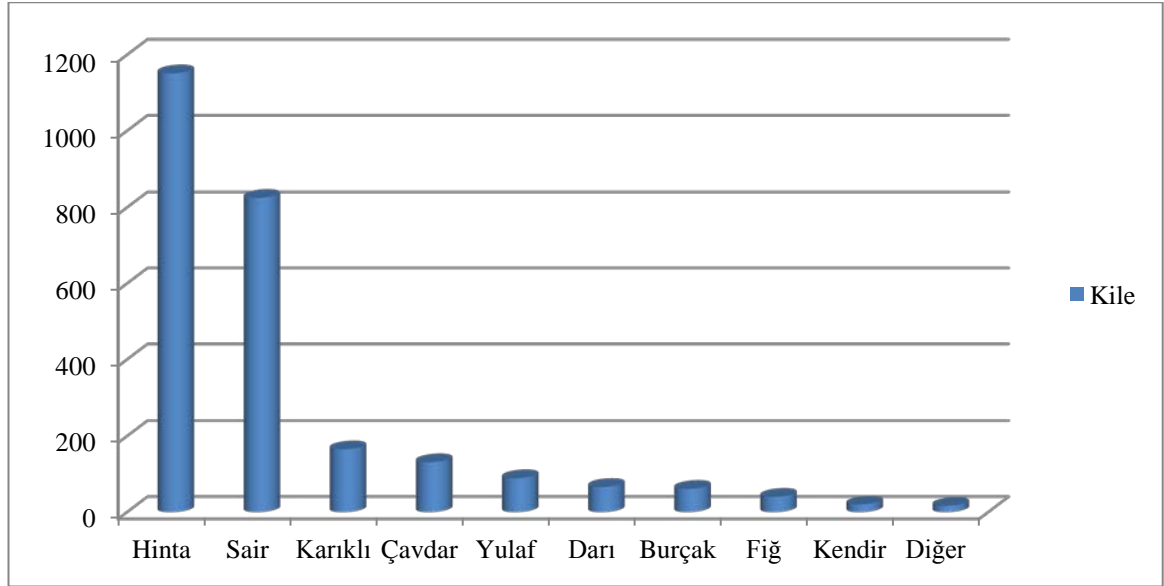
² Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin’e ait “19.yüzyılda Erbaa Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

³ 40 litrelik hububat ölçüsü

şair (arpa), karıklı (buğday ve arpa karışımı), çavdar, yulaf, darı, burçak, fiğ ve kendir. Ayrıca soğan, duhan(tütün), nohut ve mercimek yetiştirilmiştir.

En fazla üretimi yapılan tarım ürünü 1.151 kileyle hintadır. İkinci sırada 825 kileyle şair, üçüncü sırada 165 kileyle karıklı, dördüncü sırada 131 kileyle çavdar, beşinci sırada 89 kileyle yulaf, altıncı sırada 66 kileyle darı, yedinci sırada 61 kileyle burçak sekizinci sırada 40 kileyle fiğ, dokuzuncu sırada ise 20 kilelik üretimi yapılan tarım ürünü kendir olmuştur. Ayrıca toplamda 16,5'luk kileyle soğan, duhan, nohut ve mercimek üretilmiştir.

Grafik 4
Karayaka Nahiyesi'ne Ait Tarla Bitkilerinin kile cinsinden Tohumluk Bileşimi-1840



Diğer: soğan, duhan, nohut ve mercimek.

Tablo: 6Sunisave Eyrek Nahiyelerinin Tohumluk Bileşkesi

Hinta	Arpa	Karıklı	Çavdar	Darı	Yulaf	Fiğ
1.652	1.020	457	285	136	123	113
Burçak	Kendir	Soğan	Tütün	Nohut	Mercimek	
95	69	61	23	14	3	

Kaynak: Erçin (2005)

Tablo 6'da görüleceği üzere, Sunisa ve Eyrek Nahiyelerindeki tarla bitkilerinin tohumluk üretim bileşkesinde, iki nahiyenin toplam üretimine göre, 1.652 kile ile hinta (buğday) en fazla üretime sahip bitkidir. 2. sıradaki üretim 1.020 kileyle

arpadır. 3. sırada 457 kileyle karıklı, 4. sırada 285 kileyle Çavdar ve 5. sırada 136 kileyle darı ilk sıralarda yer alan üründür.

Erbaa geneline baktığımızda buğday insanlar için temel gıda olması yönüyle en fazla üretimi yapılan bitkidir. Arpa ise hayvan yemi olması nedeniyle ve hayvancılığın önemini göstermesi açısından ikinci sırada en fazla üretilen üründür.

Karayaka nahiyesinde üretilen tarla bitkilerinin tohumluklarının miktar ve üretim sırasının; diğer iki nahiye olan Sunisa ve Eyrek ile az farkla paralellik gösterdiği görülmüştür.

4.1.3. İşletme Tip ve Büyüklükleri

1840 yıllık Karayaka Nahiyesine ait temettüat defterine bakılarak oluşturulan Tablo-8'e göre, toplam 759 tane işletme vardır. Her hane bir işletme kabul edilmiştir. Bu tabloya göre köylere ait toprak ve çift hayvanı miktarı verilmiştir. Yine aynı tabloya göre hane bazında işletmelere ait toprak ve çift hayvanı miktarı ile dönüm başına düşen çift hayvanı miktarı verilmiştir.

Tablo 7'ye göre, Karayaka nahiyesinde her köyün ortalama 1.532 dönümlük arazisi vardır. Her köyde ortalama 29 işletme, her işletmenin ortalama 26 dönümlük arazisi ve ortalama 58 çift hayvanı vardır. Her işletme, ortalama 2 çift hayvanı ile tarlasını sürmüştür. İşletmelerde 100 dönüme ortalama 22 çift hayvanı düşmüştür.

Tablo 7'ye göre en fazla işletmeye sahip köy 173 işletme ile nahiye merkezi Zığdı köyüdür. Köye ait toplam tarla alanı 29.365 dönümdür. Köye ait işletme başına düşen ortalama arazi 169 dönümdür. Köyde toplam çift hayvanı 265 adet olup, 100 dönüme ortalama 1 adet çift hayvanı düşmüştür. Bu oranla çift hayvanı en yetersiz köy Zığdı'dır.

İkinci sırada en fazla işletmeye sahip köy 86 işletme ile Ferenge köyüdür. Bu köyün toplam arazisi 1.664 dönüm olup arazi bakımından da ikinci sırada yer almıştır. Ferenge köyünde işletme başına 19 dönüm arazi düşmüştür. Bu köyde 100 dönüme düşen çift hayvanı adeti ise ortalama 10'dur (Tablo 7).

İşletme sayısı bakımından üçüncü sırada yer alan Hayati köyünde işletme sayısı 47'dir. Hayati köyünün ortalama tarım arazisi 804 dönümdür. Köyde işletme başına

düŖen arazi miktarı 17 dönümdür. Bu köyde 100 dönüme düŖen çift hayvanı sayısı ise 16'dır (Tablo 7).

Tablo 7: Karayaka Nahiyesine Ait Tarım İşletmelerine DüŖen Tarım Arazisi ve Çift Hayvanları

Köy adları	Hane Sayısı	Toprak Miktarı	Hane başına düŖen toprak miktarı	Çift Hayvanı	Dönüm Başına DüŖen Çift Hayvanı
Zilhor	26	650	25	50	0,08
Holay	44	1045	23	66	0,06
Hosan	31	753	24	56	0,07
Ziğdi	173	29.365	169	265	0,01
Ferenge	86	1.664	19	169	0,10
Hayati	47	804	17	129	0,16
Geliğın	27	537	19	55	0,10
Alinek	14	306	21	33	0,11
Çatalan	15	151	10	21	0,14
Usta Mehmet	9	55	6	18	0,33
Nuhi	14	239	17	27	0,11
MerveŖi	15	232	15	27	0,12
Alahtıyan	38	542	14	77	0,14
Ayan	4	99	24	13	0,13
Emeri	20	535	26	67	0,13
Eryaba	11	111	10	19	0,17
Geyne	18	217	12	42	0,19
DepekıŖla	24	536	22	71	0,13
Eray	10	148	14	27	0,18
HayatkiriŖi	21	321	15	58	0,18
Geliyir	6	110	18	18	0,16
Engelli	25	235	9	59	0,25
Endekese	5	29	5	10	0,34
Kale	19	250	13	29	0,12
Manasküfü	32	548	17	56	0,10
Ahret	25	371	14	57	0,15
Ortalama	29	1532	26	58	0,22

İşletme sayısı bakımından en düşük olan köy 4 işletme ile Ayan köyüdür. Köyde toplam tarla alanı 99 dönüm olup, her işletmeye ortalama 24 dönümlük arazi düşmektedir. Köyde çift hayvanı sayısı 13 olup, 100 dönüme düşen çift hayvanı sayısı 4'tür (Tablo 7).

Endekese köyü, 5 adet işletmeyle en az işletme sayısı bakımından, ikinci sırada yer almaktadır. Köyün toplam toprak miktarı 29 dönüm olup; işletme başına düşen toprak miktarı 5 dönümdür. Köy ve hane başına en az toprağa sahip olan köy Endekese'dir. Çift hayvanı sayısı 10 olup, 100 dönüme düşen çift hayvanı sayısı 4'tür (Tablo 7).

En az işletme sayısı bakımından 3. sırada yer alan Geliyir köyünde 6 işletme bulunmaktadır. Toplam toprak miktarı 110 dönüm olup; işletme başına düşen toprak miktarı 18 dönümdür. Köyde toplam çift hayvanı sayısı 18 olup, 100 dönüme düşen çift hayvanı sayısı 8'dir (Tablo 7).

İşletme başına en fazla toprağın düştüğü köyler sırasıyla: 169 dönümle Zığdı köyü 26 dönümle Emeri köyü, 25 dönümle Zilhor köyü; 24'er dönümle Hosan ve Ayan köyleri ve 23 dönümle Holay köyüdür. (Tablo 7)

İşletme başına en az toprağın düştüğü köy 5 dönümle Endekese köyüdür. Ardından sırasıyla 6 dönümle Usta Mehmet; 9 dönümle Engelli; 10'ar dönümle Çatalan ve Eryaba köyüdür (Tablo 7).

İşletme başına her 100 dönüme ortalama 22 çift hayvanı düşmüştür. Tarlaların sürülmesi açısından çift hayvanı sıkıntısı en fazla olan köy Zığdı köyüdür. Bu köyde 100 dönüme 1 çift hayvanı düşmüştür. Dönüm başına düşen en fazla çift hayvanı Alahtiyan köyünde bulunmaktadır. Alahtiyan köyünde 100 dönüme 52 çift hayvanı düşmüştür (Tablo 7).

Diğer iki nahiye Sunisa ve Eyrek'de toplam 1.040 işletme vardır. İşletme başına düşen ortalama toprak miktarı 20 dönüm ve çift hayvanı ise ortalama 1,2 adettir (Erçin, 2005:36).

Karayaka nahiyesinde ise 759 işletme vardır. İşletme başına düşen ortalama tarım arazisi 26 dönümdür. 100 dönüme düşen çift hayvanı sayısı ise 22'dir.

4.1.4. Toprak Dağılımı

Karayaka nahiyesinde arazi tarla, bağ ve bahçe olarak değerlendirilmiştir. 1840 yılına ait verilere göre arazinin % 97'si tarla geri kalanı ise bağ ve bahçe'dir.

Tablo 8'de toprakların hane bazında dönüm cinsinden dağılımı ele alınmıştır. Tabloda ayrıca köylerdeki hanelerin topraksız olanları, 10 dönüme kadar sahip olanları, 10-25 dönüme kadar sahip olanları, 26-50 arası dönüme sahip olanları, 51-75 arası dönüme sahip olanları, 76-100 arası dönüme sahip olanları, 101-125 arası dönüme sahip olanları ve 125 dönümün üzerinde toprağa sahip olanları adet olarak belirtilmiştir.

Temettüat defterlerindeki bu bilgiler ziraat alanları hakkında fikir verdiği gibi toprakların büyüklüklerine göre sınıflandırma yapılmasına da imkân vermektedir. Osmanlı ziraat istatistiklerinde 10 dönüme kadar olan zirai işletmeler küçük, 10-50 dönüm arasındakiler orta, 50 dönümden fazla olanlar büyük işletme kabul edilmiştir (Sinav,2007:26).

Tablo 8'de görüldüğü üzere, Karayaka Nahiyesinde, toplam 1.226 haneden 60 hanenin toprağı bulunmamaktadır. Toprağı 10 dönümden az olan 89 hane, küçük ölçekli işletme tipindedir. Buna göre, toplam işletme sayısının %7'si küçük ölçeklidir.

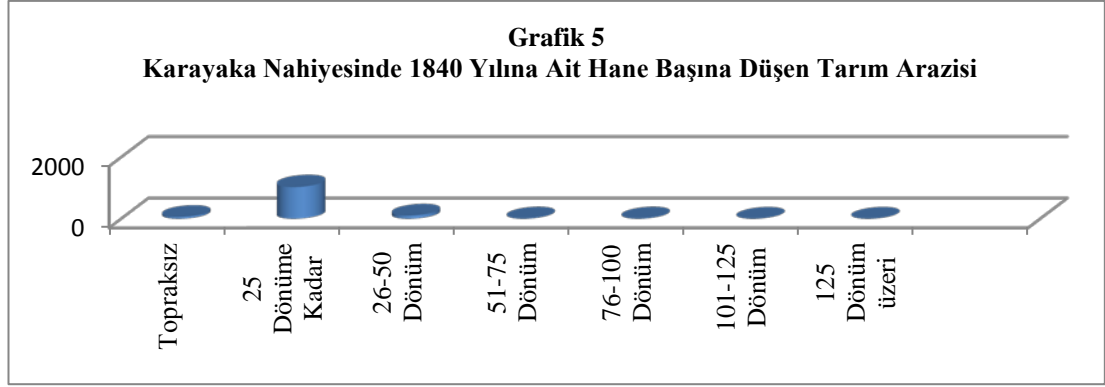
10-25 dönüme kadar olan toprak sahiplerinde bir yığılma göze çarpmaktadır. Buna göre, 950 hane bu ölçekte toprağa sahiptir. Bu aralıktaki hane oranı %77'dir (Tablo 8).

26-50 dönüm arası araziye sahip 105 hane vardır. 10-50 dönüm arası toprağa sahip işletmeler orta ölçekli kabul edilmektedir. Buna göre, nahiyede 861 adet, orta ölçekte işletme vardır (Tablo 8).

51-75 dönüm arası araziye sahip 9 hane, 76-100 dönüm arası araziye sahip 10 hane, 101-125 dönüm arası araziye sahip 1 hane ve 125 dönüm üzeri araziye sahip 2 hane yer almaktadır. 50 dönüm üzerindeki işletmeler büyük ölçekli işletme kabul edildiğine göre, 1840 yılında Karayaka nahiyesinde 22 büyük ölçekte işletmenin olduğu görülür (Tablo 8).

Tablo 8: Karayaka Nahiyesindeki Köylere Ait Hanelerin Sahip Oldukları Toprakların Dağılımı-1840

Köy Adları	Toprak-sız	10 Dönüme Kadar	10-25 Dönüme Kadar	26-50 Dönüm	51-75 Dönüm	76-100 Dönüm	101-125 Dönüm	125 Dönüm Üzeri	Toplam
Zilhor	1	4	14	4	1	2			26
Holay	1		29	13					43
Hosan			19	12					31
Ziğdi	23	19	82	21	1	6	1		153
Ferenge	10	6	53	11	3	2		1	86
Hayati	2	6	32	6	1				47
Geliğın	2		19	5	1				27
Alinek	1	1	11					1	14
Çatalan	5	3	6	1					15
Usta Mehmet		9							9
Nuhi			13	1					14
Merveşi		1	12	2					15
Alahtıyan	1	9	25	4					39
Ayan			3	1					4
Emeri			10	9	1				20
Eryaba	1	1	9						11
Geyne	3	3	9	3					18
Depekışla		3	14	6	1				24
Eray		2	8						10
Hayatkirişi	1	1	19						21
Geliyir	1		4	1					6
Engelli	2	7	16						25
Endekese		5							5
Kale	1	3	15						19
Manasküfü	2	5	21	4					32
Ahret	3	4	17	1					25
Toplam	60	89	950	105	9	10	1	2	1226



Tablo 9’da, 1840 yılındaki Karayaka, Sunisa ve Eyrek nahiyelerindeki toprak dağılımı ele alınmıştır. Buna göre, topraksız hane sayısı Sunisa nahiyesinde 185 adet Karayaka nahiyesinde 60 adet ve Eyrek nahiyesinde 35 adettir. Topraksız hane en fazla Sunisa nahiyesindedir.

Karayaka nahiyesinde 50 dönüme kadar olan hane sayısı 1.144’tür. Buna göre, orta ölçekte işletme sayısının en fazla olduğu nahiyenin Karayaka olduğu görülmektedir. Diğer iki nahiyede bu sayı Sunisa’da 545 adet ve Eyrek’te 434 adettir. Sonuç olarak Erbaa kazası genelinde orta ölçekte işletme sayısı 2.123 olup, bu ölçekteki işletme sayısında bir yığılma olduğu görülmektedir.

50-100 dönüm arası araziye sahip hane sayısı, Eyrek 22 adet, Karayaka 19 adet ve Sunisa 17 adettir. 100 dönüm üzeri hane sayısının Eyrek’te 14 adet, Sunisa’da 7 adet ve Karayaka’da 3 adet olması, Eyrek’te büyük ölçekte işletme sayısının en fazla olduğunun göstergesidir.

Tablo 9: Karayaka, Sunisa ve Eyrek Nahiyelerinin Toprak Dağılımı-1840 (Dönüm)⁴

Nahiye Adı	Topraksız	25 D.	26-50 D.	51-75 D.	76-100 D.	100 D. +
Karayaka	60	1039	105	9	10	3
Sunisa	185	461	84	13	4	7
Eyrek	35	357	77	12	10	14

⁴ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin’e ait “19.yüzyılda Erbaa Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

4.1.5. Tarımın Gelir İçindeki Payı

Karayaka nahiyesindeki toplam geliri oluşturan kalemlerden birisi olan tarımsal faaliyetler “Emlak Geliri” olarak adlandırılmıştır. Emlak geliri ise tarla, bağ ve bahçe gelirlerinden oluşmuştur (Tablo 10).

Toplam alana göre Emlak gelirlerinin %39’u tarla gelirleri, %37’si bağ gelirleri ve %24’ü bahçe gelirlerinden oluşmuştur.

Temettüat olarak adlandırılan verginin gelir kalemleri: hayvan, emlak ve kazanç (temettüat) olarak belirlenmiş ve bunların toplamı üzerinden vergi talep edilmiştir. Emlakin gelir kalemleri ise tarla, bağ ve bahçe olarak belirlenmiştir. Tablo 17’de görüleceği üzere 1840 yılı Karayaka Temettüat defterine göre gelir kalemleri içinde en fazla paya sahip olanı emlak gelirleridir. 3.143.722 kuruşluk toplam gelirin 1.232.676 kuruşu (% 39) emlak gelirine aittir.

Tablo 10’da görüleceği üzere 1840 yıllık Karayaka nahiyesine ait temettüat defterinde Emlak gelirleri kalemlerini bağ, bahçe ve tarla gelirleri oluşturmuştur. Tarla dönüm başına 50 kuruştan; bağ dönüm başına 500-1000 kuruştan, bahçe ise dönüm başına 250 kuruştan değerlendirilmiştir. Toplam emlak geliri 1.214.475 olarak hesap edilmiştir. Bu gelir kalemlerinden en fazla paya sahip olanı 670.720 kuruşla tarla geliridir. İkinci sırada 391.150 kuruşla bağ gelirleri oluşturmuştur. 152.595 kuruşla üçüncü sırayı bahçe gelirleri oluşturmuştur. 1840’a ait Karayaka Temettüat kaydından elde edilen döküme göre, tarla dönümü ortalama 20 kuruş, bağ dönümü ortalama 877 kuruş, bahçe dönümü ise ortalama 326 kuruş olduğu saptanmıştır.

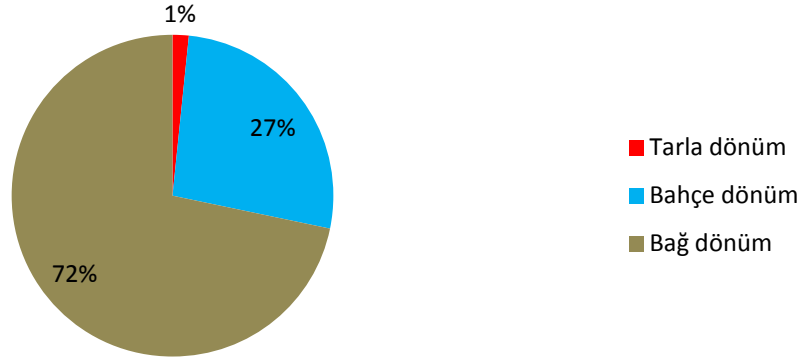
Birim alanda ise dönüm başına alınan gelirlerin %2’sini tarla gelirleri, %26’sını bahçe gelirleri ve %72’sini bağ gelirleri oluşturmuştur. Birim alanda elde edilen gelir miktarı en fazla bağcılık ve bahçe gelirlerinden elde edilmesine rağmen devletin tarım politikası gereği tarlaya ağırlık verilmiştir. Zira temel gıda üretimi tarla ürünlerinden karşılanmaktadır.

Tablo 10: Karayaka Nahiyesi'nde Toprağın Kullanım Alanları ve Kıymetleri İtibariyle Dağılımı, 1840

Köy adları	Tarla			Bağ		Bahçe		Toplam	
	Dönüm	Mezru	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet
Zilhor	650	407	28.670	16	7.650	11	3.270	677	39.590
Holay	1045	890	52.200	50	40.500	53	14.950	1148	107.650
Hosan	753	611	38.200	32	19.005	31	10.545	816	67.750
Ziğdi	29.365	24.365	155.200	158	128.850	95	50.770	29.618	334.820
Ferenge	1.664	1.304	87.650	70	75.200	13	1.485	1.747	164.335
Hayati	804	729	40.000	30	29.100	63	20.415	897	89.515
Geliğın	537	509	23.750	6	8.050	38	8.120	581	39.920
Ayan	99	91	4.550			4	1.420	103	5.970
Emeri	535	435	25.250	19	25.440	20	7.040	574	57.730
Eryaba	111	109	6.450					111	6.450
Geyne	217	181	12.250	14	10.130	23	8.600	254	30.980
Depekışla	536	419	26.700	17	16.115	26	7.140	579	49.955
Eray	148	145	7.250	1	120	7	1.280	156	8.650
Hayatkirişı	321	319	13.650					321	13.650
Alinek	306	221	15.650	1	350			307	16.000
Geleyir	110	100	5.000					110	5.000
Çatalan	151	145	7.250					151	7.250
Engelli	235	226	12.450					235	12.450
Usta Mehmet	55	55	2.750					55	2.750
Endekese	29	29	1.200					29	1.200
Nuhi	239	210	11.600					239	11.600
Kale	250	250	16.500	1	1.000	36	6.950	287	24.460
Merveşi	232	232	12.100	2	330	11	2.070	245	14.500
Manasküfü	548	509	23.450	28	29.210	20	4.940	596	57.600
Alahtıyan	542	505	22.800	1	100	17	3.600	560	26.500
Ahret	371	371	18.200					371	18.200
Toplam	39.853	33.367	670.720	446	391.150	468	152.595	40.767	1.214.475

Kıymet, kuruş cinsinden değerlendirilmiştir.

Grafik 6
Karayaka Nahiyesine Ait Tarla, Bahçe ve Bağ kıymetlerinin
Oranları-1840



Öte yandan, tarım arazilerinin serbest şekilde, ekilip-biçilmesi durumunda, öncelikle her nevi mahsule ihtiyacı olan başta şehir halkının bu ihtiyaçlarını temin hususu zorlaşacaktır. Ayrıca, tarıma dayalı ekonomik yapıda olan Osmanlı devleti daima malî kaynaklarını disiplin ve kontrol altına almak zorunda kalmıştır (Özdeğer: 5).

Emlak geliri en fazla olan yerler 334.820 kuruş (%27) ile Ziğdi köyü, 164.335 kuruş (%13) ile Ferenge köyü ve 110.385 kuruş (%8) ile Holay köyüdür. En az gelire sahip yerler ise 1.450 kuruş (%0,1) ile Endekese, 3.250 kuruş (%0,2) ile Usta Mehmet ve 5.970 kuruş (%0,4) ile Ayan köyüdür (Tablo 10).

Tarımsal gelirin hane bazında dağılımında köydeki toplam gelirin köy nüfusuna bölünmesi esas alınmıştır. Bu durumda hane başına düşen ortalama gelir 1.626 kuruş olarak tespit edilmiştir (Tablo 17).

Hane başına ortalama en fazla tarımsal gelire sahip köyler 3.042 kuruş ile Emeri 2.509 kuruş ile Holay ve 2.233 kuruş ile Geliyir'dir. Hane başına tarımsal gelir ortalaması en az olan köyler ise 290 kuruşla Endekese, 361 kuruşla Usta Mehmet ve 618 kuruşla Eryaba'dır (Tablo 17).

Tablo 11'de verilen değerler 1840 yılına ait temettüat kayıtlarına göre oluşturulmuştur. Tabloda da görüleceği üzere, çalışmanın konusunu oluşturan Karayaka nahiyesinin bağ ve bahçe dönüm miktarı diğer iki nahiye olan Sunisa ve Eryaba nahiyelerinin bağ ve bahçe dönümlerinin toplamına yakındır. Karayaka

nahiyesine ait tarlaların dönüm miktarı ise diğer iki nahiyenin tarla dönümlerinin toplamının yaklaşık 1,5 katı kadardır.

Tablo 11: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerinde Toprağın Kullanım Alanları ve Kıymetleri İtibariyle Dağılımı, 1840⁵

Nahiye	Tarla		Bağ		Bahçe		Toplam	
	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet	Dönüm	Kıymet
Karayaka	33.367	670.720	446	391.150	468	152.595	40.767	1.214.475
Sunisa	9.396	469.925	281	210.600	244	144.250	9.921	824.775
Eyrek	10.516	581.480	187	169.255	177	69.505	10.880	820.240

Temettüat defterinde tespit edilen ortalama birim fiyatlarında tarla, Karayaka: 20 kuruş, Sunisa: 50 kuruş, Eyrek: 55 kuruştur. Bağ kıymetinin ortalama dönüm fiyatı, Karayaka: 877 kuruş, Sunisa: 749 kuruş, Eryaba: 905 kuruştur. Bahçe kıymetinin ortalama dönüm fiyatı, Karayaka: 326 kuruş, Sunisa: 591 kuruş, Eryaba: 392 kuruştur.

Temettüat defterlerinden elde edilen verilere göre, Erbaa kazasına ait Karayaka, Sunisa ve Eyrek nahiyelerinde tahriri yapılan bağ, bahçe ve tarla dönüm kıymetleri birbirine yakın hesaplınsa da, farklılıkların önüne geçilememiştir (Tablo 11).

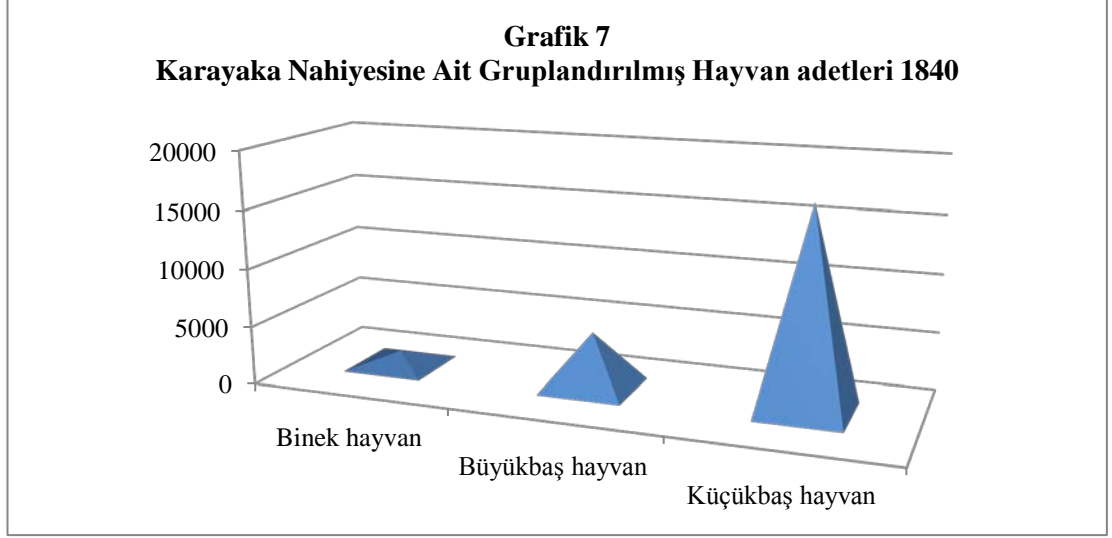
4.2. Hayvancılık

4.2.1. Binek, Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Adetleri

Hayvan türleri ve adetlerini gösteren veriler Tablo 12’de verilmiştir. 1840 yılı verilerine göre, Karayaka nahiyesinde, toplam 23.129 adet işletme hayvanı bulunmaktadır. Bu hayvanların 1.220 adeti binek hayvanı, 4.770 adeti büyükbaş hayvan, 17.101 adeti küçükbaş hayvandır.

Toplam sayıya oranla binek hayvanı %5, büyükbaş %20, küçükbaş %75’tir. Tabloda oluşturulan Binek hayvanları: merkep, beygir, kısırak ve tay gibi binitlerden oluşmaktadır. Büyükbaş hayvanları: çift öküz, sağmal ve kısır inek, çift ve sağmal camız, dana ve balak gibi hayvanlardan oluşmuştur. Küçükbaş hayvanlar: sağmal ve kısır keçi; sağmal ve kısır koyun gibi hayvanlardan oluşmuştur.

⁵ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin’e ait “19.yüzyılda Erbaa Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.



Tablo 12'e göre, Ferenge köyü 6.824 adetle en fazla hayvana sahip köydür. 4.355 adetle Ziğdi köyü ikinci sıradadır. Üçüncü sırada 1.066 adetle Hosan köyü yer almıştır. En az hayvan adetine sahip köy 56 adetle Endekese köyüdür. En az hayvan adeti sıralamasında 101 adetle Ayan köyü ikinci sırada; 135 adetle Geyne köyü üçüncü sırada yer almıştır.

Tablo 12'de verilen bilgiler ışığında en fazla binek hayvanına sahip yer, 310 adetle Ziğdi köyüdür. İkinci sırada 292 adet binek hayvanla Ferenge köyü, üçüncü sırada ise 69 adet binek hayvanla Holay köyü yer almaktadır. En az binek hayvanı olan köyler: 3 adetle Endekese ve Merveşi köyleridir. Ardından 4 adetle Usta Mehmet köyü ve 5 adetle Eryaba köyü en az binek hayvanına sahip köylerdir.

Tablo 12'ye göre, en fazla büyükbaş hayvana sahip köy 705 adetle Ziğdi köyüdür. İkinci sırada 519 adetle Ferenge köyü gelmektedir. Üçüncü sırada 304 adetle Engelli köyü bulunmaktadır. En az büyükbaş hayvana sahip köyler sırasıyla: 33 adetle Ayan köyü, 43 adetle Endekese köyü ve 66 adetle Eryaba köyüdür.

Tablo 12: Karayaka nahiyesine ait binek, büyükbaş ve küçükbaş hayvan adetleri

Köy Adları	Binek Hayvanı		Büyükbaş Hayvan		Küçükbaş Hayvan		Toplam	
	Adet	Hane Başına	Adet	Hane Başına	Adet	Hane Başına	Adet	Hane Başına
Zilhor	49	1,88	186	7,15	101	3,88	285	10,96
Holay	69	1,57	191	4,34	278	6,32	979	22,25
Hosan	58	1,87	169	5,45	925	29,84	1066	34,39
Zigdi	310	1,79	705	4,08	3454	19,97	4355	25,17
Ferenge	292	3,40	519	6,03	5987	69,62	6824	79,35
Hayati	50	1,06	274	5,83	465	9,89	830	17,66
Geliğin	26	0,96	158	5,85	361	13,37	526	19,48
Alinek	20	1,43	148	10,57	696	49,71	824	58,86
Çatalan	18	1,20	148	9,87	435	29,00	598	39,87
Usta Mehmet	4	0,44	78	8,67	150	16,67	229	25,44
Nuhi	14	1,00	130	9,29	304	21,71	344	24,57
Merveşi	3	0,20	85	5,67	172	11,47	253	16,87
Alahtıyan	23	0,61	213	5,61	489	12,87	732	19,26
Ayan	9	2,25	33	8,25	60	15,00	101	25,25
Emeri	54	2,70	205	10,25	482	24,10	730	36,50
Eryaba	5	0,45	66	6,00	150	13,64	222	20,18
Geyne	25	1,39	111	6,17	2	0,11	135	7,50
Depekışla	31	1,29	197	8,21	205	8,54	633	26,38
Eray	11	1,10	93	9,30	148	14,80	247	24,70
Hayatkirişi	20	0,95	235	11,19	571	27,19	760	36,19
Geliyir	22	3,67	90	15,00	527	87,83	439	73,17
Engelli	19	0,76	304	12,16	233	9,32	553	22,12
Endekese	3	0,60	43	8,60	1	0,20	56	11,20
Kale	10	0,53	70	3,68	110	5,79	190	10,00
Manasküfü	40	1,25	146	4,56	262	8,19	469	14,66
Ahret	35	1,40	173	6,92	533	21,32	749	29,96
Toplam	1.220		4.770		17.101		23.129	
Ortalama		1,38		7,64		20,40		28,15

Tablo 12'ye göre, en fazla küçükbaş hayvana sahip köy 5.987 adetle Ferenge köyüdür. İkinci sırada 3.454 adet küçükbaş hayvanla Zığdı köyü ve üçüncü sırada ise 925 adetle Hosan köyü gelmektedir. En az küçükbaş adetine sahip köyler: Endekese köyü 1 adet, Geyne köyü 2 adet olmak üzere en az küçükbaş hayvan sayısına sahip köyler olup; bu köylerde küçükbaş hayvan yok denecek kadar azdır. Ayan köyünde ise 60 adet küçükbaş hayvan bulunup, diğer köylerde küçükbaş hayvan sayısı 100 adetin üzerindedir.

Tablo 12'ye göre, toplam binek hayvanı sayısı 1.220 olup işletme başına düşen binek hayvanı sayısı 1,38'dir. Toplam büyükbaş adeti 4.770 olup, işletme başına düşen büyükbaş hayvan adeti 7,64'tür. Toplam küçükbaş adeti 23.129 olup, işletme başına düşen küçükbaş hayvan adeti ise 28,15'tir.

Tablo 12'ye göre, toplam hayvan sayısında ilk sırada 6.824 adetle Ferenge köyü yer almaktadır. İkinci sırada 4.355 adetle Zığdı köyü ve üçüncü sırada 1.066 adetle Hosan köyü yer almıştır. Toplam hayvan sayısında en az hayvana sahip köy 56 adetle Endekese köyüdür. Ardından 101 adetle Ayan köyü ve 135 adetle Geyne köyü gelmektedir.

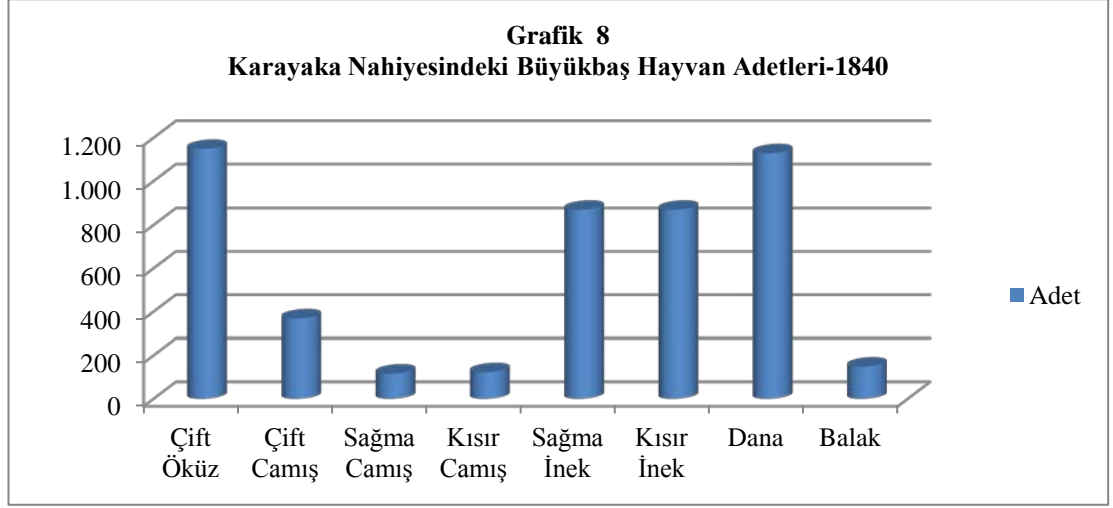
Tablo 12'ye göre, işletme bazında ortalama en fazla hayvan sayısı 79 adetle Ferenge köyüdür. İkinci sırada işletme bazında ortalama en fazla hayvan sayısına sahip köy 73 adetle Geliyir köyüdür. Üçüncü sırada ise 58 adetle Alinek köyü gelmektedir. İşletme bazında ortalama en az hayvan sayısına sahip köyler sırasıyla 7 adetle Geyne, 10 adetle Kale ve Zilhor, 11 adetle Endekese köyüdür.

1840 yılı temettuat defterine göre; Karayaka, Sunisa ve Eyrek'in binek, büyükbaş ve küçükbaş adetleri Tablo 13'te gösterilmiştir. Buna göre, en fazla binek hayvan adeti 1.764 ile Sunisa nahiyesindedir. Binek hayvanı sayısı Karayaka nahiyesinde 1.220 adet ve Eyrek nahiyesinde ise 999 adettir. Büyükbaş hayvan sayısı en fazla 6.217 adetle yine Sunisa nahiyesindedir. Büyükbaş hayvan sayısı Karayaka nahiyesinde 4.770 adet ve Eyrek nahiyesinde ise 9.328 adettir. Küçükbaş hayvan sayısı en fazla olan nahiye 17.101 adetle Karayaka nahiyesidir. Küçükbaş hayvan sayısı Karayaka nahiyesinden 6 adet az olan Sunisa nahiyesinde 17.325 adettir. Eyrek nahiyesinde ise 8.833 adettir.

Tablo 13: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Binek, Büyükbaş ve Küçükbaş Adetleri⁶

Nahiye	Binek Hayvanı	Büyükbaş Hayvan	Küçükbaş Hayvan	Toplam
Karayaka	1.220	4.770	17.101	23.129
Sunisa	1.764	6.217	17.325	25.306
Eyrek	999	3.111	8.833	12.943

4.2.2. Hayvan Çeşitliliği ve Adetleri



1840 yılına ait Karayaka nahiyesinde yetiştirilen hayvan çeşitliliği ve köy bazında adetleri Tablo 14’te verilmiştir. Nahiyede çift öküz, çift camız, sağmal camız, kısır camız, sağmal inek, kısır inek, balak, dana, katır, beygir, tay, kısırak, merkep, koyun keçi ve arı yetiştirilmiştir.

Buna göre, en fazla çift öküzüne sahip köyler sırasıyla 157 adetle Zığdı, 118 adetle Ferenge, 86 adetle Hayati köyüdür. En az çift hayvanına sahip köyler sırasıyla 10 adetle Endekese, 13 adetle Ayan, 18 adetle Usta Mehmet köyüdür (Tablo 14).

En fazla camıza sahip köyler sırasıyla 168 adetle Zığdı köyü, 67 adetle Ferenge köyü ve 64 adetle Zilhor köyüdür. En az camıza sahip köyler ise sırasıyla 1 adetle Ahret köyü, 2’şer adetle Hayatkirişi ve Geliyir köyleri, 3 adetle Mervesi köyüdür. Ayrıca

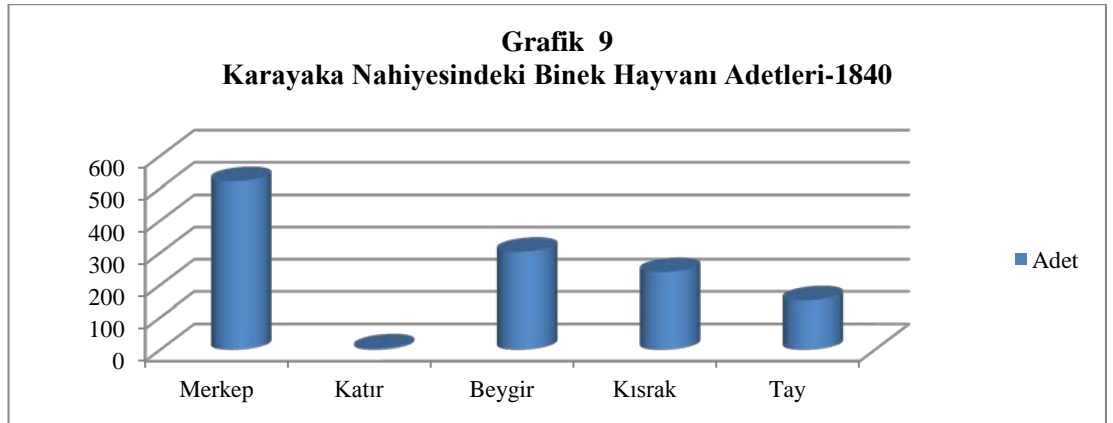
⁶ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin’e ait “19.yüzyılda Erbaa Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Usta Mehmet, Eryaba, Eray ve Endekese köylerinde hiç camız hayvanı yoktur (Tablo 14).

En fazla inek sayısına sahip köyler sırasıyla 231 adetle Ferenge, 213 adetle Ziğdi ve 122 adetle Engelli köyleridir. En az inek adetine sahip köyler sırasıyla 5 adetle Ayan 21 adetle Endekese, 24 adetle Kale köyüdür (Tablo 14).

Balak sayısına en fazla sahip olan köyler, sırasıyla 36 adetle Ziğdi, 26 adetle Zilhor ve 12 adetle Holay köyüdür. En az balak sayısına sahip olan köyler sırasıyla 1'er adetle Depekışla ve Kale, 3'er adetle Çatalan ve Emeri, 4'er adetle Hayati, Ayan ve Engelli köyüdür (Tablo 14).

En fazla danaya sahip köyler, sırasıyla 131 adetle Ziğdi, 112 adetle Engelli ve 97 adetle Ferenge köyüdür. En az danaya sahip köyler sırasıyla 6 adetle Ayan, 12 adetle Endekese ve 15 adetle Kale köyüdür (Tablo 14).



Nahiyede en nadir bulunan hayvan 4 adetle katırdır. Bunun 1'er tanesi Hosan ve Ferenge köylerindedir. 2 adeti de Ziğdi köyündedir (Tablo 14).

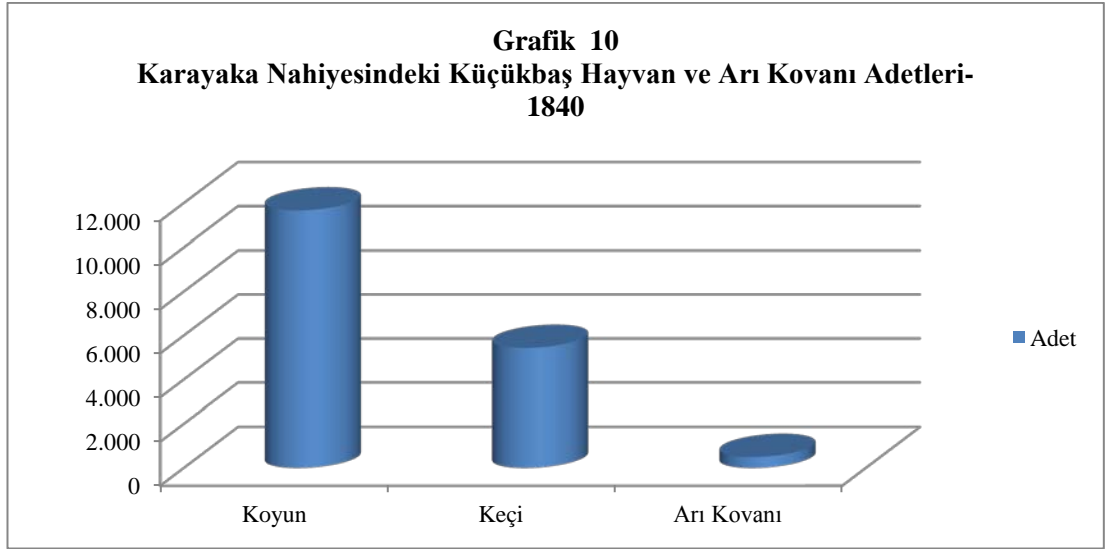
Beygir adeti en fazla olan köyler sırasıyla 78 adetle Ziğdi, 56 adetle Ferenge ve 19 adetle Holay köyüdür. En az beygir adetine sahip köyler sırasıyla 1'er adetle Mervesi Ayan, Geliyir ve Kale, 2'şer adetle Usta Mehmet, Geyne ve Eray, 4'er adetle Çatalan ve Engelli köyüdür. Ayrıca, beygir bulunmayan köyler ise, Eryaba ve Endekese köyleridir (Tablo 14).

En fazla taya sahip köy 75 adetle Ferenge köyüdür. 20 adetle Ziğdi köyü, 9 adetle Ahret köyü, 8 adetle Geliyir köyü ile 7'şer adetle Hosan, Depekışla köyleri en fazla

taya sahip yerlerdir. Holay, Geliğin, Usta Mehmet, Mervesi, Ayan, Eryaba ve Manasküfü gibi köylerde tay yoktur (Tablo 14).

Kısrak sayısı en fazla olan köy 110 adetle Ferenge'dir. 59 adetle İkinci sırada Ziğdi köyü ve 13 adetle Ahret köyü üçüncü sıradadır. En az kısrak adetine sahip köyler 1'er adetle Hayati, Geliğin, Alahtiyan ve Endekese, 2'şer adetle Zilhor, Holay Alinek, Çatalan, Eray ve Hayatkirişidir (Tablo 14).

Merkep sayısı en fazla olan köyler 151 adetle Ziğdi, 50 adetle Ferenge ve 48 adetle Holay'dır. En az merkebe sahip köyler ise 1'er adetle Depekışla, ve Endekese, 2'şer adetle Usta Mehmet ve Mervesi, 4 adetle Eray ve 5 adetle Eryaba'dır (Tablo 14).



En fazla koyuna sahip köyler 5.200 adetle Ferenge, 2.903 adetle Ziğdi ve 645 adetle Hosan'dır. En az koyuna sahip köyler ise 1'er adetle Geyne ve Endekese, 13 adetle Ayan ve 16 adetle Manasküfü'dür (Tablo 14).

Keçi sayısı en fazla olan köyler 787 adetle Ferenge, 551 adetle Ziğdi, 399 adetle Alahtiyan ve 390 adetle Geliyir'dir. En az keçi sayısına sahip köyler ise 1 adetle Geyne, 24 adetle Zilhor ve 47 adetle Ayan olup, Endekese köyünde ise keçi yoktur (Tablo 14).

Arı kovanı en fazla olan köyler 77 adetle Ziğdi, 47 adetle Ferenge ve 30'ar adetle Çatalan ve Alahtiyan'dır. En az arı kovanı olan köyler: 1 adetle Endekese, 5 adetle Eray ve 6 adetle Emeri'dir (Tablo 14).

Tablo 14: Karayaka Nahiyesine ait köylerdeki hayvan türleri ve sayıları-1840

KÖY ADI	Çift Öküz	Camız	İnek	Balak	Dana	Katır	Beygir	Tay	Kısrak	Merkep	Koyun	Keçi	Arı Kovanı
Zilhor	22	64	44	26	30	0	15	1	2	31	77	24	21
Holay	29	48	72	12	30	0	19	0	2	48	154	124	12
Hosan	38	31	53	8	39	1	12	7	7	31	645	280	15
Ziğdi	157	168	213	36	131	2	78	20	59	151	2903	551	77
Ferenge	118	67	231	6	97	1	56	75	110	50	5200	787	47
Hayati	86	51	90	4	43	0	16	1	1	32	290	175	19
Geliğin	38	30	52	8	30	0	10	0	1	15	115	246	28
Alinek	33	6	62	8	39	0	8	1	2	9	345	351	14
Çatalan	21	6	60	3	58	0	4	2	2	10	168	267	30
Usta Mehmet	18	0	36	0	24	0	2	0	0	2	66	84	7
Nuhi	27	7	53	7	36	0	8	2	4	0	162	142	19
Merveşi	27	3	28	0	27	0	1	0	0	2	64	108	13
Alahtıyan	61	33	77	7	35	0	10	2	1	10	90	399	30
Ayan	13	5	5	4	6	0	1	0	0	8	13	47	13
Emeri	60	9	75	3	58	0	13	5	10	26	357	125	6
Eryaba	19	0	25	0	22	0	0	0	0	5	43	107	10
Geyne	35	7	46	0	23	0	2	1	0	22	1	1	18
Depekışla	47	27	76	1	46	0	12	7	11	1	147	58	7
Eray	27	0	36	0	30	0	2	3	2	4	17	131	5
Hayatkirişi	58	2	105	0	70	0	3	1	2	14	250	321	13
Geliyir	18	2	34	0	36	0	1	8	5	8	137	390	27
Engelli	55	11	122	4	112	0	4	5	5	5	127	106	20
Endekese	10	0	21	0	12	0	0	1	1	1	1	0	1
Kale	25	5	24	1	15	0	1	1	0	8	21	89	8
Manasküfü	50	23	36	10	27	0	12	0	0	28	16	246	10
Ahret	56	1	64	0	52	0	13	9	13	0	256	277	29
Toplam	1148	606	1740	148	1128	4	303	152	240	521	11.665	5.436	499

Nahiyeler arasında hayvan miktarı bakımından, Karayaka nahiyesinde hayvan adeti en fazla olan türler: 303 adetle beygir, 11.665 adetle koyun, 4 adetle katırdır. Sunisa

nahiyesinde, hayvan adeti en fazla olan türler: 1.310 adetle çift öküz, 2.397 adetle inek, 1.237 adetle dana, 448 adetle tay, 700 adetle kısarak, 614 adetle merkep, 9.257 adetle keçi ve 1.006 adetle arı kovanıdır. Eryaba nahiyesinin hayvan adeti bakımından ilk sırada olduğu türler: 914 adetle camız, 365 adetle balaktır. Sonuç olarak hayvan türlerinde adet olarak ilk sırada Sunisa gelmektedir. Ayrıca Sunisa, inek, tay, kısarak, keçi ve arı kovanı adetinde de bariz farka sahiptir (Tablo 15).

Tablo 15: Karayaka, Sunisa ve Eyrek Nahiyesindeki Hayvan Türleri ve Sayıları-1840⁷

Nahiye	Çift Öküz	Camız	İnek	Balak	Dana	Katır	Beygir	Tay	Kısarak	Merkep	Koyun	Keçi	Arı Kovanı
Karayaka	1.148	606	1.740	148	1.128	4	303	152	240	521	11.665	5.436	499
Sunisa	1.310	807	2.397	222	1.237	1	245	448	700	614	8.068	9.257	1.006
Eyrek	613	914	1.009	365	673	3	148	86	120	179	5.674	3.159	432

4.2.3. Hayvan Çeşitliliğine Bağlı Hayvan Kıymetleri

1840 yılına ait verilere göre, toplam gelir içinde hayvancılıktan elde edilen meblağ tarımsal gelire yakındır. Yıllık gelir içinde hayvansal gelir 1.193.428 kuruştur. Toplam gelirin yaklaşık %37'si hayvancılıkla karşılanmıştır.

Tablo 16'da, hayvan adetleri, köy ve işletme başına düşen hayvan adetleri ve kıymetleri yer almıştır.

Tablo 16'da yer alan bilgilere göre, nahiyede koyunculuk önemli bir yere sahiptir. Toplam 23.590 adet hayvan adedinin 11.665'ini koyun adeti oluşturmaktadır. Bu sayı toplamın %49'unu oluşturmuştur. Köy başına ortalama 448 adet, hane başına ise ortalama 15 adet koyun düşmektedir. Hayvansal gelir içinde toplam koyun kıymeti 174.975 kuruştur. Koyunun rayiç bedeli adet başına 15 kuruştan hesap edilmiştir.

Karayaka nahiyesinde, keçi üretimi 5.436 adetle ikinci sıradadır. Köy başına ortalama 209 adet, hane başına ise ortalama 15 adet keçi düşmektedir. Keçinin rayiç bedeli 13 kuruş olup en az değere sahip hayvandır. Toplam hayvan değeri içinde keçinin değeri 70.668 kuruştur (Tablo 16).

⁷ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin'e ait "19.yüzyılda Erbaa Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

İnek üretimi 3. sırada yer almıştır. İnek temettüat defterinde sağmal ve kısır olmasına göre ele alınmıştır. Her ikisi Tablo 9'da 870'şer adet olarak gösterilmiştir. Toplam inek adeti 1.740'dır. Köy başına 33'er adet, hane başına ise 1,15'er adet sağmal ve kısır inek düşmüştür. Sağmal inek 110 kuruştan, kısır inek ise 100 kuruştan hesap edilmiştir. Toplamda sağmal inek 95.700 ve kısır inek 87.000'lik tutara sahiptir (Tablo 16).

Çift öküzü 1.148 adetle 4. sırada yer almıştır. Köy başına 44 adet çift öküzü düşüp hane başına 1,5 adet düşmüştür. Adet kıymeti 150 kuruş olup toplam kıymet içerisindeki yeri 172.200 kuruştur. Bu değerle koyundan sonra 2. sırada en fazla değere sahip hayvandır (Tablo 16).

Dana 1.128 adetle sayı bakımından 5. sırada yer almaktadır. Köy başına 43, hane başına ise 1,5 adet dana düşmüştür. Temettüat defterinde dananın 1 ve 2 yaş olarak kaydı yapılmış olup rayiç bedellerinin ortalaması alınmıştır. Buna göre ortalama adet bedeli 45 kuruş olan dananın toplam kıymeti 50.760'dır (Tablo 16).

Nahiyenin camız adeti 506 olup bu sayının 368 adeti çift camız, 116 adeti sağmal camız ve 122 adeti de kısır camızdır. Çift camız rayiç bedel olarak 350 kuruştan sağmal camız 300 kuruştan, kısır camız ise 250 kuruştan hesap edilmiştir. Toplam hayvansal gelir içindeki camız gelirinin yeri 194.100 kuruştur. Hayvan geliri içinde camız geliri ilk sırada yer almıştır (Tablo 16).

Nahiyede 499 adet arı kovani bulunmaktadır. Arıkovanı köy başına 19, hane başına ise 0,66 adet düşmüştür. Kovan adeti 15 kuruş olup, toplamda 748 kuruşluk gelir elde edilmiştir (Tablo 16).

Tablo 16'ya göre, beygir sayısı 303 adettir. Köy başına 11 adet, hane başına 0,40 adet beygir düşmüştür. Beygirin toplam kıymeti 121.200 kuruştur. Beygirin adet değeri katırdan sonra gelmekte olup, 400 kuruştan hesap edilmiştir.

Elimizdeki verilere göre nahiyede 240 adet kısırak bulunmaktadır. Köy başına 9,23 adet, hane başına 0,32 adet kısırak düşmüştür. Adet kıymeti 100 kuruş olup, kısırakın toplam hayvansal kıymet içindeki yeri 24.000 kuruştur (Tablo 16).

Temettüat defterinde tay 1 ve 2 yaş olarak ele alınmıştır. Rayiç bedelleri arasında 100 kuruş oynamakta olup; ortalama bedel 200 kuruş olarak tabloda gösterilmiştir.

1840 yılı verileri ışığında nahiyede 152 adet tay vardır. Köy başına 5,85 adet, hane başına ise 0,20 adet tay düşmüştür. Toplam değeri 30.400 kuruştur (Tablo 16).

Nahiyede 1 ve 2 yaş olmak üzere toplam balak sayısı 148 adettir. Yaş farkına bağlı kıymet farkı 20 kuruş olup, Tablo 9’da ortalama balak kıymeti 70 kuruş olarak ele alınmıştır. Köy başına 5,69 adet, hane başına ise 0,19 adet balak düşmüştür (Tablo 16).

Karayaka nahiyesinde nadir sayılabilecek adete sahip hayvan türü katırdır. Nahiyede toplam 4 adet bulunmakta olup, adet kıymeti en değerli hayvan 750 kuruş ile katırdır. Dolayısıyla köy ve hane başına en az düşen hayvan katırdır. Toplam kıymeti 3.000 kuruştur. Toplam hayvan geliri içindeki yeri bakımından en az değere sahiptir (Tablo 16).

1840 yılına ait Sunisa ve Eyrek nahiyelerinde hayvan kıymetleri Karayaka nahiyesindeki hayvan kıymetlerine yakın olmakla birlikte az da olsa farklılık arz etmektedir. Sunisa ve Eyrek nahiyelerinde değer bakımından en kıymetli hayvan 500 kuruşla beygirdir. Karayaka nahiyesinde ise beygir kıymeti 400 kuruş olup, en kıymetli hayvan 750 kuruşla katırdır.

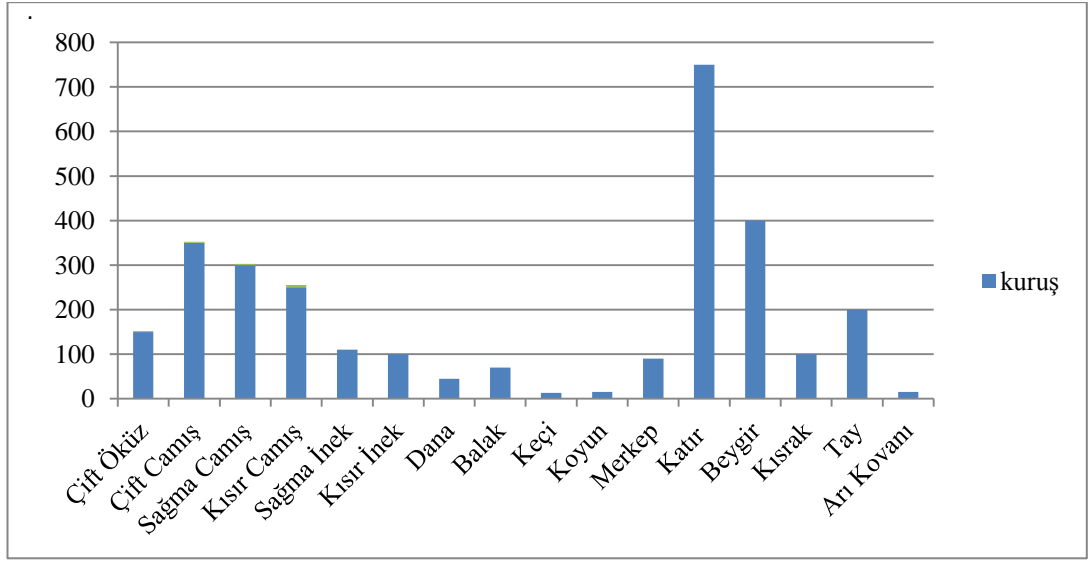
Sunisa ve Eyrek nahiyelerinde çift camızı, camız öküzü olarak adlandırılmış olup kıymeti 300-350 kuruştan hesap edilmiştir. Sağmal camız 270-350, kısır camız ise 250-300 kuruştur. Sağmal inek 100-110 kuruş, kısır inek 90-100 kuruştur. Malak (balak) 50-150 kuruş, dana 30-60 kuruş, tay 100-250 kuruş, merkep 90-100 kuruştur. Yukarıda belirtilen hayvanlar Karayaka nahiyesinde de belirtilen kıymet aralığındadır. Kısırak, Sunisa ve Eyrek’te 350-500 kuruş aralığında iken Karayaka nahiyesinde ise 100 kuruş olarak görülmektedir (Erçin, 2005: 33).

Tablo 16: Karayaka Nahiyesindeki Hayvan Çeşitliliğine Bağlı Gelirler (1840)

Hayvan Adları	Adet	Köy Başına Adet	Hane Başına adet	Adet Kıymet	Toplam Kıymet
Çift Öküz	1.148	44,15	1,51	150	172.200
Çift Camız	368	14,15	0,48	350	128.800
SağmalCamız	116	4,46	0,15	300	34.800
Kısır Camız	122	4,69	0,16	250	30.500
Sağmal İnek	870	33,46	1,15	110	95.700
Kısır İnek	870	33,46	1,15	100	87.000
Dana	1.128	43,38	1,49	45	50.760
Balak	148	5,69	0,19	70	10.360
Keçi	5.436	209,08	7,16	13	70.668
Koyun	11.665	448,65	15,37	15	174.975
Merkep	521	20,04	0,69	90	46.890
Katır	4	0,15	0,01	750	3.000
Beygir	303	11,65	0,40	400	121.200
Kısrak	240	9,23	0,32	100	24.000
Tay	152	5,85	0,20	200	30.400
Arı Kovanı	499	19,19	0,66	15	7.485
Toplam	23.590				1.088.738

- 1 yaş dana adeti: 30 kuruş, 2 yaş dana adeti: 60 kuruş olup ikisinin ortalaması 45 kuruştan hesap edilmiştir.
- 1 yaş balak adeti: 60 kuruş, 2 yaş balak adeti: 80 kuruş olup ikisinin ortalaması 70 kuruştan hesap edilmiştir.
- 1 yaş tay adeti: 150 kuruş, 2 yaş tay adeti: 250 kuruş olup ikisinin ortalaması 200 kuruştan hesap edilmiştir.

Grafik 11
Karayaka Nahiyesindeki Hayvanların Adet Kıymetleri-1840



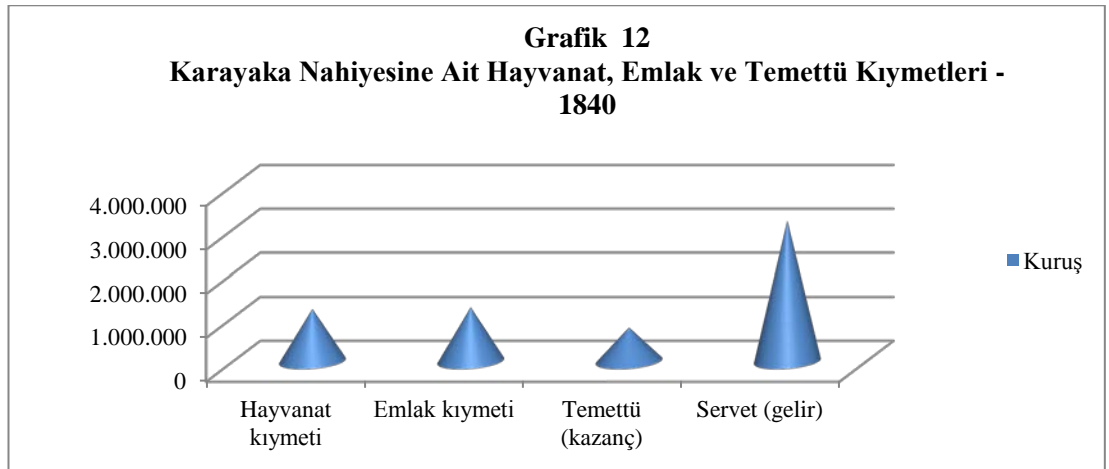
BEŞİNCİ BÖLÜM: EKONOMİK YAPI

Osmanlı Devleti'nin Sivas Vilayeti Tokat Sancağı'na bağlı Erbaa Kazasına ait Karayaka Nahiyesi'nin H.1256/M.1840 yıllık Maliye Nezareti Varidat Defterleri Fonu'nda yer alan 16146 Numaralı Temettüat Defterinde yapılan inceleme neticesinde iktisadi yapıya dair çıkarımlarda bulunulmuştur.

Buna göre incelemesi yapılan nahiyeye ait bilgilere göre köylerde imam-ı karye dışında nüfusun geri kalanı çiftçidir. Sanayi öncesi bütün toplumlarda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da temel geçim tarım üzerine tesis edilmiştir. Gelir kalemleri tarıma göre şekillenmiştir. İncelememize esas olan Temettüat defterlerine dikkat edilecek olunursa toplam geliri oluşturan gelirlerin emlak geliri, hayvanat geliri ve bu ikisine bağlı olan kazanç (temettüat) geliri toplamından oluştuğu görülür.

5.1. Hayvanat, Emlak ve Temettüat (kazanç) Gelirlerinin Dağılımı

Çalışmamıza konu olan 1840 yıllık Karayaka Nahiyesine ait temettüat defterinde toplam servet hesaplanırken hayvan ve emlak varlığının yanı sıra Temettüat olarak adlandırılan yıllık Kazanç da eklenmiştir. Yıllık kazanç ele alınırken tarım ve hayvancılıktan elde edilen kazancın yanı sıra muhtarlık, imamlık, çobanlık, ırgatlık ve benzeri hizmetler ile vakıf ve dükkân gelirlerinin ele alındığı bilinmektedir. Fakat 1840 yıllık temettüat defterlerinde bu gelirlerin niteliği belirtilmemiştir. Bu kayıtlarda ayrıca hane sahiplerinin mesleklerine dair bilgiye rastlanamamaktadır. Bu durum 1840 yılında yapılan tahrirlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır.



Tablo 17: Toplam Geliri Oluşturan Toplam Hayvan, Emlak ve Gelir Tutarları-1840

KÖY ADLARI	HAYVAN GELİRİ(kuruş)	EMLAK GELİRİ(kuruş)	TEMETTÜAT GELİRİ(kuruş)	SERVET (kuruş)
Zilhor	39.102	42.070	27.750	108.922
Holay	50.764	110.385	40.630	201.779
Hosan	50.206	67.750	34.250	152.206
Ziğdi	255.623	334.820	171.413	761.856
Ferenge	241.480	164.335	113.250	519.065
Hayati	59.049	89.515	49.100	197.664
Geliğin	34.583	44.220	29.800	108.603
Alinek	33.158	16.000	16.450	65.608
Çatalan	32.451	11.850	15.550	59.851
Usta Mehmet	10.802	3.250	6.550	20.602
Nuhi	22.583	11.900	11.700	46.183
Merveşi	12.479	18.240	11.300	42.019
Alahtıyan	44.146	35.106	30.150	109.402
Ayan	7.716	5.970	3.900	17.586
Emeri	44.457	60.830	35.000	140.287
Eryaba	9.084	6.800	7.000	22.884
Geyne	16.870	30.980	14.350	62.200
Depekışla	33.934	49.955	29.150	113.039
Eray	14.433	9.475	8.650	32.558
Hayatkirişi	25.695	14.350	17.950	57.995
Geliyir	27.825	13.400	14.150	55.375
Engelli	39.240	17.775	19.275	76.290
Endekese	4.813	1.450	3.500	9.763
Kale	12.235	18.860	10.200	41.295
Manasküfü	32.378	32.880	29.000	94.258
Ahret	38.322	20.510	21.550	80.382
TOPLAM	1.193.428	1.232.676	771.568	3.197.672

Tablo 17’de görüleceği üzere, 1840 yılında Erbaa Kazasının Karayaka Nahiyesinde toplam servet miktarı olan 3.197.672 kuruştan, 1.232.676 kuruşunu Emlak Kıymeti, 1.193.428 kuruşunu Hayvan Kıymeti ve 771.568 kuruşunu Temettüat Gelirleri oluşturmuştur.

Şu durumu belirtmek gerekir ki, 1840 yılına mahsus Temettüat kayıtlarında temettüat yani kazanç ortaya konulurken, hayvan adet ve kıymetleri ile emlak dönüm ve kıymetleri tek tek ele alındıktan sonra toplam kısmında emlak ve hayvan kıymeti toplamları verildikten sonra, bunlardan elde edilecek kazanç (temettüat) ayrıca belirtilmiştir. Temettüat olarak adlandırılan kazancın içinde emlak ve hayvan kazançları eklendiği gibi ayrıca farklı etkinlik sonucunda kazanılan bedelin de eklendiği düşünülmektedir, fakat bu kazancın ne olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

1840 yılı temettüat kayıtlarına göre Karayaka, Sunisa ve Eyrek nahiyelerinin emlak hayvan ve gelir (temettüat) kıymetleri Tablo 18’de verilmiştir. Buna göre, toplamda en fazla servete sahip nahiyeye 3.244.462 kuruş ile Sunisa’dır. Karayaka nahiyesinin toplam serveti 3.197.672 kuruş ve Eyrek nahiyesinin toplam serveti ise 2.363.905 kuruştur. En fazla emlak kıymeti 1.232.676 kuruş ile Karayaka nahiyesindedir. Sunisa nahiyesinin emlak kıymeti 860.314 kuruş ve Eyrek nahiyesinin emlak kıymeti ise 705.990 kuruştur. En fazla gelire sahip nahiyeye 799.240 kuruşla Sunisa’dır. Ardından Karayaka nahiyesi 771.568 kuruşluk gelire ve Eyrek nahiyesi ise 696.395 kuruşluk gelire sahiptir.

Tablo 18: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Emlak, Hayvan ve Gelir (temettüat) Kıymetleri(kuruş)-1840⁸

Nahiyeye Adları	Emlak kıymeti	Hayvan kıymeti	Gelir kıymeti	Toplam (servet)
Karyaka	1.232.676	1.193.428	771.568	3.197.672
Sunisa	860.314	1.584.908	799.240	3.244.462
Eyrek	705.990	961.520	696.395	2.363.905

⁸ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin’e ait “19.yüzyılda Erbaa Kazası’nın Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

5.2. Hane Başına Düşen Ortalama Servet Dağılımı

Erbaa Kazasının Karayaka Nahiyesine bağlı köylere ait 1840 yılı Temettüat Defterinde hane bazında ortalama servetin %39'u Emlak kıymeti, %37'si Hayvan kıymeti ve %22'si de çoğunluğu emlak ve hayvan gelirinden elde edilen (temettüat) kazanç geliri olduğu görülür. Hane bazında ortalama servet nahiyeye ait toplam servetin hane sayısına bölünmesi ile bulunmuştur. Bulunan değerlerden, Tablo 19 oluşturulmuştur. Tablo 19'da hane ortalaması köy köy ele alınmıştır.

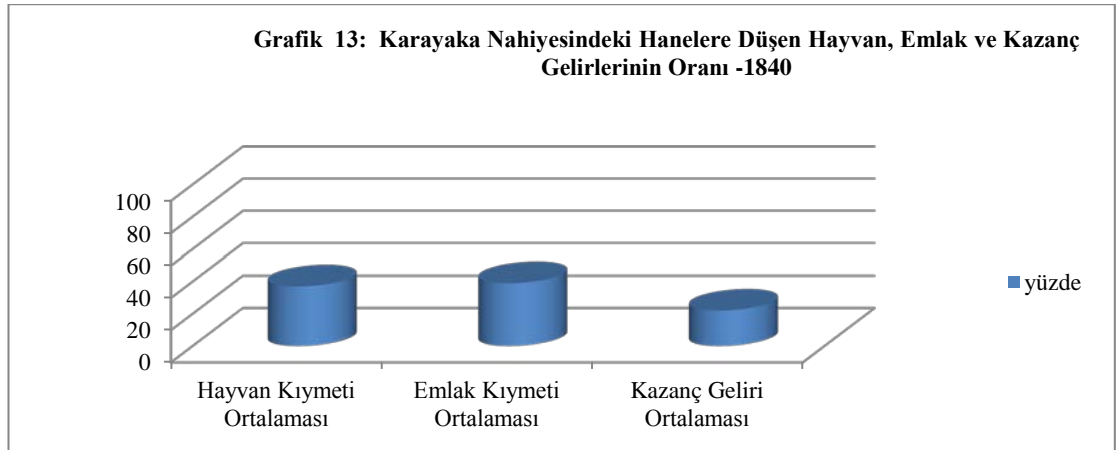
Tablo 19'a göre, hane başına düşen ortalama servet 4.147 kuruştur. Hane başına düşen servet miktarının en fazla olduğu köy 9.229 kuruşla Geliyir'dir. Ardından 7.014 kuruşla Emeri köyü ve 6036 kuruşla Ferenge köyleri hane bazında en fazla ortalama servete sahip köylerdir. Hane başına ortalama en az servete sahip olan köy 1.953 kuruşla Endekese'dir. Ardından 2.080 kuruşla Eryaba ve 2.131 kuruşla Alahtıyan köyleri ortalama hane başına düşen en az servete sahip köylerdir.

Tablo 19'a göre, 1840 yılında Karayaka Nahiyesinde ortalama Hayvan kıymeti hane başına 1.574 kuruştur. Hane başına ortalama en fazla Hayvan kıymetine sahip köy 4.638 kuruşla Geliyir'dir. Ardından 2.808 kuruşla Ferenge ve 2.223 kuruşla Emeri köyleri ortalama hane başına en fazla hayvan kıymetine sahip köylerdir. Ortalama en az hayvan kıymetine sahip köyler ise, 680 kuruşla Kale, 826 kuruşla Eryaba ve 832 kuruşla Mervesi köyüdür.

Tablo 19'a göre, 1840 yılı Karayaka Nahiyesinde ortalama emlak kıymeti hane başına 1.626 kuruştur. Ortalama en fazla emlak kıymetine sahip köy 3.042 kuruşla Emeri köyüdür. Ardından 2.509 kuruşla Holay ve 2.185 kuruşla Hosan köyleri ortalama en fazla emlak kıymetine sahip köylerdir. En az ortalama emlak kıymetine sahip köyler 290 kuruşla Endekese köyü, 361 kuruşla Usta Mehmet köyü ve 618 kuruşla Eryaba köyüdür.

Tablo 19'a göre, 1840 yılında Karayaka Nahiyesinde ortalama temettüat geliri hane başına 947 kuruştur. En fazla ortalama temettüat gelirine sahip köyler 2.358 kuruşla Geliyir köyü, 1750 kuruşla Emeri köyü ve 1.317 kuruşla Ferenge köyüdür. Hane başına ortalama en az temettüat gelirine sahip köyler ise 45 kuruşla Alahtıyan köyü, 109 kuruşla Manasküfü ve 567 kuruşla Kale köyüdür.

Tablo 19: Karayaka Nahiyesindeki Ortalama Hane Gelirleri (kuruş)-1840					
Köy Adları	Hane Sayısı	Ortalama Hayvan Kıymeti	Ortalama Emlak Kıymeti	Ortalama Temettüat Geliri	Ortalama Servet
Zilhor	26	1504	1618	1067	4189
Holay	44	1154	2509	923	4586
Hosan	31	1620	2185	1105	4910
Ziğdi	173	1478	1935	991	4404
Ferenge	86	2808	1911	1317	6036
Hayati	47	1256	1905	1045	4206
Geliğin	27	1281	1638	1104	4022
Alinek	14	2368	1143	1175	4686
Çatalan	15	2163	790	1037	3990
Usta Mehmet	9	1200	361	728	2289
Nuhi	14	1613	850	836	3299
Mervesi	15	832	1216	753	2801
Alahtıyan	38	1162	924	45	2131
Ayan	4	1929	1493	975	4397
Emeri	20	2223	3042	1750	7014
Eryaba	11	826	618	636	2080
Geyne	18	937	1721	797	3456
Depekişla	24	1414	2081	1215	4710
Eray	10	1443	948	865	3256
Hayatkirişi	21	1224	683	855	2762
Geliyir	6	4638	2233	2358	9229
Engelli	25	1570	711	771	3052
Endekese	5	963	290	700	1953
Kale	18	680	1048	567	2294
Manasküfü	32	1012	1028	109	2148
Ahret	25	1533	820	862	3215
Ortalama	29	1574	1626	947	4147



Tablo 20'ye göre Karayaka, Sunisa ve Eyrek nahiyelerinin hane başına düşen ortalama serveti birbirine oldukça yakındır. Hane başına düşen ortalama hayvan kıymeti bakımından 2.102 kuruşla Sunisa nahiyesi ilk sırada, 1.620 kuruşla Eyrek nahiyesi ikinci sırada ve 1.574 kuruşla Karayaka nahiyesi üçüncü sırada yer alır.

Hane başına düşen ortalama emlak kıymeti bakımından 2.185 kuruşla Eyrek nahiyesi ilk sırada, 1.626 kuruşla Karayaka nahiyesi ikinci sırada ve 1.141 kuruşla Sunisa nahiyesi üçüncü sırada yer alır (Tablo 20).

Gelir bakımından hane başına düşen ortalama değer en fazla 1.105 kuruşla Eyrek nahiyesidir. İkinci sırada 1.060 kuruşla Sunisa nahiyesi ve üçüncü sırada ise 947 kuruşla Karayaka nahiyesi gelmektedir (Tablo 20).

Tablo 20: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyelerindeki Ortalama Hane Gelirleri (kuruş)-1840⁹

Köy Adları	Ortalama Hayvan Kıymeti	Ortalama Emlak Kıymeti	Ortalama Temettüat Geliri	Ortalama Servet
Karayaka	1.574	1.626	947	4.147
Sunisa	2.102	1.141	1.060	4.303
Eyrek	1.620	2.185	1.105	4.681

5.3. Verginin Gelir İçindeki Payı

1840 tahriri sonucunda oluşturulan Karayaka Temettüat defterinde format olarak Emlak dönüm ve kıymeti; mezru olmasına göre rayiç bedel üzerinden belirlenmiş; yine aynı şekilde, hayvanat kıymeti türüne göre adet ve kıymeti rayiç bedel üzerinden tek tek ele alınmıştır. Emlak ve hayvan kıymetine göre bir yıllık kazanç ortaya çıkarılmış ve kazanç üzerinden vergilendirme yoluna gidilmiştir.

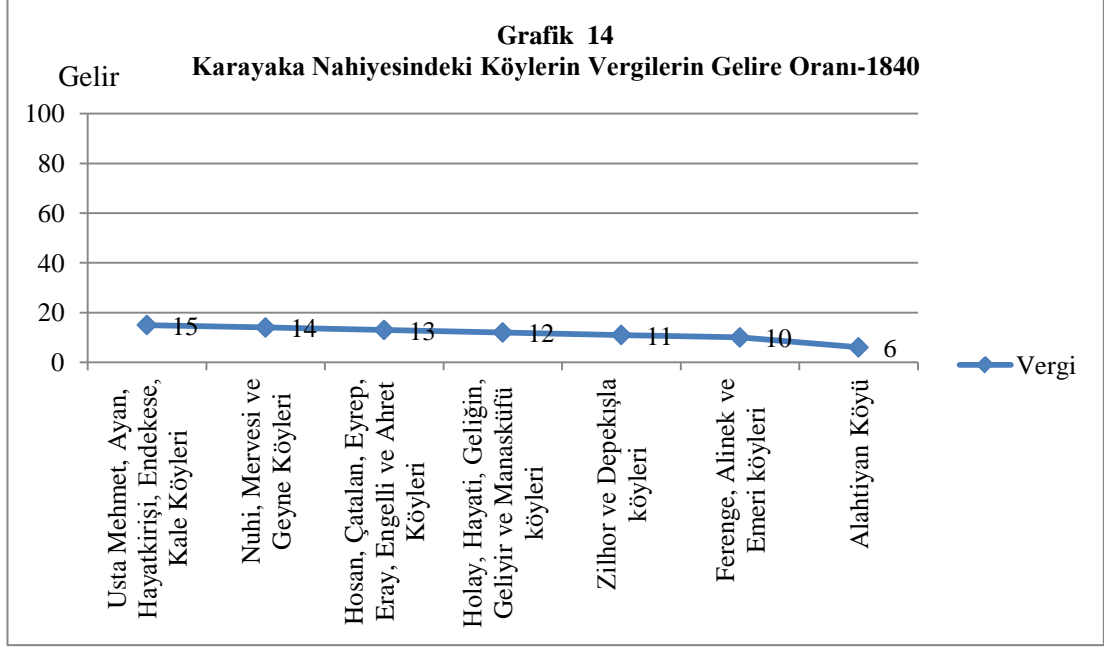
Tanzimat devrinde sosyal devlet anlayışı gereği bazı kesimler vergiden muaf tutulmuştur. 1840 yıllık Karayaka temettüatında dul, yetim, düşkün, yoksul, âmâ çocuksuz ve askerde çocuğu olanlar vergiden muaf tutulmuştur.

1840 yıllık Karayaka Temettüat defterindeki bilgiler ışığında her köyün hane başına düşen ortama kazancı ve yıllık ödediği vergi ile bu verginin kazanca oranı tek tek ele alınarak Tablo 21 oluşturulmuştur.

⁹ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin'e ait "19.yüzyılda Erbaa Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Tablo 21: Köylerin Vergi-yi Mahsusalarının Gelir İçindeki Yüzdelik Oranları-1840

KÖY ADLARI	Vergi (kuruş)	Toplam Gelir (Kuruş)	Köylere ait vergilerin toplam gelire oranı(%)
Zilhor	3.145	27.750	11
Holay	5.040	40.630	12
Hosan	4.530	34.250	13
Ziğdi	20.333	171.413	12
Ferenge	11.440	113.250	10
Hayati	5.921	49.100	12
Geliğin	3.685	29.800	12
Alinek	1.725	16.450	10
Çatalan	2.040	15.550	13
Usta Mehmet	950	6.550	15
Nuhi	1.605	11.700	14
Mervesi	1.570	11.300	14
Alahtıyan	1.720	30.150	6
Ayan	570	3.900	15
Emeri	3.500	35.000	10
Eryaba	938	7.000	13
Geyne	1.980	14.350	14
Depekışla	3.345	29.150	11
Eray	1.095	8.650	13
Hayatkirişi	2.755	17.950	15
Geliyir	1.705	14.150	12
Engelli	2.561	19.275	13
Endekese	530	3.500	15
Kale	1.505	10.200	15
Manasküfü	3.480	29.000	12
Ahret	2.765	21.550	13
Toplam	90.433	771.568	12



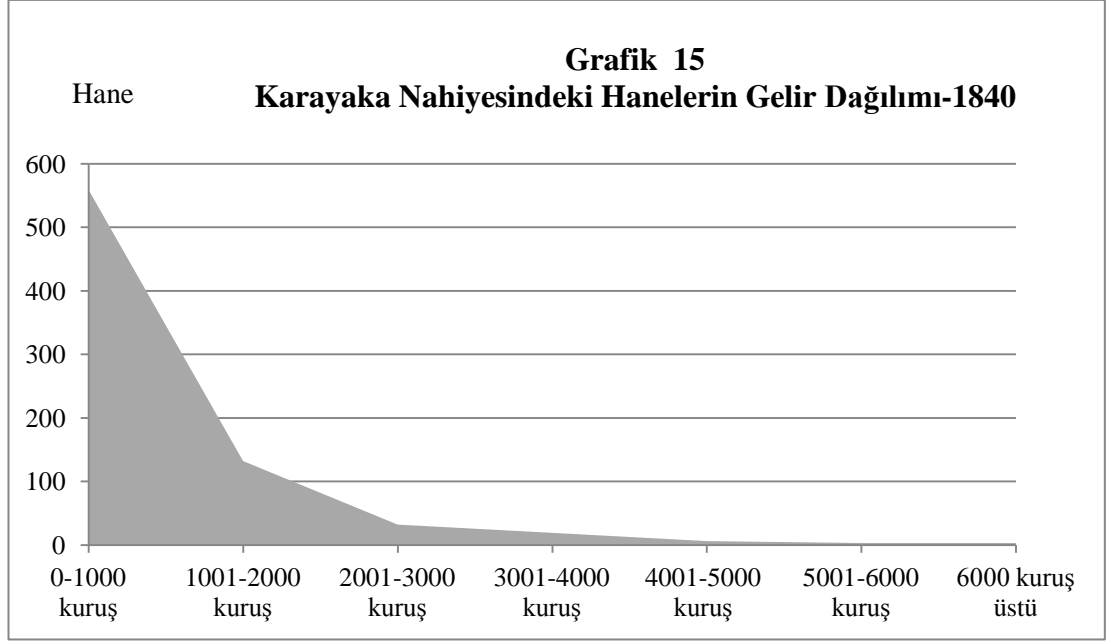
Tablo 21'e göre, 1840 yılında Karayaka nahiyesinde toplanan verginin toplam gelire oranı ortalama %12'dir. Toplam gelir içinde en az vergi oranına sahip köy %6'lık oranla Alahtıyan köyüdür. En fazla vergi oranı %15 olup, bu oranda vergi ödeyen köyler: Usta Mehmet, Ayan, Hayatkirişi, Endekese ve Kale'dir. Nuhi, Merveşi, Geyne köylerinin vergi oranı %14'tür. Hosan, Çatalan, Eryaba, Eray, Engelli ve Ahret köylerinin vergi oranı %13'tür. Holay, Hayati, Geliğin, Geliyir ve Manasküfü köylerinin vergi oranı %12'dir. Zilhor ve Depekışla köylerinin vergi oranı %11'dir. Ferenge, Alinek ve Emeri köylerinin vergi oranı %10'dur.

1840 yılı temettuat sayımları neticesinde Karayaka nahiyesindeki verginin gelir içindeki yeri %12'dir. Sunisa nahiyesindeki verginin gelir içindeki yeri %14'dir. Eyrek nahiyesindeki verginin gelir içindeki oranı ise %12'dir (Erçin,2005: 44).

5.4. Servetin Dağılımı

Tablo 22'de, 1840 yıllıklı Karayaka Temettuat Defterine göre, nahyedeki köylerin servetlerine göre dilimler oluşturulmuştur. Bu tabloda haneler sahip oldukları servetlere gruplandırılmıştır. 1000 kuruşa kadar servet sahipleri, 2000 kuruşa kadar servet sahipleri, 3000 kuruşa kadar servet sahipleri, 4000 kuruşa kadar servet sahipleri, 5000 kuruşa kadar servet sahipleri, 6000 kuruşa kadar servet sahipleri ve 6000 kuruştan fazla servet sahiplerinin adetleri yer almıştır.

Servete ilişkin tutarlara, Hayvanat kıymeti, Emlak kıymeti ve Temettüat gelirinin eklenmesi ile ulaşılmıştır.



Grafik 15'te görüleceği üzere 2000 kuruşa kadar olan alanda yığılma olmuştur. Toplamda 691 hane 2000 kuruşa kadar olan yığılmanın içerisinde. Toplamda bu sayı %91'lik kesimi oluşturur.

Tablo 22'ye göre, 1000 kuruşun altında servete sahip hane ortalaması %74'tür. 1000 kuruşun altında servete sahip hane sayısında 138 adetle Ziğdi köyü, ilk sıradadır. İkinci sırada 50 adetle Ferenge köyü ve üçüncü sırada 34 adetle Hayati köyü gelir.

Tablo 22'ye göre, 1000 kuruşun altında servete sahip hane adedi en az köyler sırasıyla, 3 adetle Ayan ve Geliyir, 5 adetle Endekese, 6 adetle Emeri köyleri gelmektedir.

Hanelerin tamamı 1000 kuruşun altında servete sahip olan yerler: Eryaba ve Endekese köyleridir (Tablo 22).

Karayaka nahiyesinde, 1000 kuruşun altında servete sahip hanelerin yüzdeleri sıralaması şöyledir: %93 ile Mervesi, %89 ile Kale, %88 ile Engelli, %82 ile

Alahtıyan, %81 ile Manasküfü %80 ile Zığdı ve Eray, %79 ile Nuhi, %78 ile Geyne ve Usta Mehmet, %75 ile Holay ve Ayan, %74 ile Geliğin, %73 ile Çatalan, %72 ile Hayati ve Ahret, %71 ile Hosan Alinek ve Hayatkirişi, %63 ile Depekışla, %58 ile Zilhor, %50 ile Ferenge ve %30 ile Emeri köyleridir (Tablo 22).

Karayaka nahiyesinde yıllık toplam serveti 1001-2000 kuruş aralığına sahip hane ortalaması %17'dir. Adet olarak en fazla hane sayısına sahip köyler sırasıyla: 22 adetle Ferenge, 20 adetle Zığdı ve 11 adetle Emeri'dir. En az haneye sahip köyler sırasıyla 1 adetle Alinek, Ayan, Geliyir ve Kale köyleridir (Tablo 22).

Yıllık toplam serveti 1001-2000 kuruş aralığına sahip hane yüzdesi en fazla olan köyler sırasıyla, %55 ile Emeri, %31 ile Zilhor ve %26 ile Ferenge köyleridir. Yüzdesi en az olan köyler sırasıyla, %5 ile Kale, %7 ile Alinek ve %8 ile Engelli köyleridir (Tablo 22).

Yıllık toplam serveti 2001-3000 kuruş aralığında toplam 32 hane bulunmaktadır. Bu hanelerin bulunduğu köyler, 6 adetle Zığdı ve Ferenge, 3 adetle Depekışla, 2 adetle Zilhor ve 1 adetle Holay, Alahtıyan, Emeri, Hayatkirişi, Geliyir, Engelli ve Manasküfü köyleridir (Tablo 22).

Yıllık toplam serveti 3001-4000 kuruş aralığında toplam 19 hane bulunmaktadır. Bu haneler, 7 adetle Zığdı, 3 adetle Geliğin, 2 adetle Ferenge ve 1 adetle Holay, Hayati Alinek, Emeri, Depekışla, Geliyir ve Depekışla köyleridir (Tablo 22).

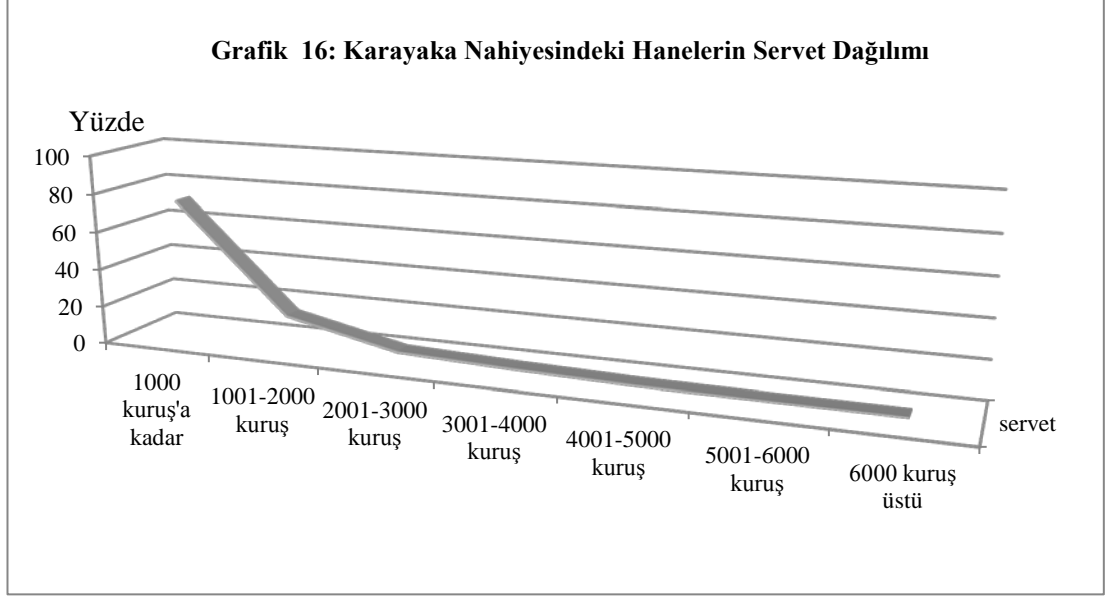
Yıllık toplam serveti 4001-5000 kuruş aralığında toplam 6 hane bulunmaktadır. Bu haneler 1 adetle Hosan ve Hayati köyleri ile 4 adetle Ferenge köylerinde yer almaktadır (Tablo 22).

Yıllık toplam serveti 5001-6000 kuruş aralığında toplam 3 hane bulunmaktadır. Bu haneler Zilhor, Ferenge ve Emeri köylerinde bulunmaktadır (Tablo 22).

Yıllık toplam serveti 6000 kuruştan fazla 3 hane bulunmaktadır. Bu hanelerin tamamı Zığdı köyündedir (Tablo 22).

Tablo 22: Karayaka Nahiyesine Ait Köylerin Servet Dilimleri-1840

Köy Adları	0-1000 Kuruş		1001-2000 Kuruş		2001-3000 Kuruş		3001-4000 Kuruş		4001-5000 Kuruş		5001-6000 Kuruş		6000 Kuruş üstü	
	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%
Zilhor	15	58	8	31	2	8					1	4		
Holay	33	75	8	18	1	2	1	2						
Hosan	22	71	6	19	2	6			1	3				
Ziğdi	138	80	20	12	6	3	7	4					3	2
Ferenge	50	58	22	26	6	7	2	2	4	5	1	1		
Hayati	34	72	9	19	2	4	1	2	1	2				
Geliğin	20	74	4	15			3	11						
Alinek	10	71	1	7	2	14	1	7						
Çatalan	11	73	2	13	2	13								
Usta Mehmet	7	78	2	22										
Nuhi	11	79	3	21										
Mervesi	14	93	2	13										
Alahtıyan	31	82	5	13	1	3								
Ayan	3	75	1	25										
Emeri	6	30	11	55	1	5	1	5			1	5		
Eryaba	11	100												
Geyne	14	78	4	22										
Depekışla	15	63	5	21	3	13	1	4						
Eray	8	80	2	20										
Hayatkirişi	15	71	5	24	1	5								
Geliyir	3	50	1	17	1	17	1	17						
Engelli	22	88	2	8	1	4								
Endekese	5	100		0										
Kale	17	89	1	5										
Manasküfü	26	81	4	13	1	3	1	3						
Ahret	18	72	6	24										
Toplam	559		132		32		19		6		3		3	
Ortalama		74		17		4		2		0,7		0,3		0,3



Tablo 23'e göre, Karayaka, Sunisa ve Eyrek nahiyelerinin hane bazında servetlerini kıyaslamak mümkündür. Buna göre, servet dağılımındaki dengesizlik en fazla Karayaka nahiyesinde görülmektedir. Karayaka nahiyesinde %74'lük kesim 1000 kuruştan daha az servete sahiptir.

Sunisa ve Eyrek nahiyelerinde servet genele dağılmıştır. 1000 kuruşun altındaki servete sahip hane oranı en az %16 ile Sunisa nahiyesidir. Sunisa nahiyesinde yoksulluk en az seviyededir. Eryaba nahiyesinde ise 1000 kuruşun altındaki servete sahip hane oranı % 23'tür (Tablo 23).

5000 kuruşun üstünde servete sahip hane oranında Karayaka nahiyesi %0,6 en az orana sahiptir. Üst düzey servet çok az elde toplanmıştır. 5000 kuruşun üzerinde servete sahip hane oranı %18 ile Sunisa nahiyesi ilk sırada yer alır. Sunisa nahiyesinde servet daha adil bir şekilde dağılmıştır. Eyrek nahiyesinde ise 5000 kuruşun üzerinde servete sahip hane oranı %17'dir (Tablo 23).

1000-5000 kuruş arasında servete sahip hanelerin yüzdesinde Sunisa nahiyesi %66'lık ve Eyrek nahiyesi ise %60'lık bir orana sahiptir. Bu oranla servetin Eyrek ve Sunisa nahiyesinde daha adil bir şekilde dağıldığı iddia edilebilir (Tablo 23).

Tablo 23: Karayaka, Sunisave Eyrek Nahiyesindeki Hane Bazında Servet Dilimleri-1840¹⁰

Nahiye	0-1000 Kuruş		1001-2000 Kuruş		2001-3000 Kuruş		3001-4000 Kuruş		4001-5000 Kuruş		5001-6000 Kuruş		6000 Kuruş üstü	
	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%	adet	%
Karayaka	559	74	132	17	32	4	19	2	6	0,7	3	0,3	3	0,3
Sunisa	121	16	178	23	146	20	108	14	68	9	39	6	94	12
Eyrek	118	23	120	23	94	19	46	10	37	8	20	4	70	13

5.5. Serveti En Yüksek Olan Hanelerin Dağılımı

Karayaka Nahiyesi'ndeki 26 köyde bulunan toplam 759 hane içinde servetçe en zenginleri, buldukları köy adaları, hane reisinin adı, şöhreti ve sahip oldukları servet miktarları Tablo 24'te gösterilmiştir.

Buldukları köylerin en zengini sayılan bu kimselerden yola çıkılarak dönemin servet yönüyle gelir çitasının nerede durduğu hakkında bilgi edinmek mümkündür. Ayrıca nahiyenin ilk beşteki en zenginlerinin mal varlığı hakkında bilgi verilmiştir.

Tablo 24'te de görüleceği üzere, mezkûr nahiyenin en zengini nahiye merkezi olan Zığdı köyünden 44.705 kuruşla Memişoğlu Hacı'dır. Memişoğlu Hacı'nın mal varlığı, 49 dönüm Tarla, 1 dönüm bahçe, 7 çift öküzü, 3 kısır camız, 25 kısır inek, 327 sağmal koyun, 12 dana, 2 Balak, 6 tay, 4 beygir ve 11 kısraaktır.

Ferenge köyünün en zengini, Hacı Mehmetoğlu Hasan, 33.422 kuruşla nahiyede 2. sırada yer almaktadır. Hacı Mehmetoğlu Hasan'ın mal varlığı, 95 dönüm tarla, 2 dönüm bağ, 2 çift öküz, 6 camız, 5 inek, 59 keçi, 586 koyun, 4 dana, 2 balak, 12 tay 3 beygir, 3 arı kovani ve 12 kısraaktır (Tablo 24).

Depekışla köyünün en zengini Müezzinoğlu Abdullah, 20.310 kuruşla nahiyede 3. sırada yer almaktadır. Müezzinoğlu Abdullah'ın mal varlığı, 59 dönüm tarla, 1 dönüm bağ, 2 dönüm bahçe, 3 çift öküz, 7 camız, 12 inek, 25 keçi, 105 koyun, 5 dana, 4 tay, 1 beygir ve 8 kısraaktır (Tablo 24).

¹⁰ Sunisa ve Eyrek Nahiyelerine ait veriler E. M. Erçin'e ait "19.yüzyılda Erbaa Kazası'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Tablo 24: Karayaka Nahiyesindeki Köylere Ait En Fazla Servete Sahip Kimseler-1840

Köy Adları	Adı ve Şöhreti	Servet (kuruş)
Zilhor	İnayelioğlu Ömer	16.335
Holay	Safaoğlu Ahmet	11.823
Hosan	Hacıömeroğlu Osman	15.321
Ziğdi	Memişoğlu Hacı	44.705
Ferenge	Hacı Mehmetoğlu Hasan	33.422
Hayati	Yetimoğlu Mustafa	18.618
Geliğin	Osman Çelebioğlu Ömer	16.725
Alinek	Hasanbeyoğlu Süleyman	19.750
Çatalan	Salihioğlu Hasan	9.976
Usta Mehmet	Paşaoğlu Mehmet	6.295
Nuhi	Çakıcıoğlu Ömer	5.667
Mervesi	Mustafabey oğlu Mustafa	6.652
Alahtıyan	Mühürdaroğlu Osman	8.869
Ayan	Kara Ahmetoğlu Mustafa	6.460
Emeri	Yetim Beyzade Hacı	19.102
Eryaba	Gök Alioğlu Ömer	2.985
Geyne	Bayramoğlu Mustafa	7.420
Depekışla	Müezzinoğlu Abdullah	20.310
Eray	Osmanoğlu Hasan	7.505
Hayatkirişi	Sarıcaoğlu Mehmet	6.274
Geliyir	Sarı Hasanoğlu Hasan	17.748
Engelli	Maunoğlu Veli	11.664
Endekese	Samuloğlu Osman	2.620
Kale	Merkumunoğlu Mustafa	4.320
Manasküfü	Paşalıoğlu Hüseyin	12.989
Ahret	İmamoğlu Mehmet	9.148

Alinek köyünün en zengini Hasanbeyoğlu Süleyman, 19.750 kuruşluk servetiyle nahiye de 4. sıradadır. Hasanbeyoğlu Süleyman'ın mal varlığı, 139 dönüm tarla, 7 çift öküzü, 1 kısır camız, 12 sağmal inek, 75 keçi, 122 koyun, 5 dana, 1 balak, 1 tay 3 merkep, 3 beygir, 3 arı kovanıdır (Tablo 24).

Emeri köyünün en zengini Yetim Beyzade Hacı, 19.102 kuruşluk servetiyle nahiye de 5. sıradadır. Yetim Beyzade Hacı'nın mal varlığı, 53 dönüm tarla, 1 dönüm bağ

5 dönüm bahçe, 7 çift öküzü, 1 kısır camız, 16 inek, 87 keçi, 41 koyun, 14 dana, 2 balak, 1 tay, 2 beygir, 1 arı kovanı ve değirmendir (Tablo 24).

Ayrıca köyün en zengini sıralamasında en sonda yer alan köy 2.620 kuruşla Endekese köyüdür. Hane ise Merkumunoğlu Mustafa'ya aittir. Ardından 2.985 kuruşluk servetle Gök Alioğlu Ömer ile Eryaba Köyü; 4.320 kuruşluk servetle Merkumunoğlu Mustafa ile Kale köyü; 5.667 kuruşluk servetle Çakıcıoğlu Ömer ile Nuhi köyü ve 6.274 kuruşluk servetle Hayatkirişi köyleri sıralamada en gerilerde yer almaktadır (Tablo 24).

Erbaa kazasına ait diğer iki nahiyenin de ele alınması genelin anlaşılması açısından önemlidir. Buna göre, Sunisa nahiyesinin servet bakımından en zengini 57.260 kuruşla zabdiye memuru Hanedan-i kadim Hacızade Ahmed ağadır. Eyrek nahisinin en zengini 41.505 kuruşla Bekir Ağazade Mustafa ağadır. Karayaka nahiyesinin en zengini ise 44.705 kuruşla Memişoğlu Hacı'dır (Erçin,2005: 659).

SONUÇ

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan, Maliye Varidat Temettüat Defterlerinden 1840 yılına ait 16146 numaralı Karayaka Temettüat Defteri esas alınarak bu çalışma hazırlanmıştır.

1840 yılında Tokat Sancağının, Erbaa Kazasına bağlı Karayaka Nahiyesinde toplam 26 köy ve 759 hane bulunmaktadır. Nahiyenin tahmini nüfusu 3.795'dir. Temettüat defterinde yer alan bilgiler ışığında mevcut nüfus dikkate alınarak, nahiyeye ait sosyal ve iktisadi bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Karayaka nahiyesinin merkezi Zığdı köyünün 19. yüzyıl ortalarındaki nüfusu 173 haneden oluşmaktadır. Tahmini olarak köyde 865 kişi yaşadığı varsayılmaktadır. 2007 nüfus sayımına göre Karayaka (Zığdı) beldesinin nüfusu 3.048'dir. Yaklaşık olarak 1840 yılından günümüze kadar beldenin nüfusu 3,5 kat artmıştır. Artışın bunca yıla rağmen sönük kalması daha çok göçlerle açıklanabilir.

1840 yılında tutulan nahiyeye ait temettüat defterinde hane numarası, hane sahibinin adı, lakap ya da babasının adı, fiziksel özellikleri, tarla dönüm, mezru ve hali dönüm miktarı, tarla kıymeti, bağ ve bahçeye ait dönüm ve kıymetleri, ekilen ürün çeşidi ve miktarı, büyükbaş hayvan çeşitleri, adetleri ve kıymetleri, binek hayvanları çeşit ve kıymetleri, küçükbaş hayvan çeşit ve kıymetleri, arı kovanı adeti ve kıymeti hakkında bilgilere yer verilmiştir. Nahiyeye ait 1840 yılına ait temettüat defterinde Gayri Müslim bir isme rastlanılmamıştır. Şahıslar genellikle babalarına izafe edilerek tesmiye edilmiştir.

19. yüzyıl ortalarında Karayaka nahiyesinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Karayaka beldesinin bugünkü geçim kaynaklarının 19. yüzyıldaki geçim kaynakları ile paralellik taşıdığı görülmüştür.

Nahiye ile ilgili çalışma neticesinde 19. yüzyılda toplam gelirin %37'si hayvan gelirleri, %39'u emlak gelirleri ve %22'si temettüat geliri olarak kaydedilmiştir. Nahiyenin hane bazında ortalama hayvan geliri 1.574 kuruş, ortalama emlak geliri 1626 kuruş, ortalama temettüat geliri 947 kuruş ve yıllık ortalama geliri ise 4.147 kuruş olarak tespit edilmiştir.

Nahiyede ekili arazinin %97'sini tarla ve %3'lük dilimi ise bağ ve bahçe olarak değerlendirilmiştir. Bu alanların dönüm değerinin oranı tarla %1,63, bahçe %26,65 ve bağ %71,7'lik orana sahiptir. Nahiyede tarım alanlarının %77'sinde hıta (buğday) ve şair (arpa) ekimi yapılmıştır. Bunun dışında kalan %23'lük alanda karıklı (buğday ve arpa karışımı) çavdar, yulaf, darı, burçak, fiğ, kendir ve diğer ürünlerin üretimi yapılmıştır. Ekim yapılan alanda çift hayvanı olarak öküz ve camız kullanılmıştır.

Ayrıca yörede hayvancılık önemli gelir kaynağıdır. Hayvancılıktan tarım gelirine yakın gelir elde edilmiştir. Toplam yıllık gelir içinde 1.193.428 kuruşu hayvancılığa bağlı olarak elde edilmiştir. Hayvancılık gelirinin toplam gelire oranı ise %37'dir. Yetiştirilen hayvanların %5'ini binek hayvanlar, %20'sini büyükbaş hayvanlar ve %75'ini ise küçükbaş hayvanlar oluşturmuştur. Küçükbaş hayvancılıkta koyun önemli bir yere sahiptir. Bugün de koyunculuk yörenin vazgeçilmez geçim kaynakları arasındadır. Nahiyede en değerli ve nadir bulunan hayvan katırdır. Ayrıca ulaşımda beygir ve kısrak kullanılmıştır.

Nahiyede toplam arı kovanı 499 adet olup hane başına ortalama olarak 2,88adet düşmüştür. Bu sayıyla arıcılığın ticari amaçlı yapılmayıp, hanelerin bal ihtiyacını karşılamaya yönelik olduğu iddia edilebilir.

Karayaka nahiyesinde verginin toplam gelir içerisindeki yeri ortalama %12'dir. Gelir içerisinde verginin yerine göre, en az vergi oranı %6'dır. En fazla vergi oranı ise %15'dir. En fazla vergi veren köy Ayan, en az vergi veren köy ise Alahtıyan köyü olmuştur.

1840 yılı verilerine göre, halkın %91'lik kesimi yıllık 2.000 kuruş ve altında bir gelire sahiptir. Halkın yaklaşık %0,6'sı 5.000 kuruşun üzerinde bir gelire sahiptir. Nahiyede en varlıklı kişi Ziğdi köyünden Memişoğlu Hacı olup, şahsın yaklaşık geliri 44.705 kuruştur. Toplam nüfusun %84'ü 25 dönümün altında toprağa sahiptir. 60 (%4) hanenin ise hiç toprağı yoktur. 100 dönüm ve üzeri toprağa sahip işletme sayısı ise 3 adettir.

1867'den sonra yaygınlaşan "Memleket Sandıkları" çiftçilerin üretimde bulunabilmeleri için tohumluk yardımında bulunmuştur. Bu sandıklar daha sonra 1881'de Ziraat Bankasının açılmasıyla miadını doldurmuştur. Memleket sandıkları

çiftçilerin gerekli yatırımda bulunabilmeleri için kredi ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Bu sandıkların verdiği en yüksek kredi miktarı 2000 kuruştı (Koç, 2005: 58). Dönemin yöneticileri tarafından devrin şartlarına göre bir çiftçinin ihtiyaç duyacağı kredi miktarı 2000 kuruş olarak ön görülmüştür. Karayaka nahiyesindeki halkın %91'lik kesiminin 2.000 kuruşluk bir servetin altında servete sahip olmasına bakılırsa, nahiye çiftçisinin büyük bir kısmının yatırım yapacak imkândan yoksun olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

I. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları

Maliye Nezareti Varidat, nr. 16146.

II. Diğer Kaynaklar

AKTAN, C.C. (şubat-1988), “ Osmanlı Tımar Sisteminin Mali Yönü”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı 52.

ADIYEKE, Nuri (2000). “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, OTAM,S.11. Ankara.

AKTAN, C. C. (ekim-1986), “Bir vergi Usulü Olarak İkta Sistemi”, *Türk Dünyası Araştırma Vakfı*, sayı 44.

AKBULUT, Z. (2002). *Tanzimat Dönemindeki Temettuat Defterlerine Göre Akdağmadeni Kazası ve Köylerinin Sosyo-ekonomik Yapısı*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AKÇA, G., HÜLÜR, H. (2005). “İmparatorluktan Cumhuriyete Toplum ve EkonomininDönüşümü ve Merkezileşmenin Dinamikleri”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, c.17.

ARSLAN, Ö. Faruk(2006). *Temettuat Defterlerine Göre Havza 'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

BARKAN, Ö. L. (1979). “Tımar”, İslam Ansiklopedisi, c. XII, İstanbul.

CİN, Halil (1978). *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Ankara:Yenigün Matbaası.

ÇİÇEK, H. (2006). *Tokat Merkez Sancağı 'nın Sosyo-Ekonomik Konumu*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Samsun.

DEVELLİOĞLU, F. (1982). *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitapevi, Ankara.

ERÇİN, E. M. (2005). *19. Yüzyılda Erbaa Kazası 'nın Sosyo-Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ERGİNAY, A.(1990), *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, Ankara.

ERLER, M. Y. (2009). “Osmanlı Nüfus Kayıtlarına Dair Alternatif Bir Kaynak: Defter-i Liva-yı Canik (1837)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar DergisiThe Journal of International Social Research*Volume 2 / 8 Summer 2009.

- İNALCIK, H. (1993). “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, Osmanlı İmparatorluğu-Toplum ve Ekonomi, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- İNALCIK, H. (2000), Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi(1300-1600), c.1, İstanbul.
- KARAMAN, H.(2003). İslam’ın Işığında Günün Meseleleri(1. Cilt) , İz Yayıncılık, İstanbul. <http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0145.htm> , 19.04.2012.
- KAYAN, A. “ Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar”, http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/135/AhmetKAYAN.pdf, 19.04.2012
- KENDİRLİ, S. (2008). *Temettüat Defterlerine Göre Nevâhî-i Barçın Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- KOÇ, E. (2005). *19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Tarım*, Eskişehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- KOYUNCU, M., DURU, S., TUNCEL, E.(1999). “ Karayaka Erkek Tokluklarının Yapağı Verimliliği”, *Hayvansal Üretim* 39-40, Bursa.
- KÖPRÜLÜ, F. (1994). Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu, TTK Yayınları, Ankara.
- KÜTÜKOĞLU, S. M. (1995). “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettüat Defterleri”, *Belleten* c LIX, no: 225, T.T.K Yayınları, Ankara.
- ÖZDEĞER, M. (2003). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Miri Arazi Rejimi ve Tahrir Geleneği”, *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5.
- ÖZGEN, F.(mart-nisan 2000). “Osmanlı Devleti’nin Diğer Devletlerle İktisadi İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, sayı:32.
- ÖZTÜRK, S. “Türkiye’de Temettüat Çalışmaları”, Erişim: 01 Mayıs 2011, <http://www.osmanli.org.tr/yazi-4-141.html>, 01.05.2011
- SAVRIM, M. N. (2007). *Boğazlıyan Temettüat Defterleri ve Değerlendirilmesi*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- SEYİTDANLIOĞLU, V. M. (2006). “Divan-ı Hümayundan Meclis-i Mebusana Osmanlı İmparatorluğunda Yasama”, *Tanzimat*, Phoenix Yayınevi, İstanbul.
- SİNAV, S. (2007). *1844-1845 (H. 1260-1261) Tarihli TEMETTÜAT Defteri ’ne Göre Uuborlu Kazası ’nın Sosyal ve Ekonomik*

Yapısı, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Şemseddin Sami(2006).Kamus-i Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul.

ŞENER, A.(1992). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları”, 150. Yılında Tanzimat, TTK Basımevi, Ankara.

TANER, T., MÜFTÜOĞLU, S. (1982). Altın Yıllarında Tokat, Ünal Ofset, Ankara.

UZUNÇARŞILI, İ. H.(1984). Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, TTK yayınları Ankara.

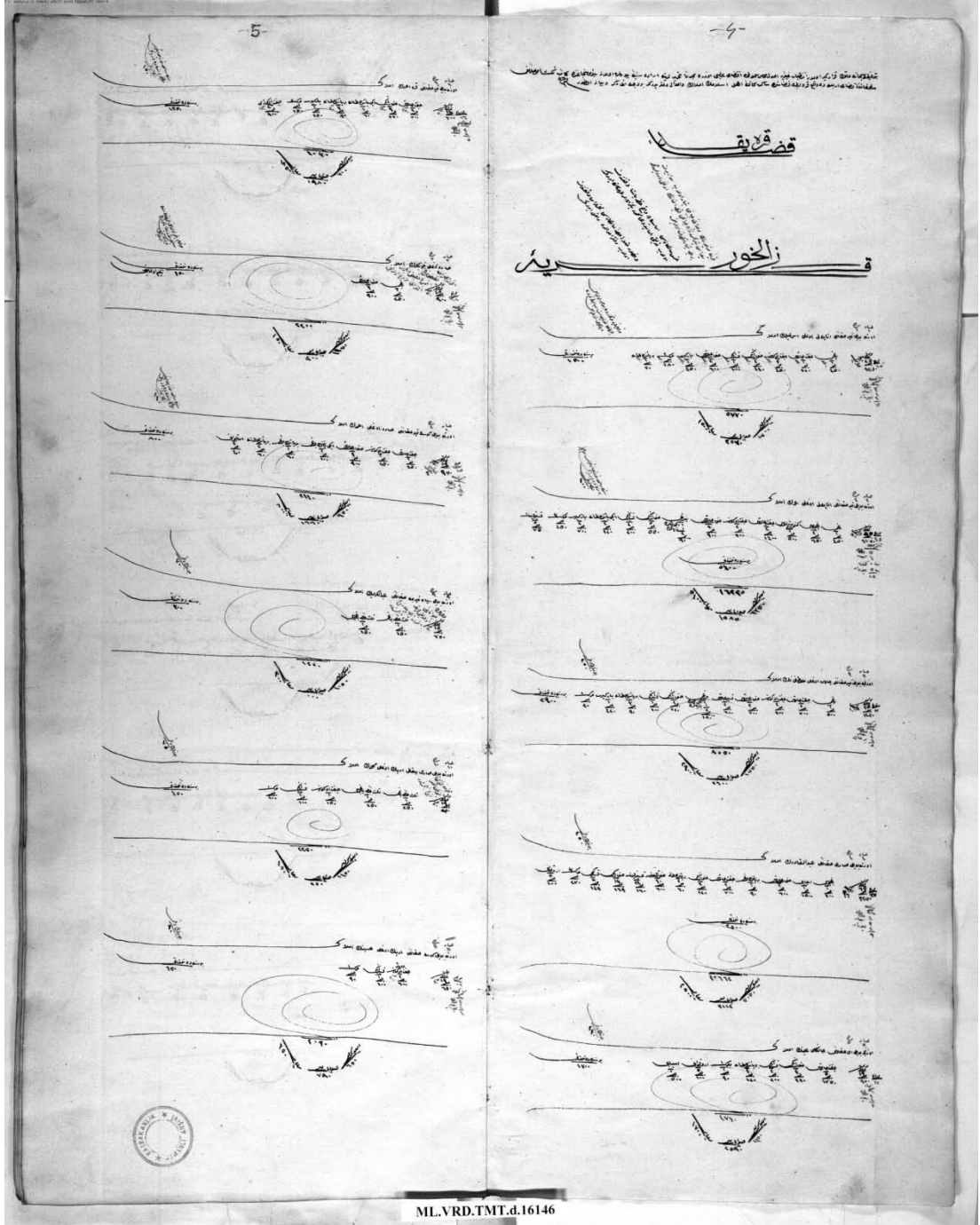
ÜLGENER, S. F. (1981). İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, Der Yayınları, İstanbul.

TOĞAN, Z. V. (1981). Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul Üniversitesi Yayınları, c.1, b.3, İstanbul.

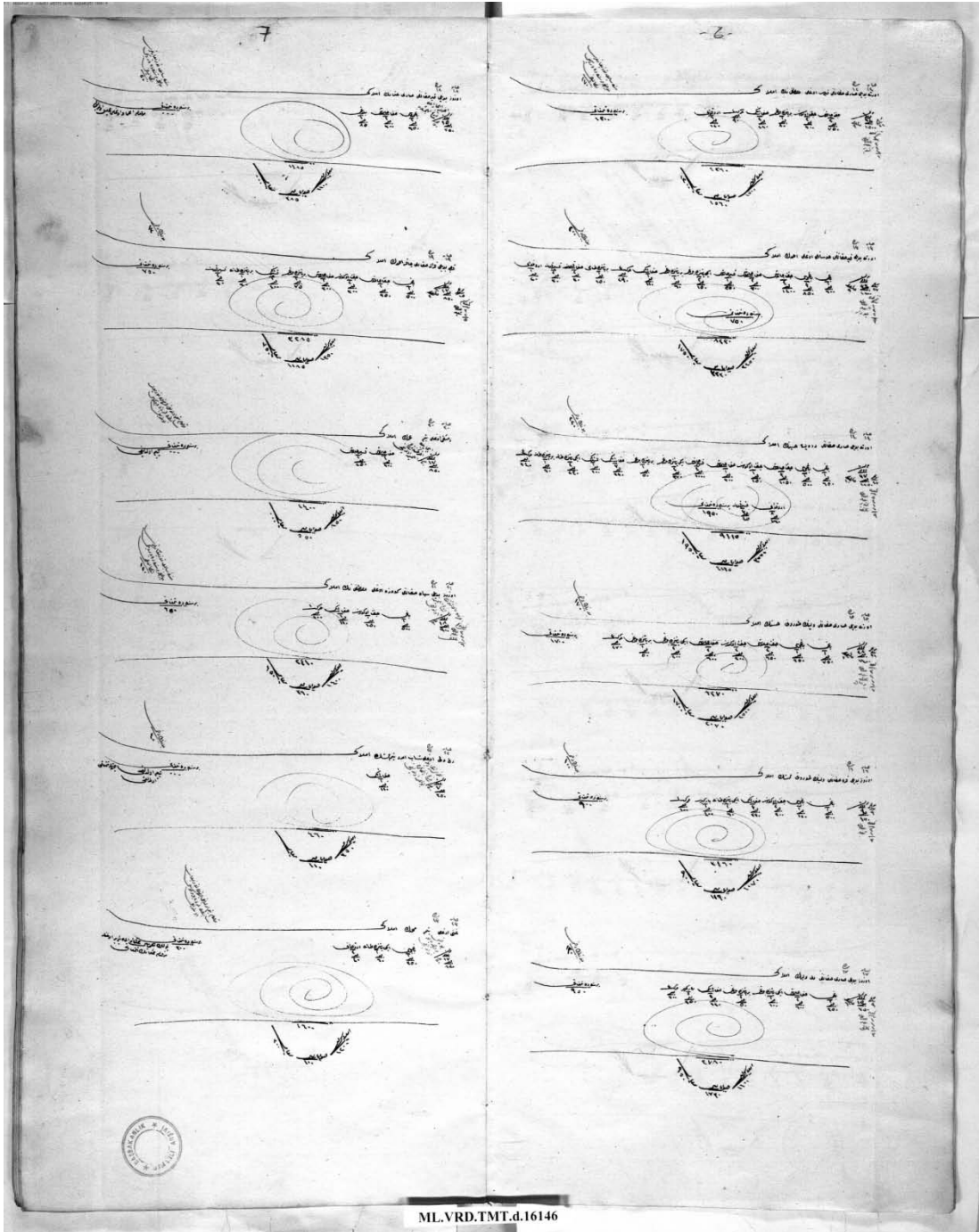
TURHAN, S. (1998). Vergi Teorisi ve Politikası, Filiz Kitabevi, İstanbul.

EKLER

EK-1: 16146 Numaralı Temettuat Defterinin Orijinal Nüshası.

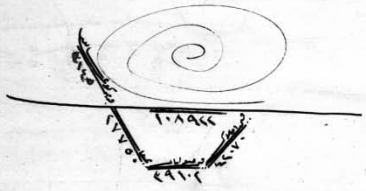
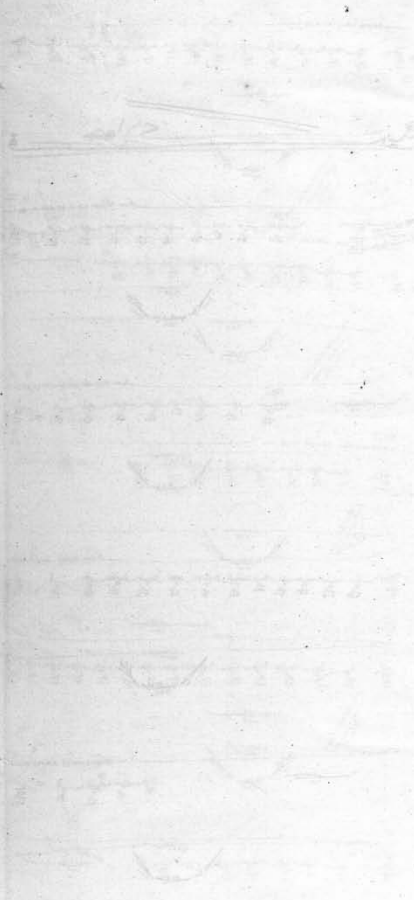


ML.VRD.TMT.d.16146

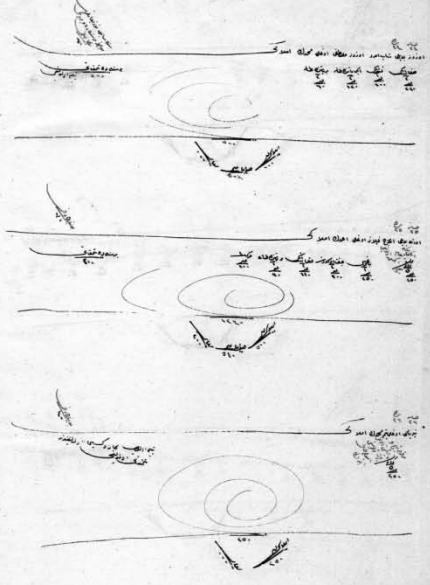


ML.VRD.TMT.d.16146

9.



8.



ML.VRD.TMT.d.16146

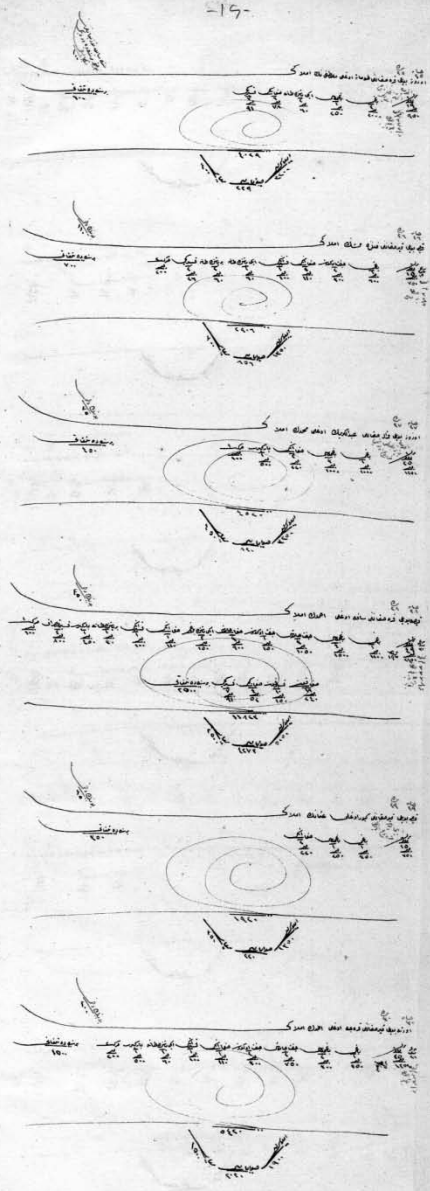
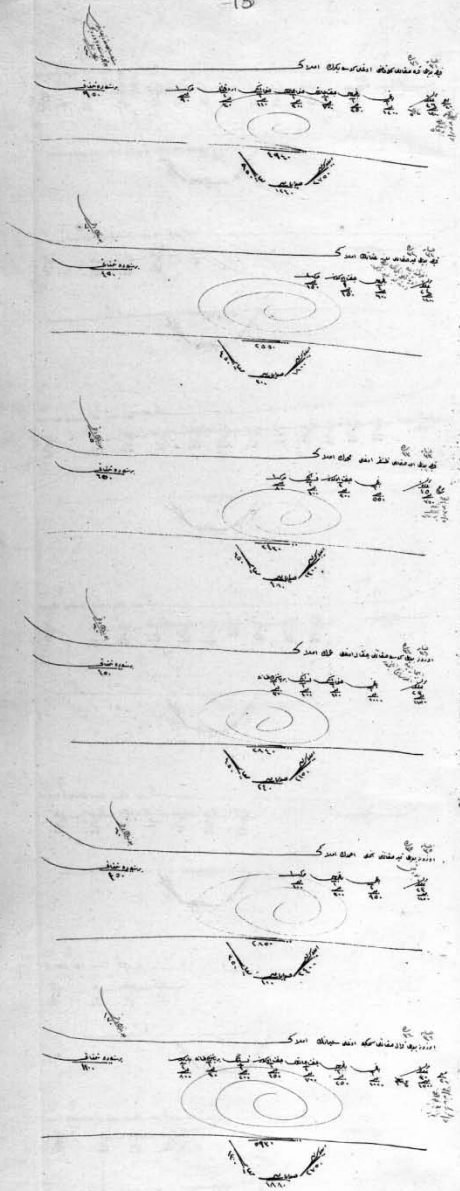
Handwritten musical notation on page 11, featuring a series of horizontal lines with notes and a central circular diagram. The notation is arranged in a vertical column, with each line containing a sequence of notes and a central circular diagram. The diagrams consist of concentric circles and a central point, possibly representing a specific musical concept or instrument. The text is written in a cursive script, likely Arabic or Persian, and includes various annotations and markings.

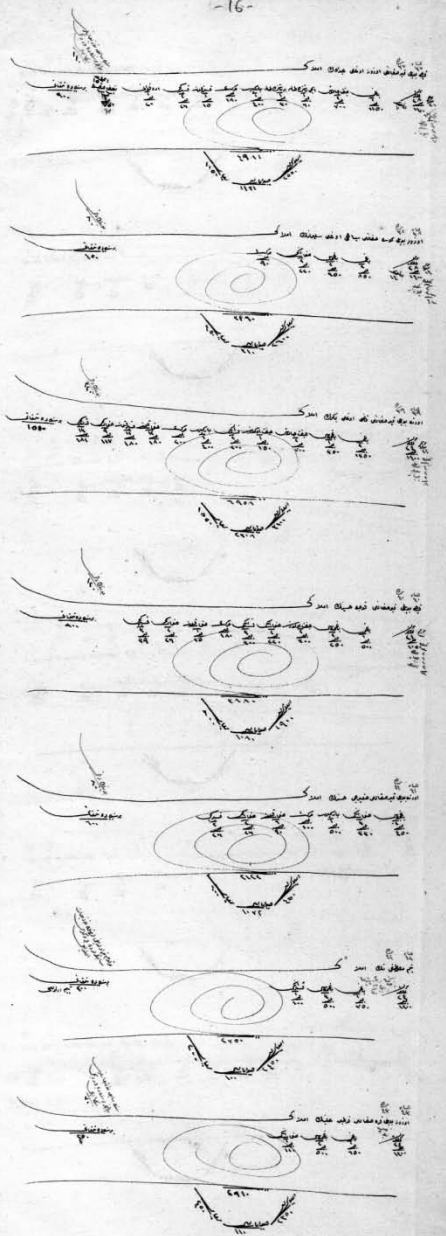
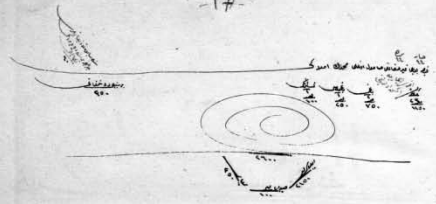
Handwritten musical notation on page 10, featuring a series of horizontal lines with notes and a central circular diagram. The notation is arranged in a vertical column, with each line containing a sequence of notes and a central circular diagram. The diagrams consist of concentric circles and a central point, possibly representing a specific musical concept or instrument. The text is written in a cursive script, likely Arabic or Persian, and includes various annotations and markings.



Hand-drawn diagrams illustrating a sequence of seven stages of a spiral's growth. Each stage consists of a horizontal line with a small arrow pointing left, a spiral starting from a point on the line, and a curved line below the spiral. The spiral grows larger and more complex in each successive stage.

Hand-drawn diagrams illustrating a sequence of seven stages of a spiral's growth. Each stage consists of a horizontal line with a small arrow pointing left, a spiral starting from a point on the line, and a curved line below the spiral. The spiral grows larger and more complex in each successive stage.



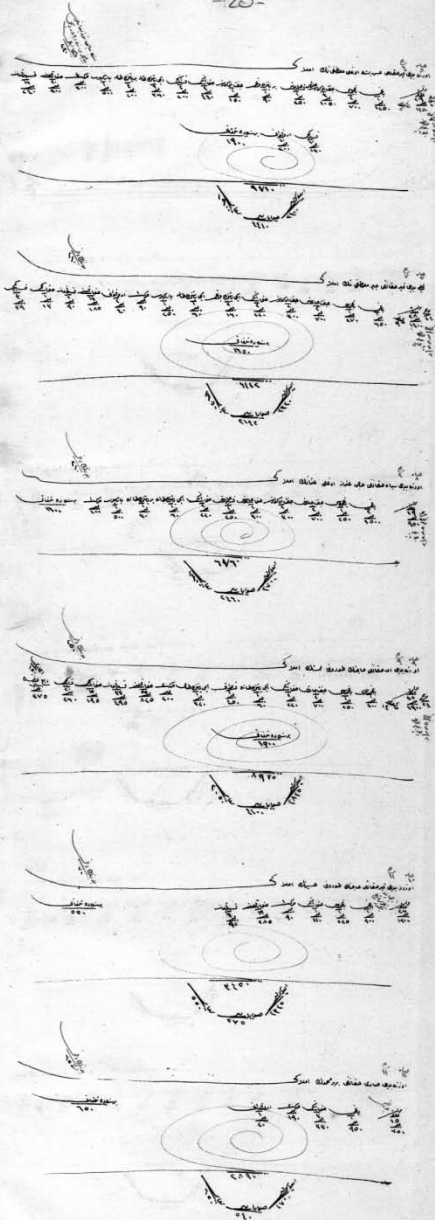
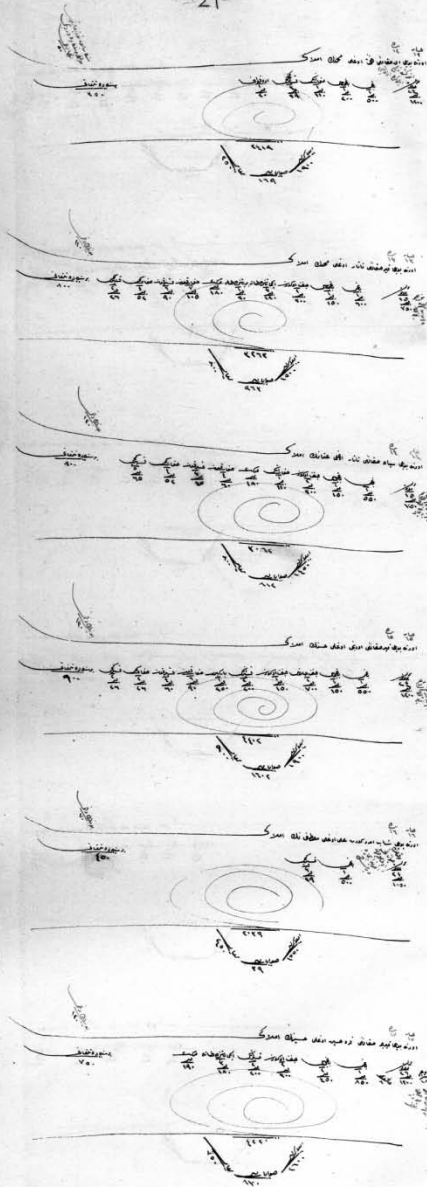


خوبین

Handwritten text in Persian script, organized into six horizontal sections. Each section contains a line of text, a decorative flourish or symbol, and a circular diagram. The diagrams appear to be related to the text, possibly representing astronomical or geometric concepts. The text is written in a cursive style, and the flourishes are intricate and stylized.



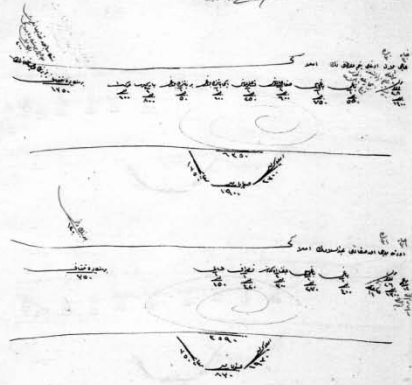
ML.VRD.TMT.d.16146



Handwritten musical notation on page 23, featuring a staff with a treble clef, a key signature of one flat, and a 3/4 time signature. The notation includes a series of notes and rests, with a large circular flourish below the staff. The page is numbered '23' at the top.



Handwritten musical notation on page 22, featuring a staff with a treble clef, a key signature of one flat, and a 3/4 time signature. The notation includes a series of notes and rests, with a large circular flourish below the staff. The page is numbered '22' at the top.



Handwritten musical notation on page 27, featuring a series of horizontal lines with notes and decorative flourishes. The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines, with some sections enclosed in circles or other shapes. The handwriting is in a cursive style, typical of traditional manuscript notation.

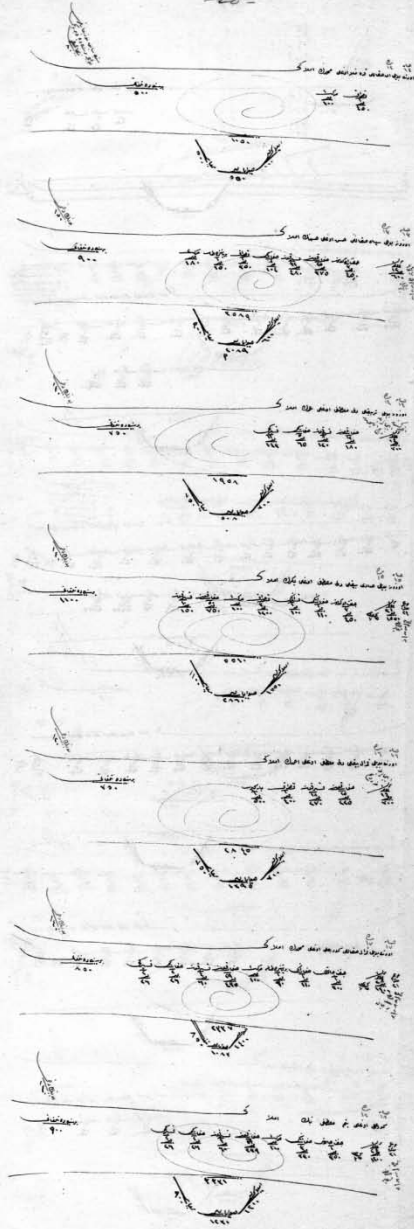
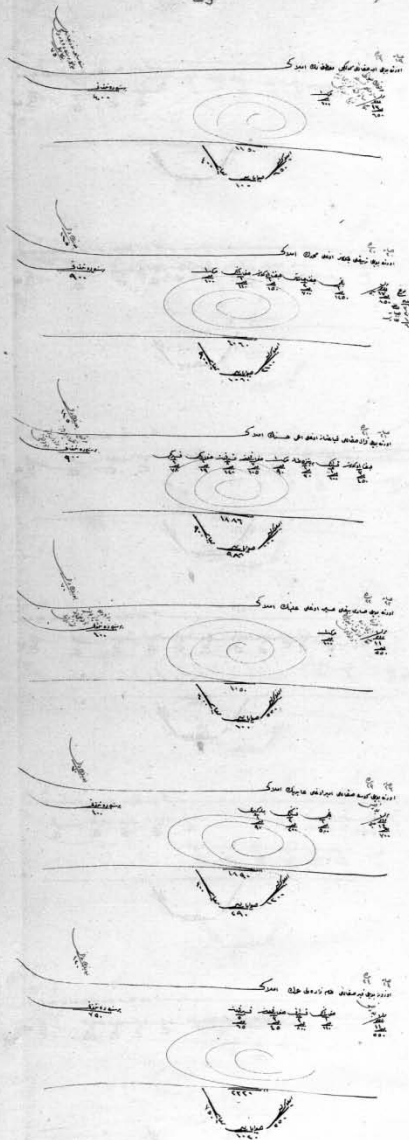


ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten musical notation on page 26, featuring a series of horizontal lines with notes and decorative flourishes. The notation includes various rhythmic patterns and melodic lines, with some sections enclosed in circles or other shapes. The handwriting is in a cursive style, typical of traditional manuscript notation.

Handwritten text in the upper right corner of page 26, possibly providing a title or introductory notes for the musical piece.

زنگنه

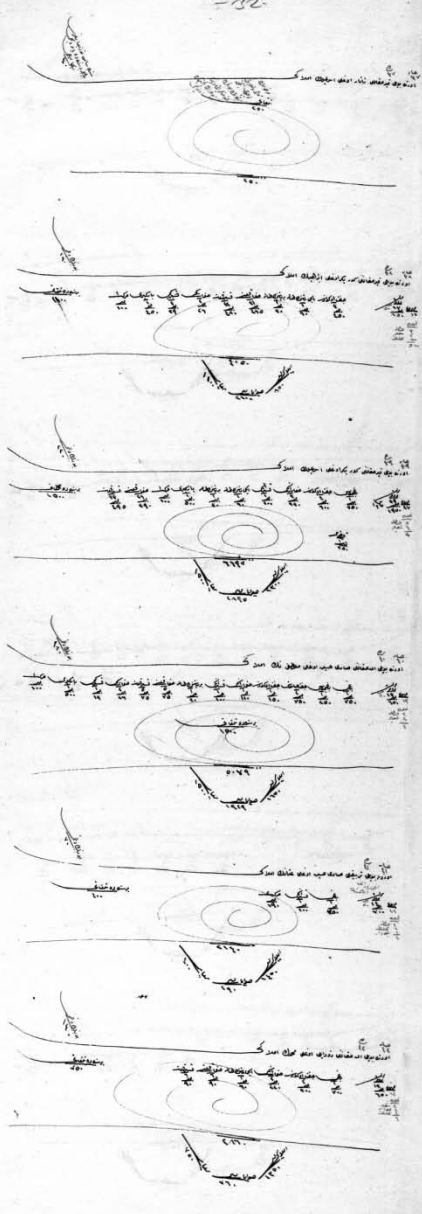
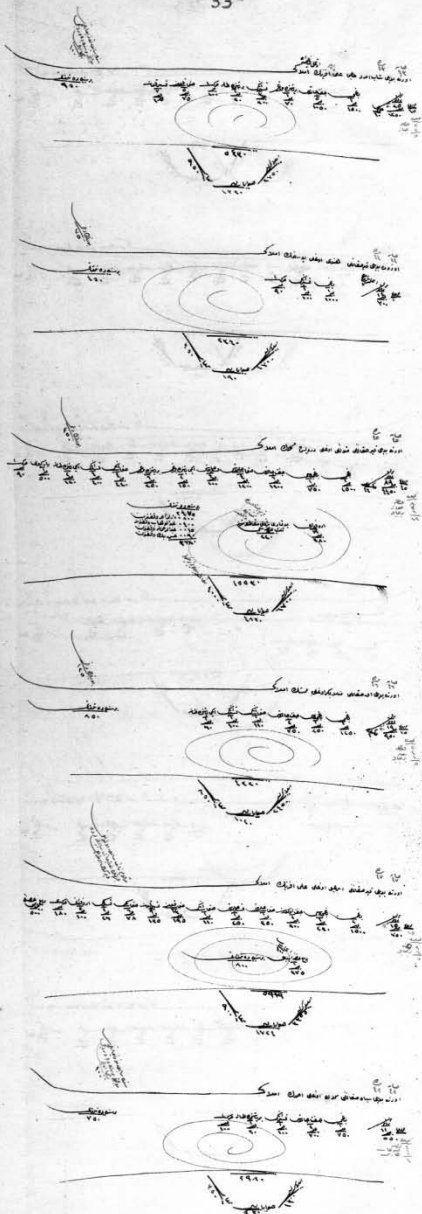


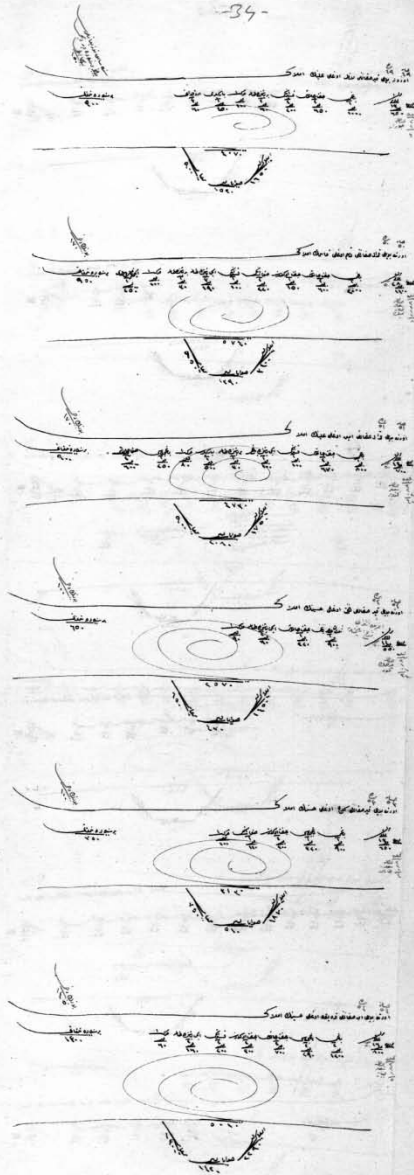
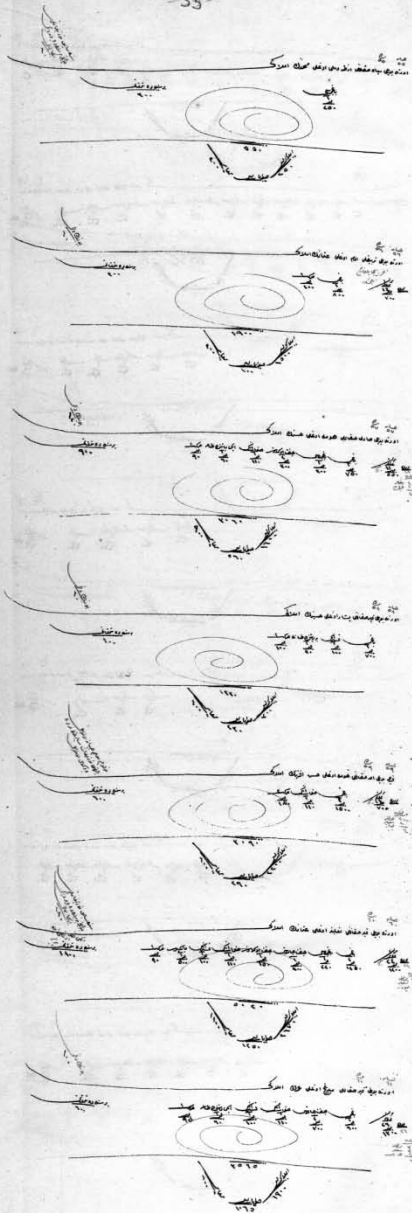
Handwritten musical notation on page 31, featuring seven systems. Each system consists of a staff with a treble clef, a series of notes, and a spiral graphic below the staff. The notes are arranged in a pattern that suggests a specific melodic or harmonic structure. The spiral graphic is a simple line drawing that starts from a central point and winds outwards.

Handwritten musical notation on page 30, featuring seven systems. Each system consists of a staff with a treble clef, a series of notes, and a spiral graphic below the staff. The notes are arranged in a pattern that suggests a specific melodic or harmonic structure. The spiral graphic is a simple line drawing that starts from a central point and winds outwards.



ML.VRD.TMT.d.16146



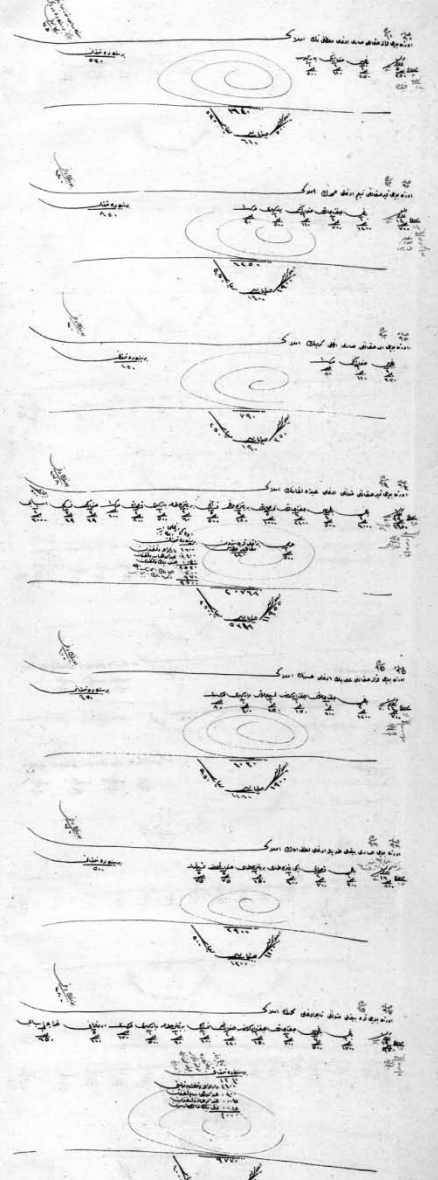
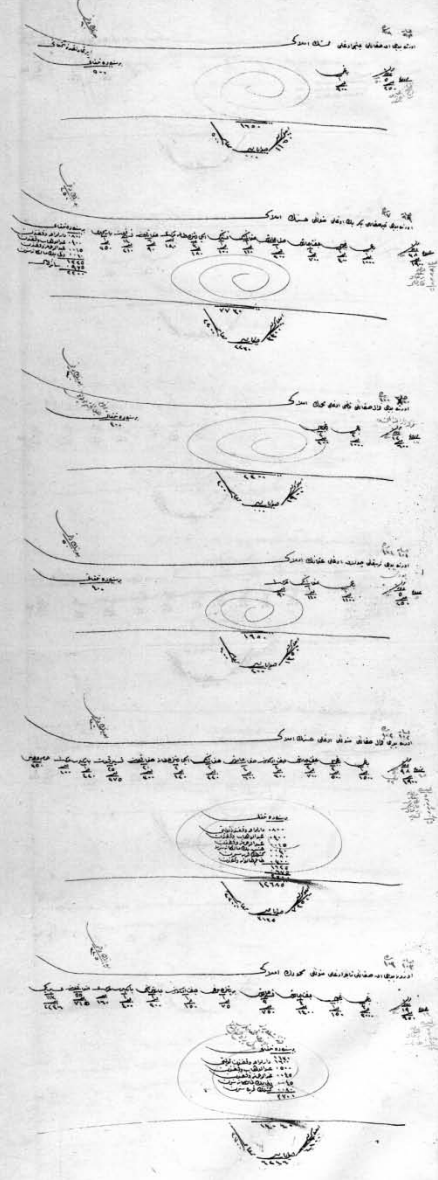


Handwritten text and diagrams on page 37. The page contains ten rows of diagrams. Each row consists of a horizontal line with a spiral or circular pattern drawn above it, and a curved line with small markings drawn below it. The text is written in a cursive script, likely Arabic or Persian, and is interspersed between the diagrams. The diagrams appear to be technical or scientific in nature, possibly related to astronomy or geometry.

Handwritten text and diagrams on page 36. The page contains ten rows of diagrams, mirroring the layout of page 37. Each row features a horizontal line with a spiral or circular pattern above it and a curved line with small markings below it. The text is written in a cursive script, likely Arabic or Persian, and is interspersed between the diagrams. The diagrams appear to be technical or scientific in nature, possibly related to astronomy or geometry.

Handwritten musical notation on page 39, featuring a staff with a treble clef, a key signature of one flat, and a 3/4 time signature. The notation includes a series of notes, rests, and dynamic markings, with a large section of notes enclosed in a circle at the bottom.

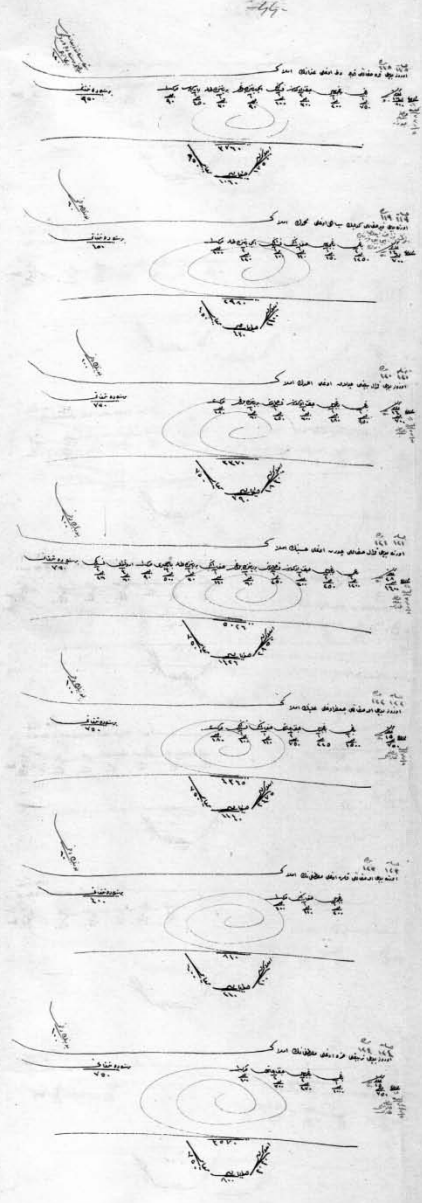
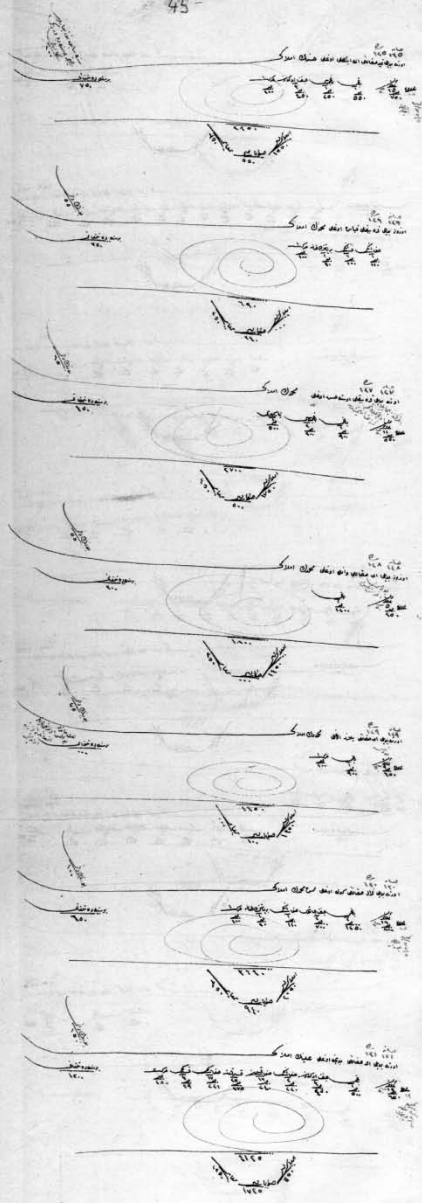
Handwritten musical notation on page 38, featuring a staff with a treble clef, a key signature of one flat, and a 3/4 time signature. The notation includes a series of notes, rests, and dynamic markings, with a large section of notes enclosed in a circle at the bottom.



Handwritten notes and diagrams on page 43. The page contains ten rows of sketches. Each row consists of a horizontal line with a small drawing of a bird or insect on the left, a central circular or spiral diagram, and a series of handwritten notes on the right. The diagrams appear to be related to the biological sketches, possibly showing internal structures or movement patterns.



Handwritten notes and diagrams on page 42. The page contains ten rows of sketches, mirroring the layout of page 43. Each row features a horizontal line, a small drawing of a bird or insect on the left, a central circular or spiral diagram, and handwritten notes on the right. The diagrams and notes are consistent with those on the adjacent page.

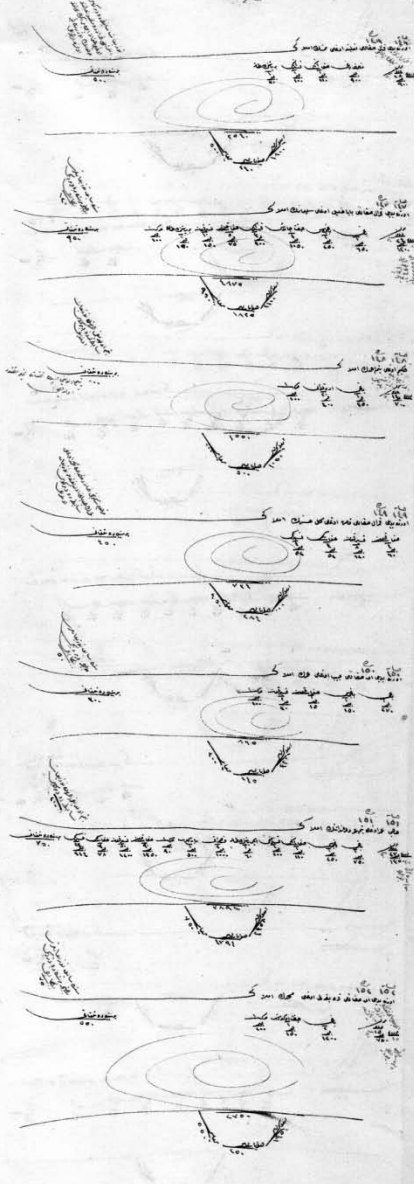
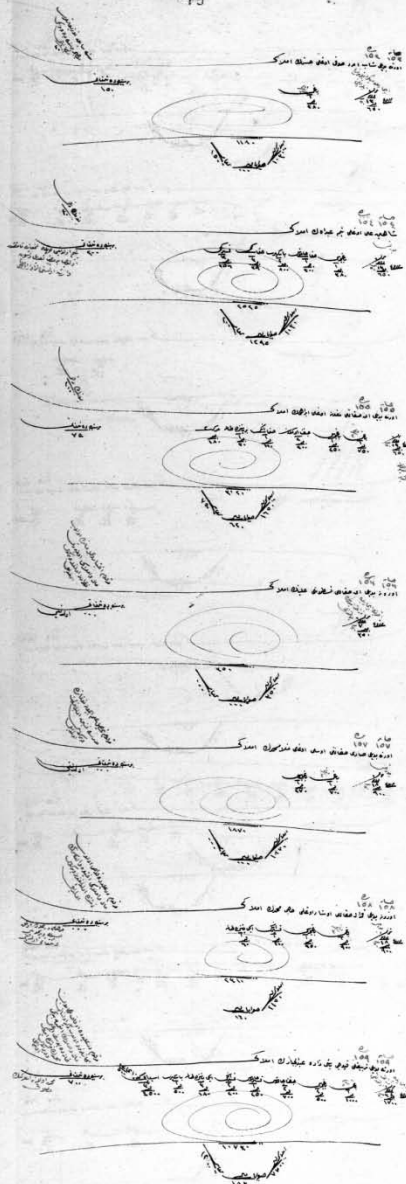


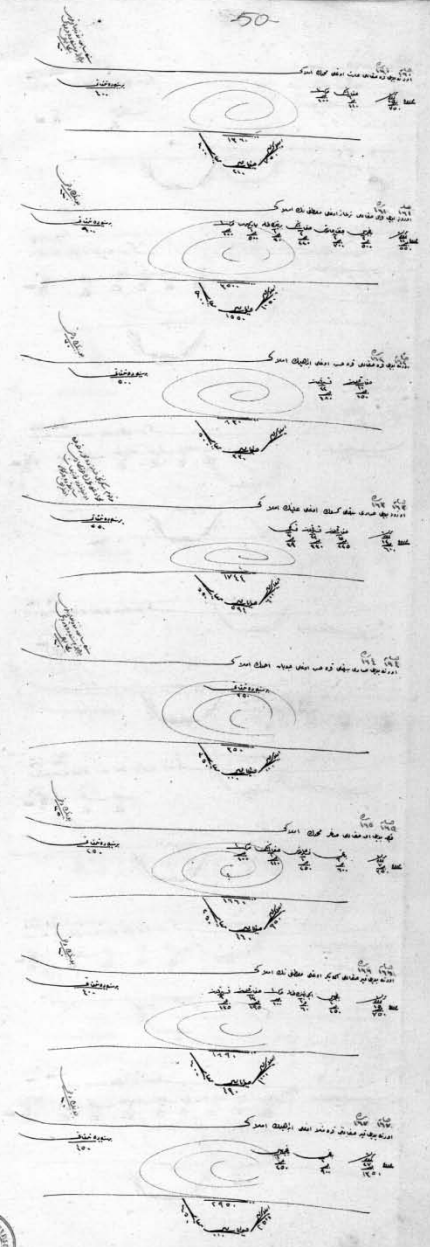
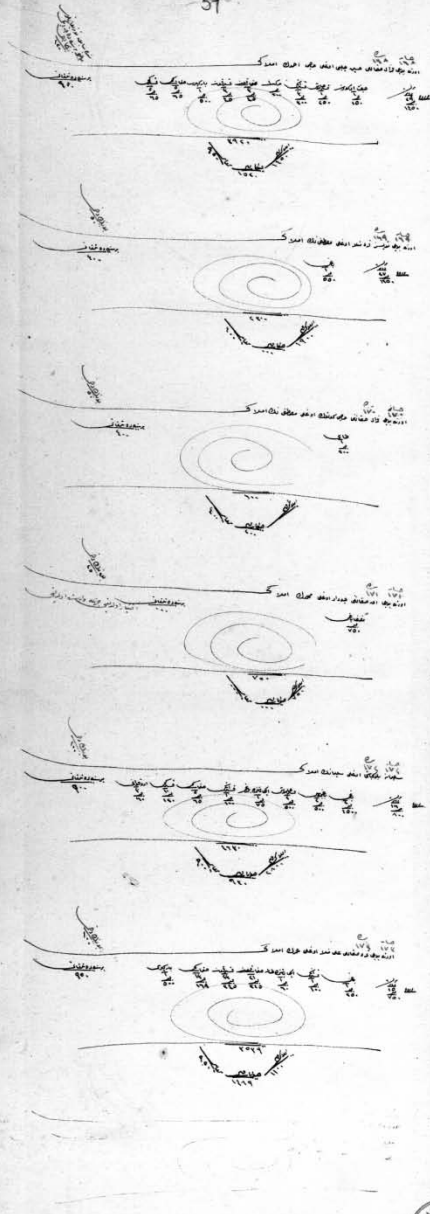
Hand-drawn diagrams on page 47 showing various stages of a biological process, possibly related to cell division or tissue growth. The diagrams include horizontal lines, spirals, and branching structures, with handwritten text in Arabic script providing descriptions for each stage.



Hand-drawn diagrams on page 46 showing various stages of a biological process, similar to page 47. The diagrams include horizontal lines, spirals, and branching structures, with handwritten text in Arabic script providing descriptions for each stage.







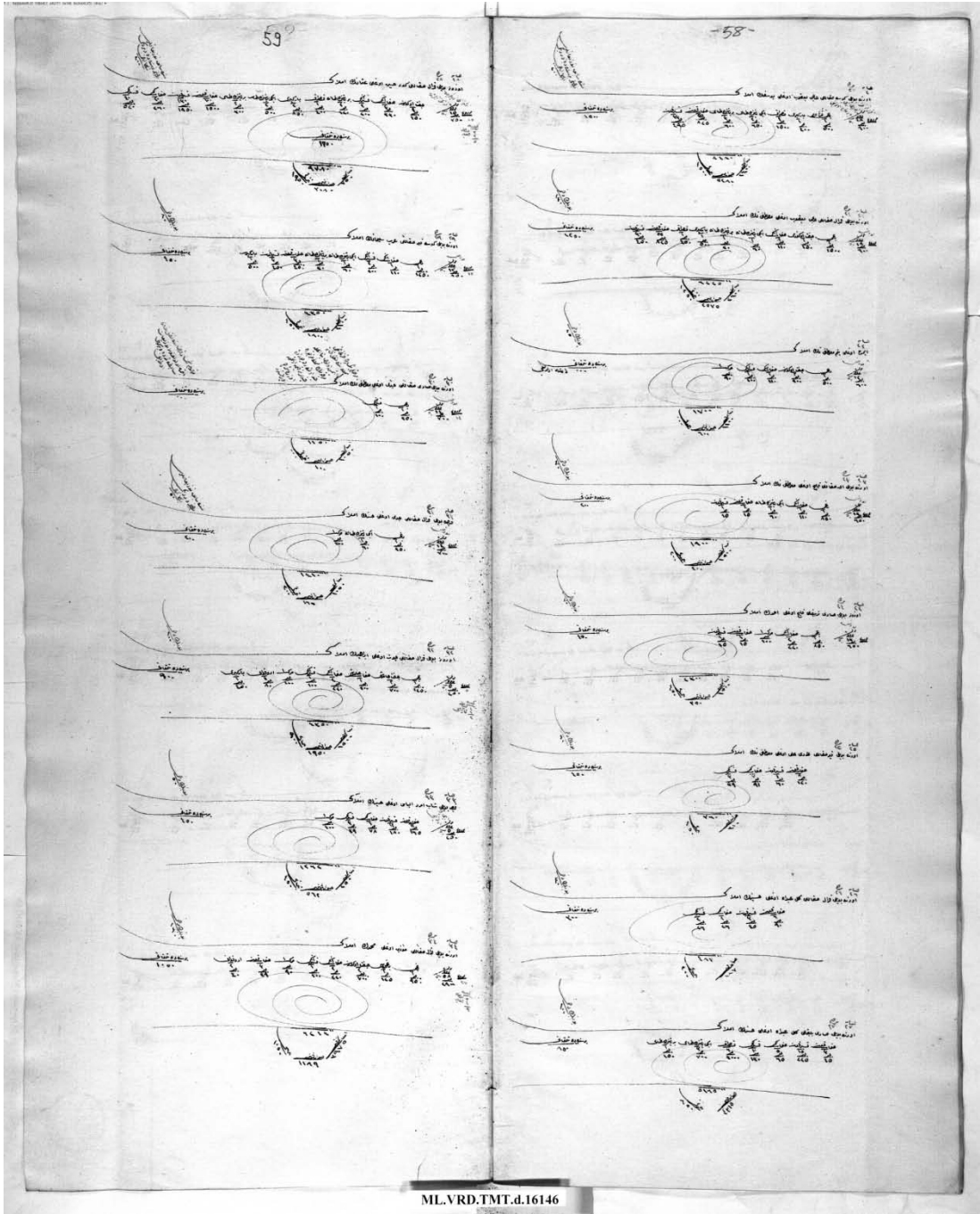
فنا

Handwritten musical notation on page 55. It features a series of horizontal lines with notes and rests. Above the first line is a small diagram of a building or structure. Below the notation are several circular diagrams, possibly representing musical scales or intervals. The text is written in Arabic script.

A large handwritten symbol on page 56. It consists of a spiral shape above a horizontal line, with a V-shaped structure below the line containing the word "HOYLA" and other markings.

Handwritten musical notation on page 57, featuring ten systems. Each system consists of a staff with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The notation includes various rhythmic values and melodic lines. Below each staff, there are handwritten notes in Arabic script, likely lyrics or performance instructions. The page is numbered '57' at the top center.

Handwritten musical notation on page 56, featuring ten systems. Each system consists of a staff with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The notation includes various rhythmic values and melodic lines. Below each staff, there are handwritten notes in Arabic script, likely lyrics or performance instructions. The page is numbered '56' at the top center.



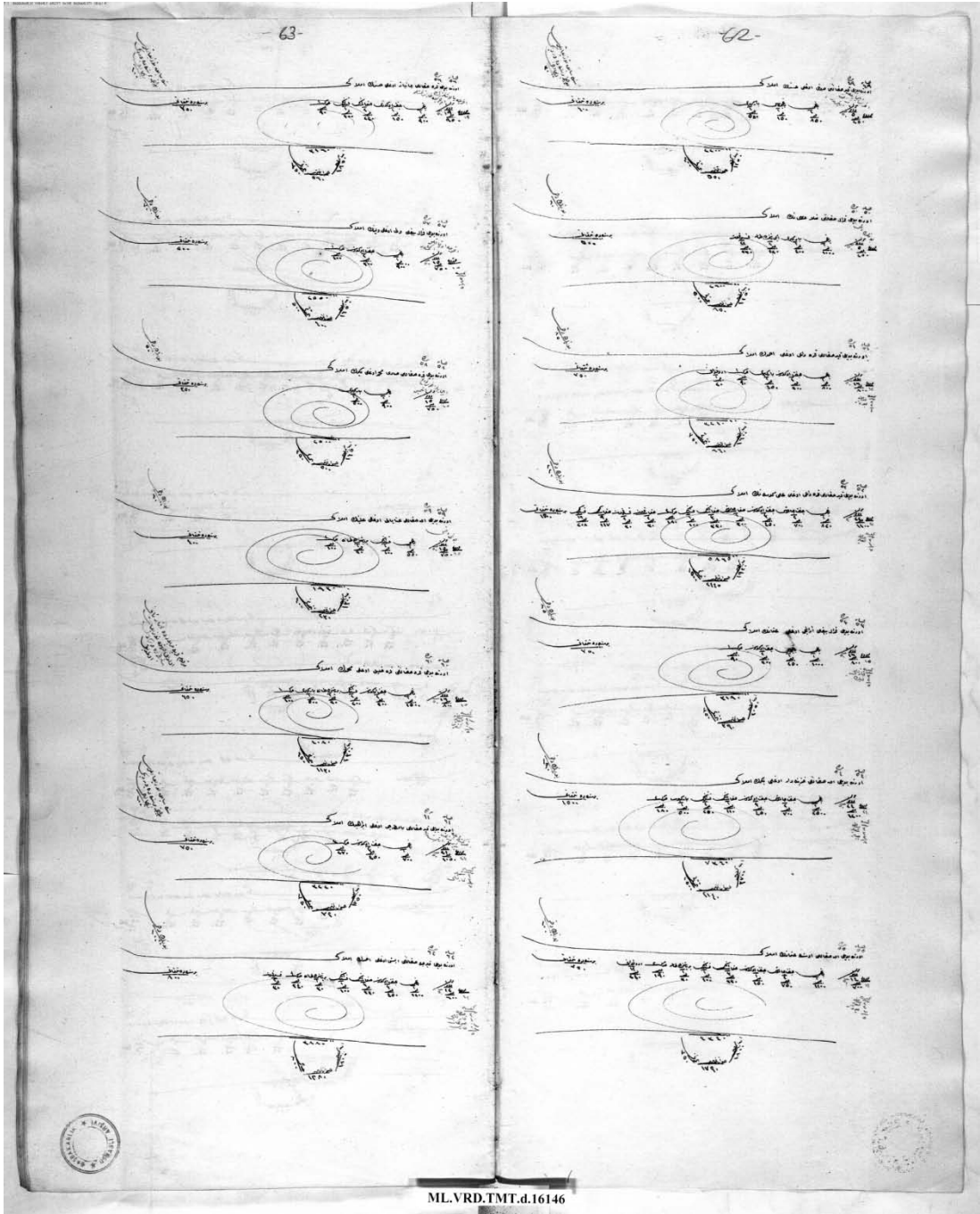
ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten text in Arabic script, organized into eight horizontal sections. Each section contains a line of text above a circular diagram. The diagrams consist of concentric circles with a central point, and some have additional markings or lines extending from them. The text is dense and appears to be a technical or scientific treatise.



Handwritten text in Arabic script, organized into eight horizontal sections. Each section contains a line of text above a circular diagram. The diagrams consist of concentric circles with a central point, and some have additional markings or lines extending from them. The text is dense and appears to be a technical or scientific treatise.



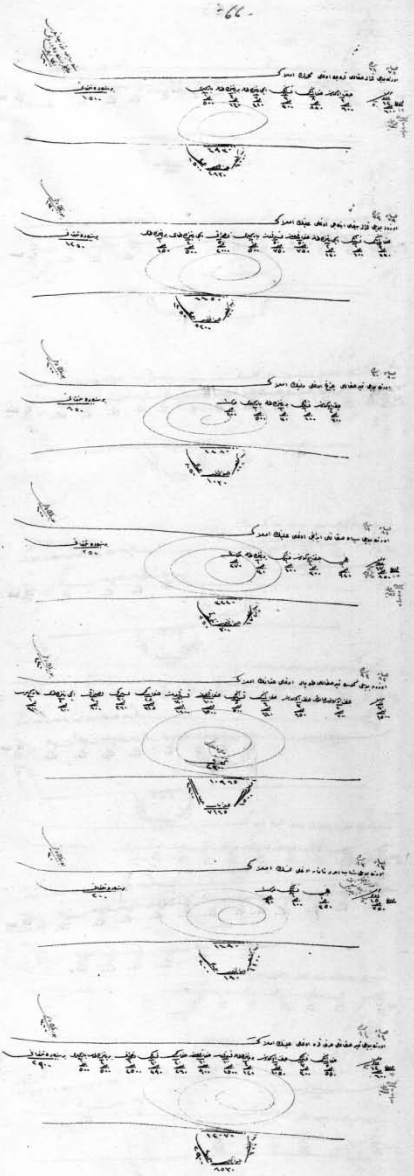
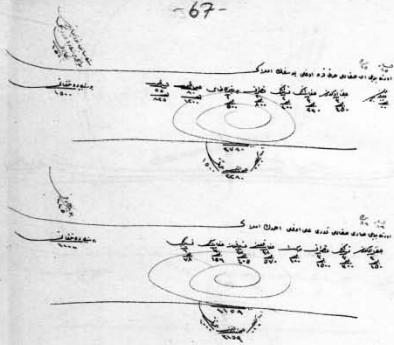


ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten text in Arabic script on page 65, featuring several circular diagrams. Each diagram consists of a central point with concentric circles and lines extending outwards, possibly representing a specific concept or a diagrammatic representation of text. The text is arranged in horizontal lines, with some lines containing small symbols or characters.



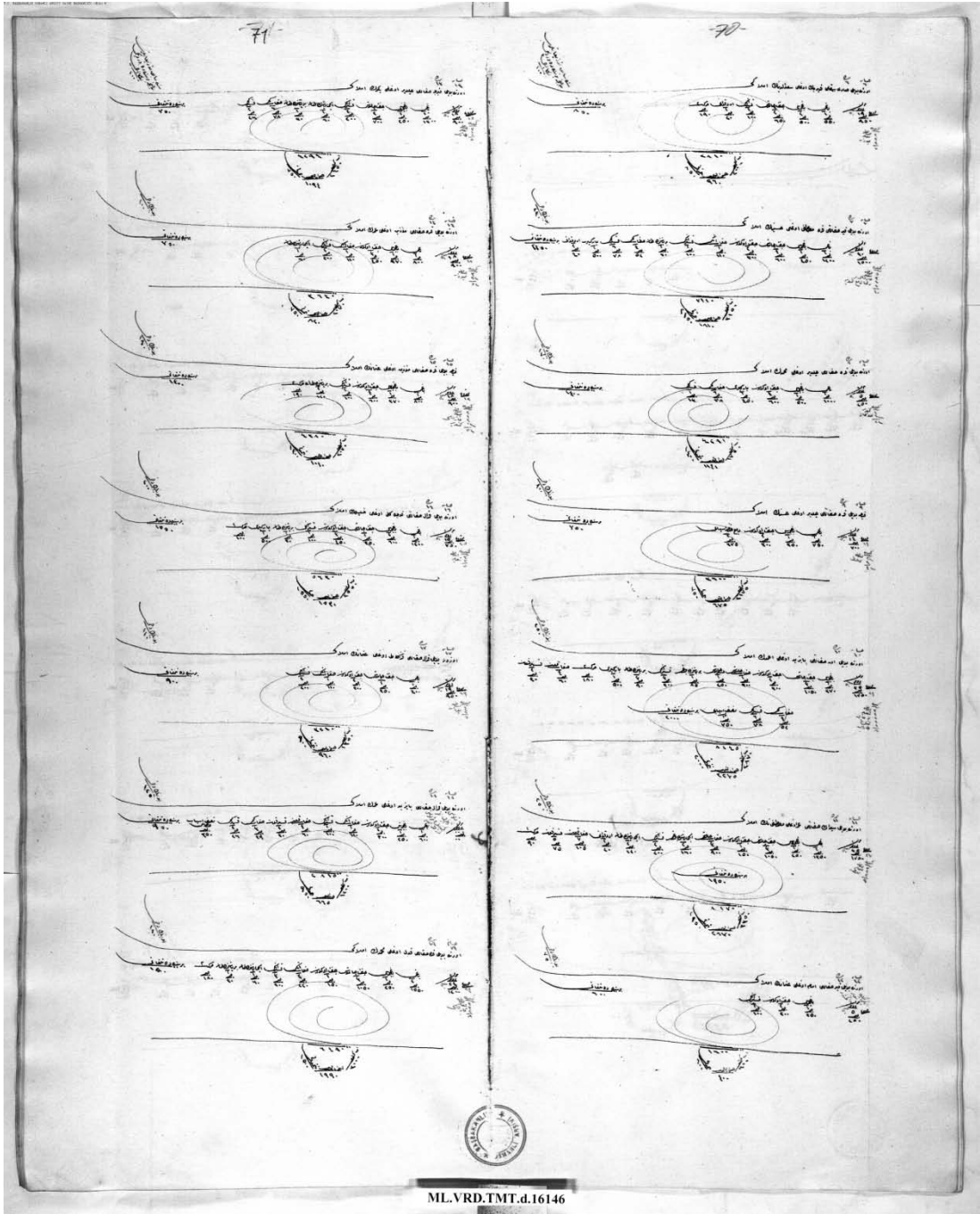
Handwritten text in Arabic script on page 65, featuring several circular diagrams. Each diagram consists of a central point with concentric circles and lines extending outwards, possibly representing a specific concept or a diagrammatic representation of text. The text is arranged in horizontal lines, with some lines containing small symbols or characters.



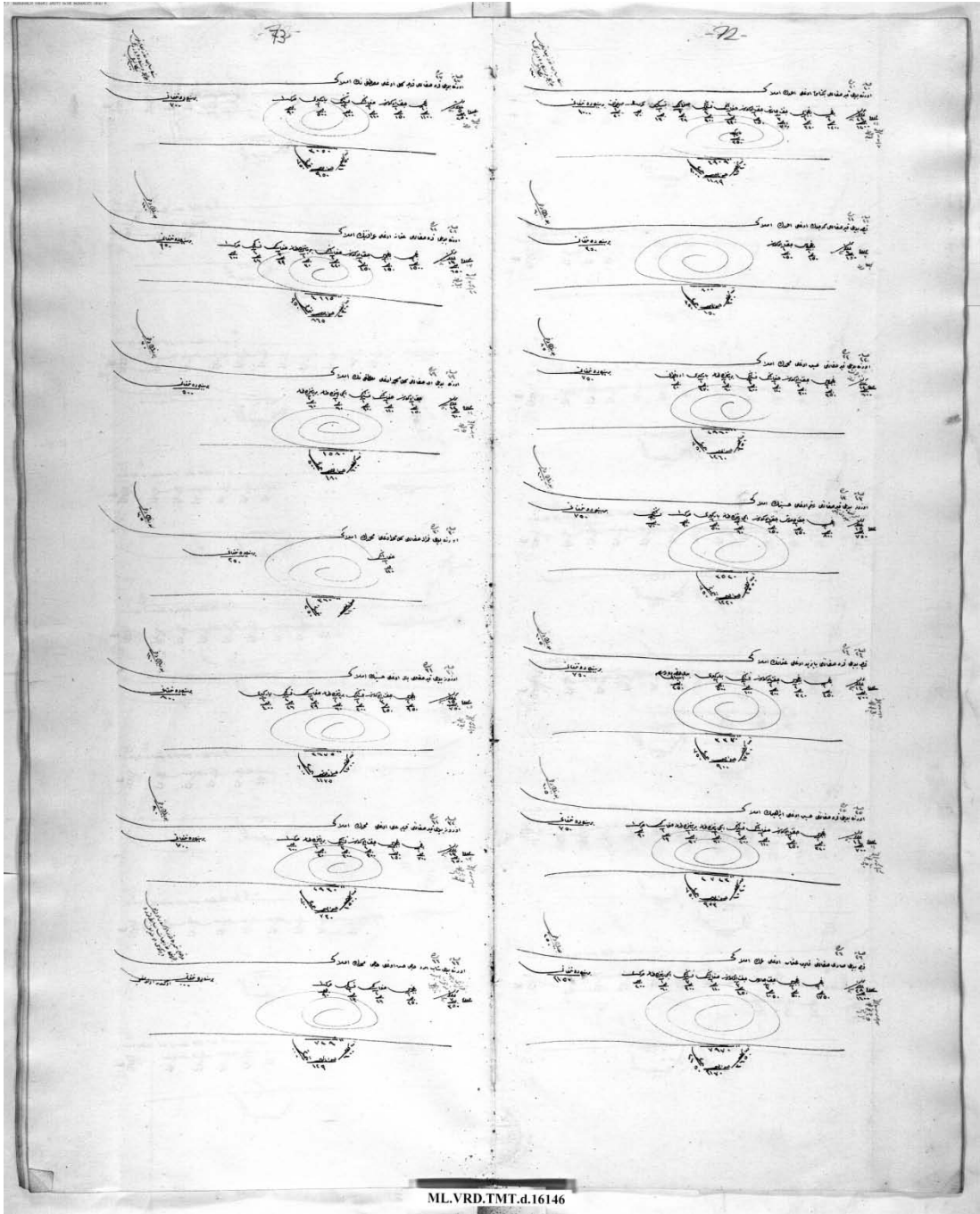
Handwritten musical notation on page 69, featuring a staff with a treble clef and a key signature of one flat. The notation includes various rhythmic values and melodic lines. A large, stylized initial 'ح' is written at the top. Several circular diagrams are drawn below the staff, likely representing rhythmic patterns or intervals. Marginal notes in Arabic script are present on the left side.

Handwritten musical notation on page 68, featuring a staff with a treble clef and a key signature of one flat. The notation includes a large, stylized initial 'ح' and a circular diagram below the staff. Marginal notes in Arabic script are present on the left side.

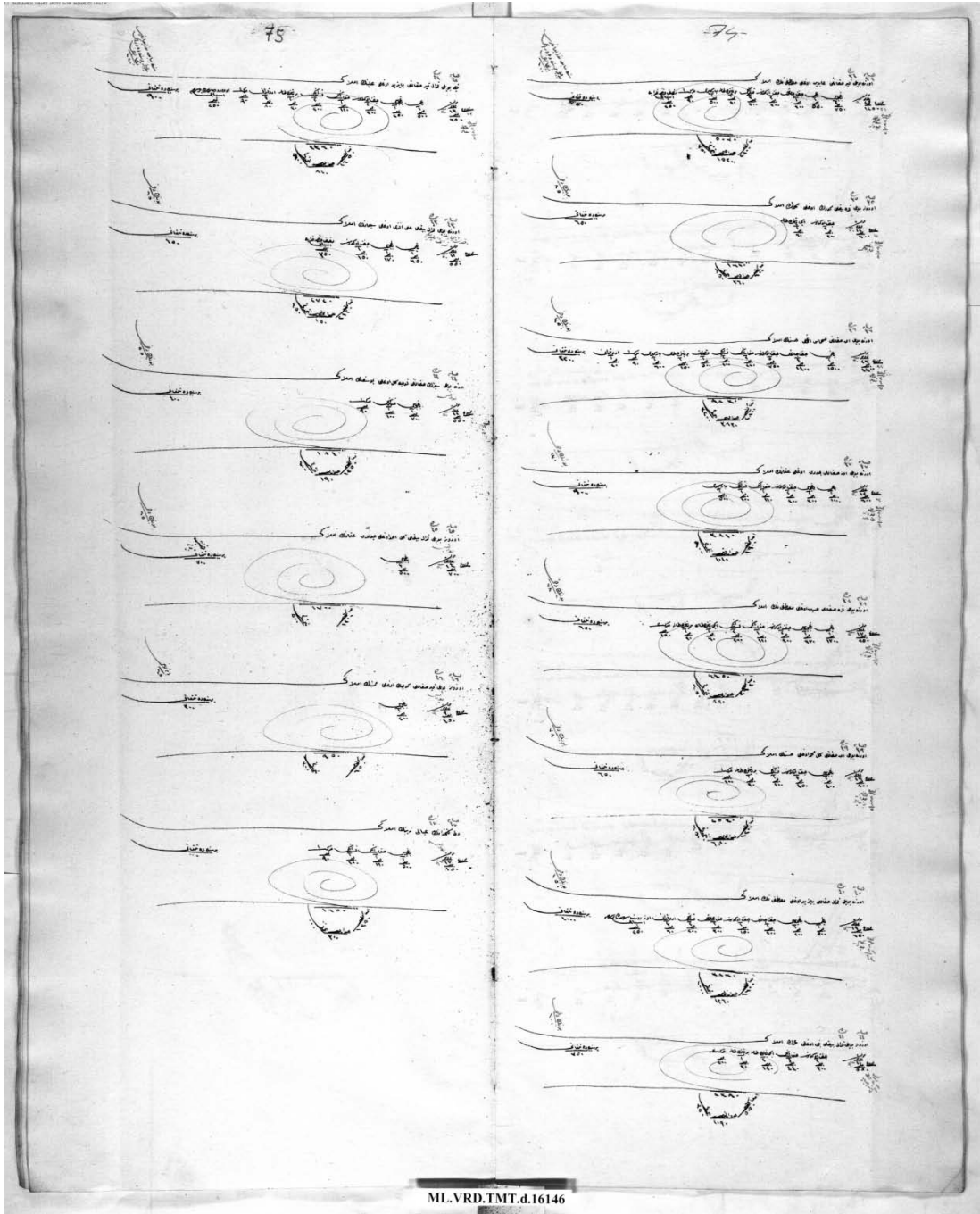




ML.VRD.TMT.d.16146



ML.VRD.TMT.d.16146



ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten musical notation on page 79, featuring multiple staves with notes and decorative flourishes.

The page contains eight staves of handwritten musical notation. Each staff begins with a treble clef and contains a series of notes, often with decorative flourishes or ornaments. The notation is dense and appears to be a form of early manuscript notation.

Handwritten musical notation on page 78, featuring multiple staves with notes and decorative flourishes.

The page contains eight staves of handwritten musical notation, similar to page 79. It begins with a large, stylized initial or symbol at the top. The notation consists of notes on staves with various decorative elements, including flourishes and ornaments.

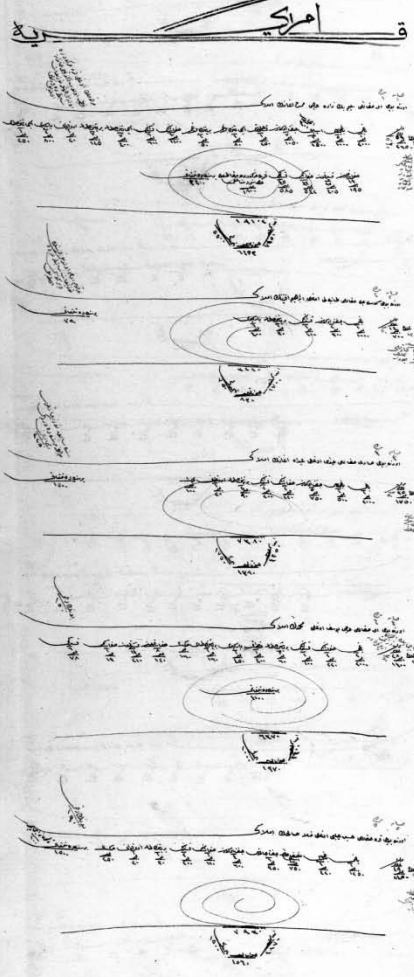
Handwritten text in Arabic script, organized into six horizontal sections. Each section contains a line of text above a spiral diagram and a line of text below it. The diagrams are hand-drawn and vary in size and orientation.

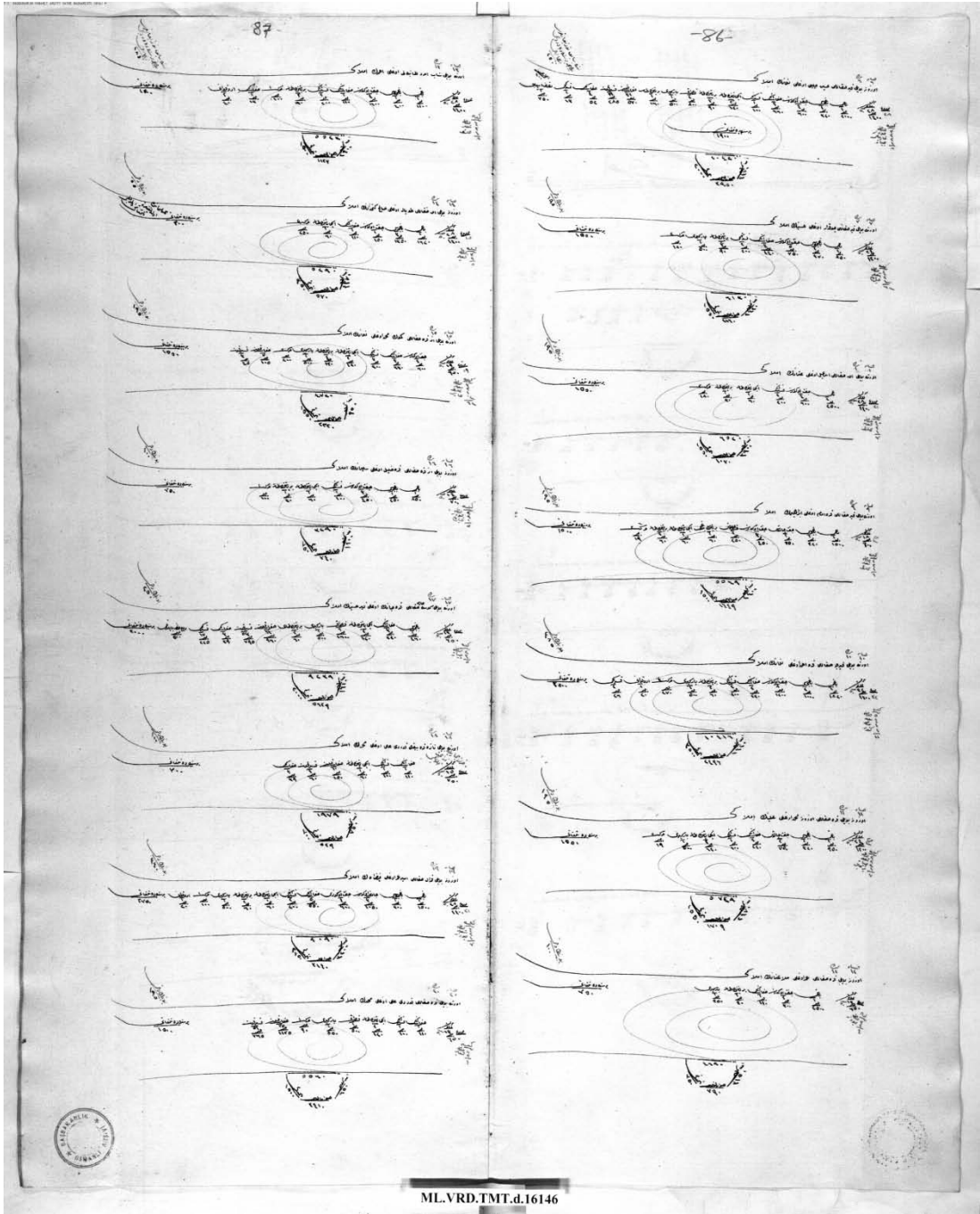


Handwritten text in Arabic script, organized into six horizontal sections. Each section contains a line of text above a spiral diagram and a line of text below it. The diagrams are hand-drawn and vary in size and orientation.



Handwritten notes in Arabic script at the top of page 85.



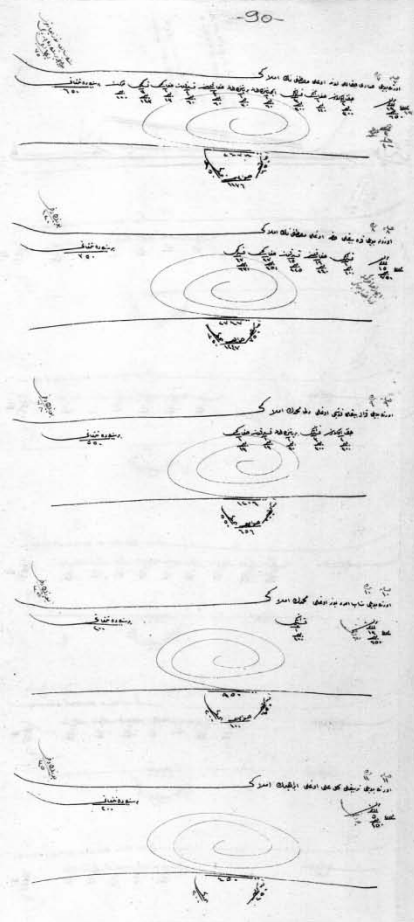


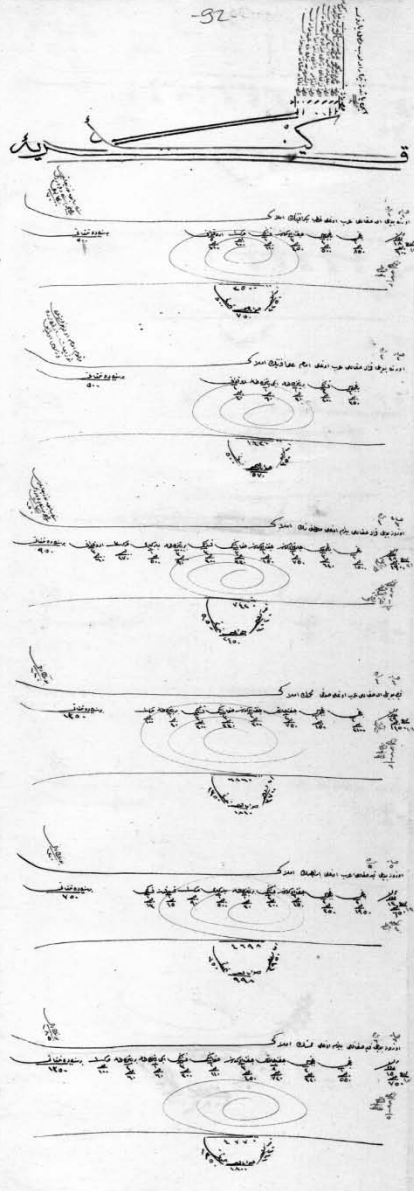
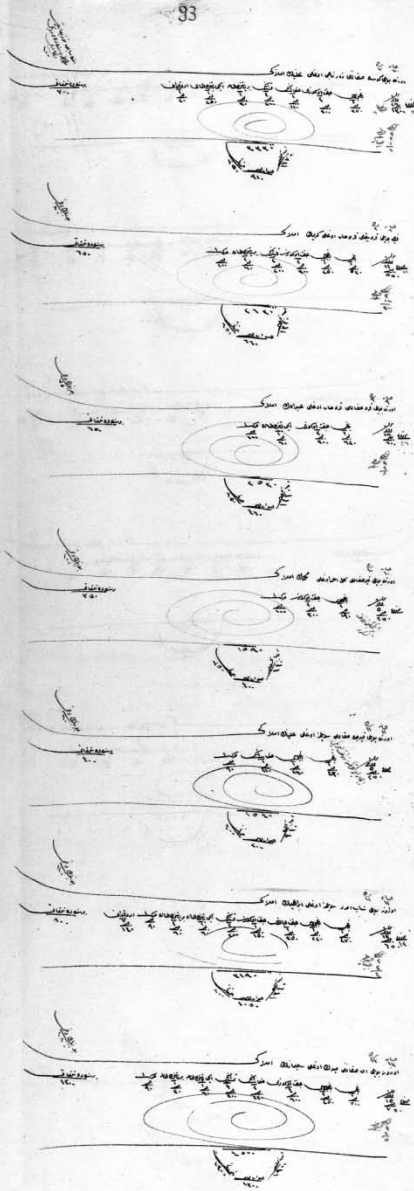
ML.VRD.TMT.d.16146

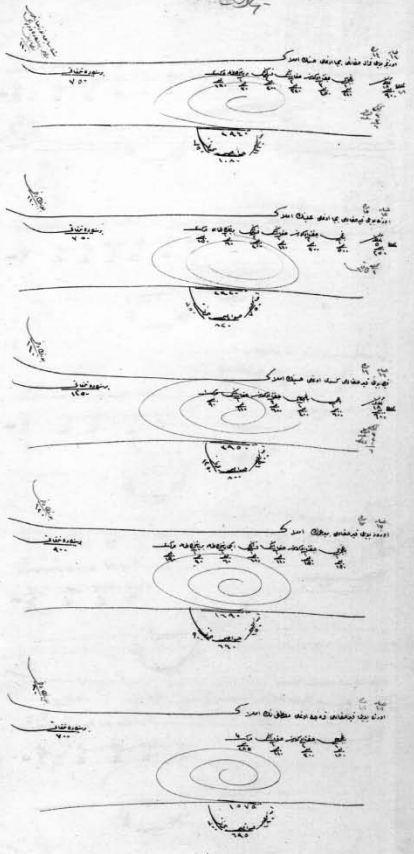
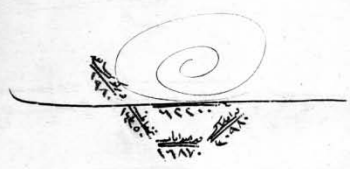
Handwritten musical notation on page 89, featuring a series of staves with notes and decorative flourishes. The notation includes a treble clef and various rhythmic markings. The page is numbered '89' at the top.

Handwritten musical notation on page 88, featuring a single staff with notes and decorative flourishes. The page is numbered '88' at the top.









Handwritten manuscript on two pages, numbered 96 and 97. The pages contain musical notation and lyrics in Arabic script. The notation consists of horizontal lines with various symbols and circles above them, likely representing musical notes or rhythmic patterns. The lyrics are written in Arabic script below the notation. The manuscript is written in black ink on aged paper.

Page 96 (top):

96

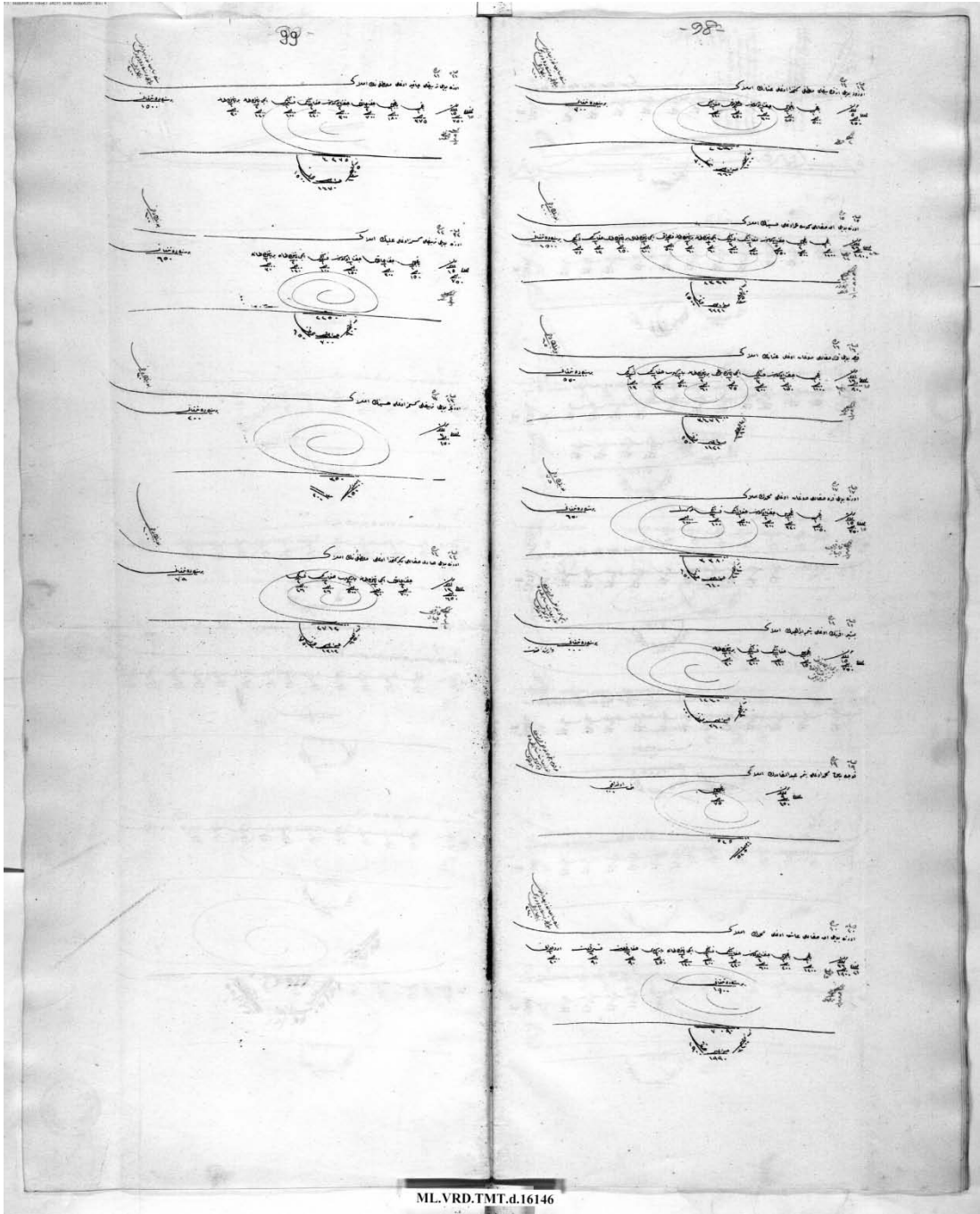
Handwritten text at the top of page 96 includes a title or heading in Arabic script, possibly "بسم الله الرحمن الرحيم" (In the name of Allah, the Most Gracious, the Most Merciful).

Page 97 (bottom):

97

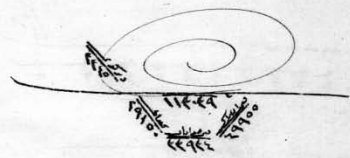
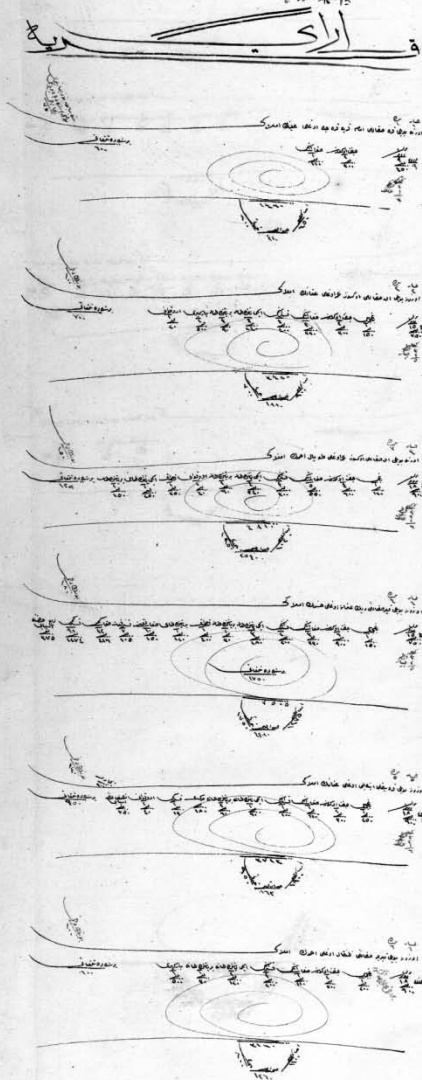
Handwritten text at the top of page 97 includes a title or heading in Arabic script, possibly "بسم الله الرحمن الرحيم" (In the name of Allah, the Most Gracious, the Most Merciful).

ML.VRD.TMT.d.16146



ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten text at the top of page 101, possibly a title or introductory note.



103

ق ح ا ت ك ن ش ه



102

ML.VRD.TMT.d.16146

Handwritten musical notation on page 105, featuring a series of horizontal lines with notes and a central spiral graphic.

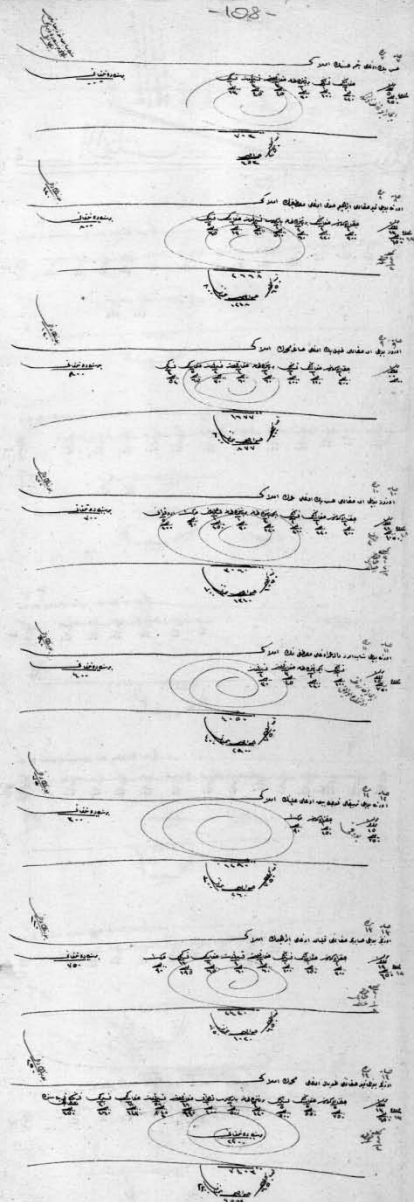
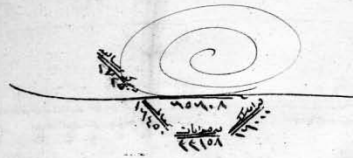
The page contains seven sets of musical notation. Each set consists of a horizontal line with notes above and below it, and a central spiral graphic. The notation is written in a cursive style, and the spiral graphic is a simple line drawing.



Handwritten musical notation on page 106, featuring a series of horizontal lines with notes and a central spiral graphic.

The page contains seven sets of musical notation, mirroring the layout of page 105. Each set consists of a horizontal line with notes above and below it, and a central spiral graphic. The notation is written in a cursive style, and the spiral graphic is a simple line drawing.



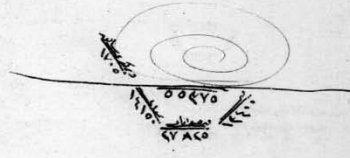


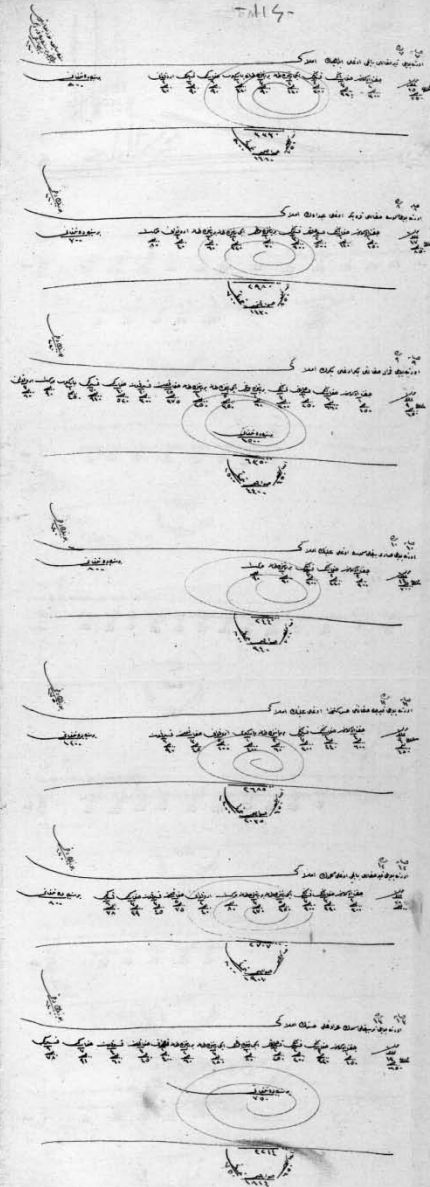
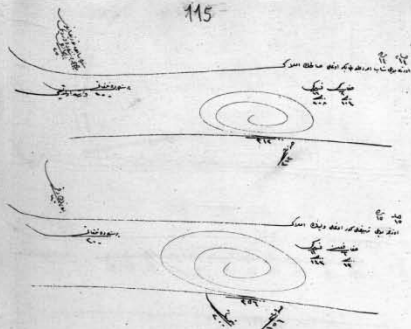
Handwritten text on page 111, featuring several lines of script with circular diagrams below them. The diagrams consist of concentric circles and arcs, possibly representing musical notation or a specific type of calligraphy. The text is written in a cursive style, likely Arabic or Persian.

Handwritten text on page 110, featuring several lines of script with circular diagrams below them. The diagrams consist of concentric circles and arcs, possibly representing musical notation or a specific type of calligraphy. The text is written in a cursive style, likely Arabic or Persian.



Handwritten text in Arabic script, including a large heading at the top and several lines of smaller text below. The text is arranged in a structured, vertical format with horizontal lines separating sections.





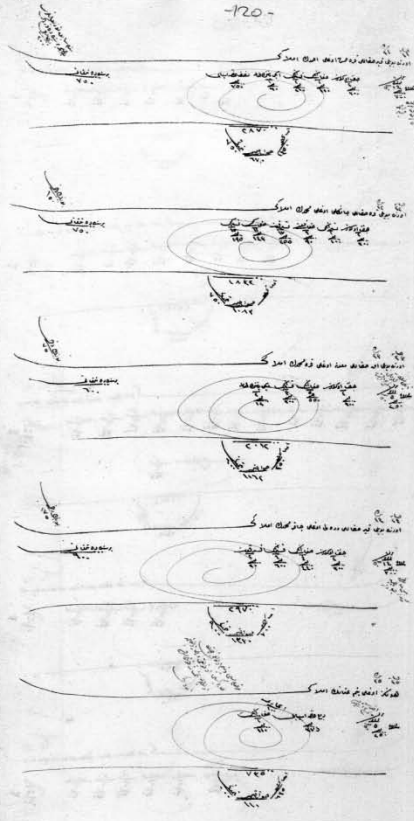
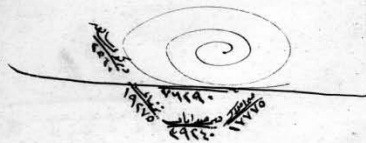
ف انكلاو ربه

Handwritten musical notation on page 117, featuring seven systems of notes on a four-line staff. Each system includes a melodic line with notes and stems, and a lower line with circular symbols, possibly representing a drone or a specific rhythmic pattern. The notation is dense and appears to be a form of traditional manuscript notation.

Handwritten musical notation on page 116, consisting of a single system with a melodic line and a lower line containing circular symbols, similar to the notation on page 117.

Handwritten text in Arabic script, organized into eight horizontal sections. Each section contains a line of text above a spiral diagram, and a line of text below it. The spiral diagrams are drawn with a pen and consist of several concentric loops.

Handwritten text in Arabic script, organized into eight horizontal sections. Each section contains a line of text above a spiral diagram, and a line of text below it. The spiral diagrams are drawn with a pen and consist of several concentric loops.



Handwritten notes and diagrams on page 123. The top section shows a horizontal line with a spiral drawn above it, and another horizontal line with a spiral drawn below it. There are small annotations and arrows pointing to specific parts of the spirals.

A larger diagram on page 123, featuring a horizontal line with a spiral drawn above it. Below the line, there are several small, repetitive patterns or symbols, possibly representing a sequence or a specific type of spiral.

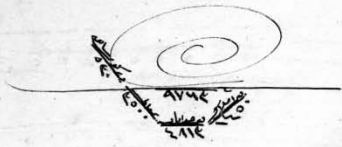
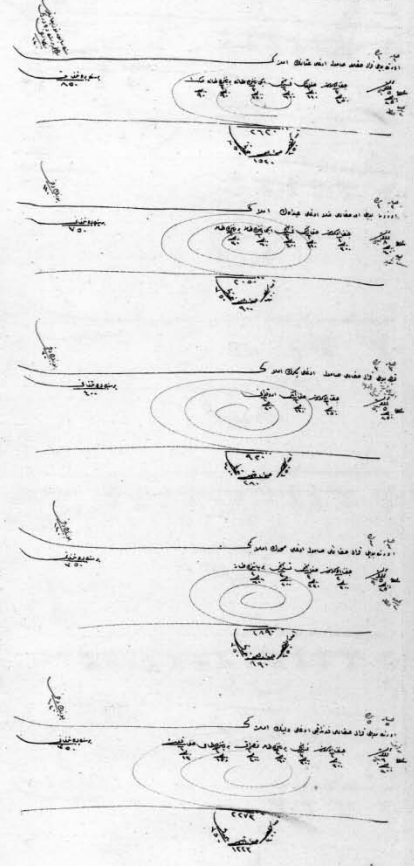


قانون الهمزة

Handwritten notes and diagrams on page 122. The page is filled with multiple rows of horizontal lines. Each row contains a spiral drawn either above or below the line, accompanied by small handwritten annotations and arrows. The spirals vary in their starting points and directions. At the top right, there is a title in Arabic script: "قانون الهمزة".

انکسار

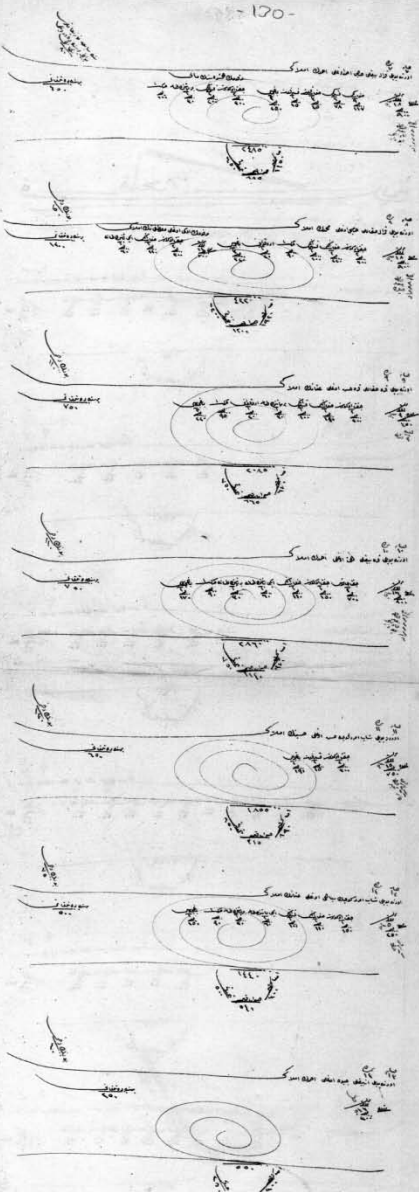
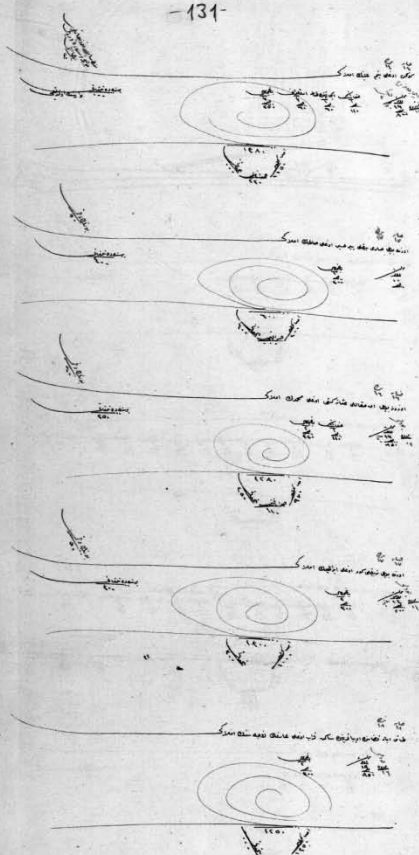
در این کتاب به بیان کلیات و جزئیات انکسار پرداخته شده است. در این کتاب به بیان کلیات و جزئیات انکسار پرداخته شده است. در این کتاب به بیان کلیات و جزئیات انکسار پرداخته شده است.



Handwritten text in Arabic script, organized into seven horizontal sections. Each section contains a line of text with a circular diagram below it. The diagrams consist of concentric circles and a central point, possibly representing a specific concept or measurement. Marginal notes are present on the right side of each section.

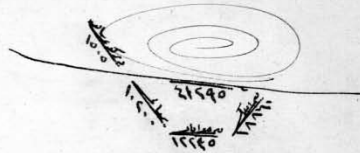
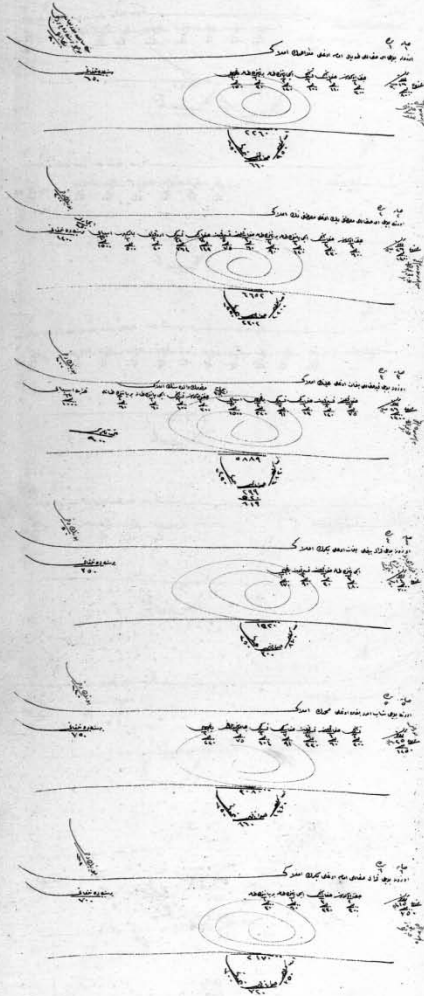


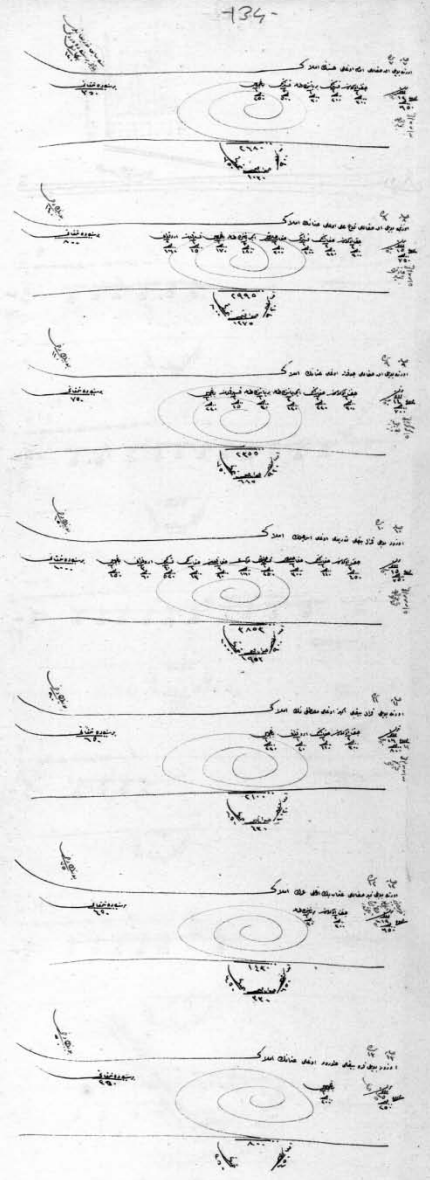
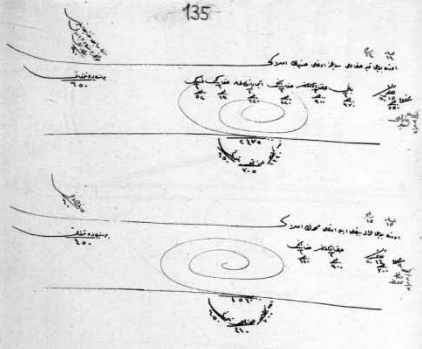
Handwritten text in Arabic script, organized into seven horizontal sections. Each section contains a line of text with a circular diagram below it. The diagrams consist of concentric circles and a central point, similar to those on page 127. Marginal notes are present on the right side of each section.



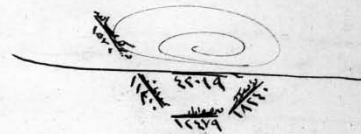
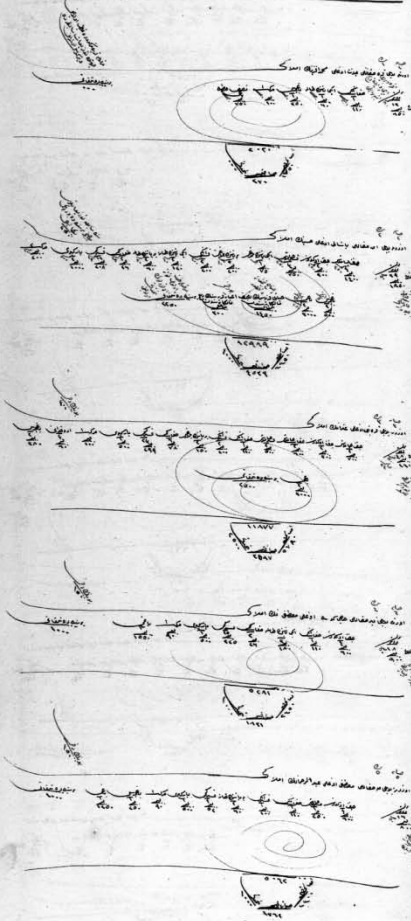
۱۳۳
 ۱۳۲
 ۱۳۱
 ۱۳۰
 ۱۲۹
 ۱۲۸
 ۱۲۷
 ۱۲۶
 ۱۲۵
 ۱۲۴
 ۱۲۳
 ۱۲۲
 ۱۲۱
 ۱۲۰
 ۱۱۹
 ۱۱۸
 ۱۱۷
 ۱۱۶
 ۱۱۵
 ۱۱۴
 ۱۱۳
 ۱۱۲
 ۱۱۱
 ۱۱۰
 ۱۰۹
 ۱۰۸
 ۱۰۷
 ۱۰۶
 ۱۰۵
 ۱۰۴
 ۱۰۳
 ۱۰۲
 ۱۰۱
 ۱۰۰
 ۹۹
 ۹۸
 ۹۷
 ۹۶
 ۹۵
 ۹۴
 ۹۳
 ۹۲
 ۹۱
 ۹۰
 ۸۹
 ۸۸
 ۸۷
 ۸۶
 ۸۵
 ۸۴
 ۸۳
 ۸۲
 ۸۱
 ۸۰
 ۷۹
 ۷۸
 ۷۷
 ۷۶
 ۷۵
 ۷۴
 ۷۳
 ۷۲
 ۷۱
 ۷۰
 ۶۹
 ۶۸
 ۶۷
 ۶۶
 ۶۵
 ۶۴
 ۶۳
 ۶۲
 ۶۱
 ۶۰
 ۵۹
 ۵۸
 ۵۷
 ۵۶
 ۵۵
 ۵۴
 ۵۳
 ۵۲
 ۵۱
 ۵۰
 ۴۹
 ۴۸
 ۴۷
 ۴۶
 ۴۵
 ۴۴
 ۴۳
 ۴۲
 ۴۱
 ۴۰
 ۳۹
 ۳۸
 ۳۷
 ۳۶
 ۳۵
 ۳۴
 ۳۳
 ۳۲
 ۳۱
 ۳۰
 ۲۹
 ۲۸
 ۲۷
 ۲۶
 ۲۵
 ۲۴
 ۲۳
 ۲۲
 ۲۱
 ۲۰
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱

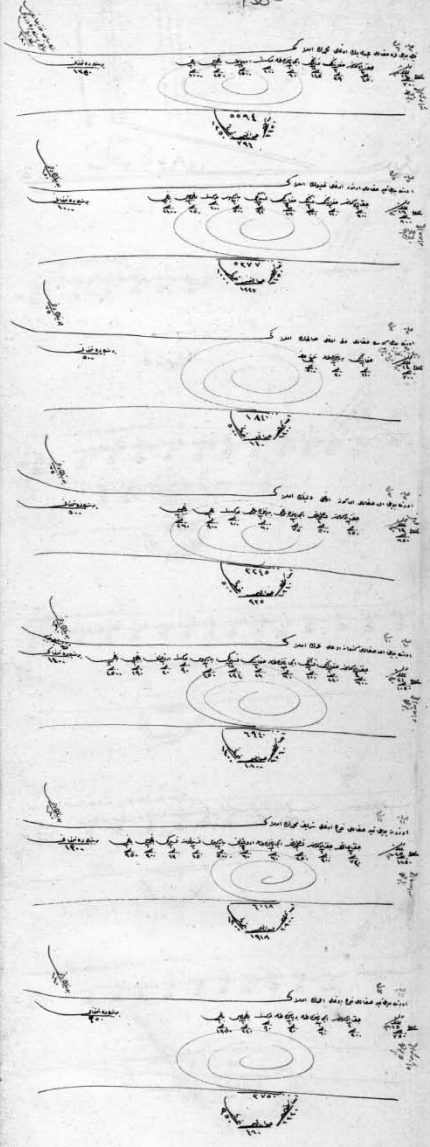
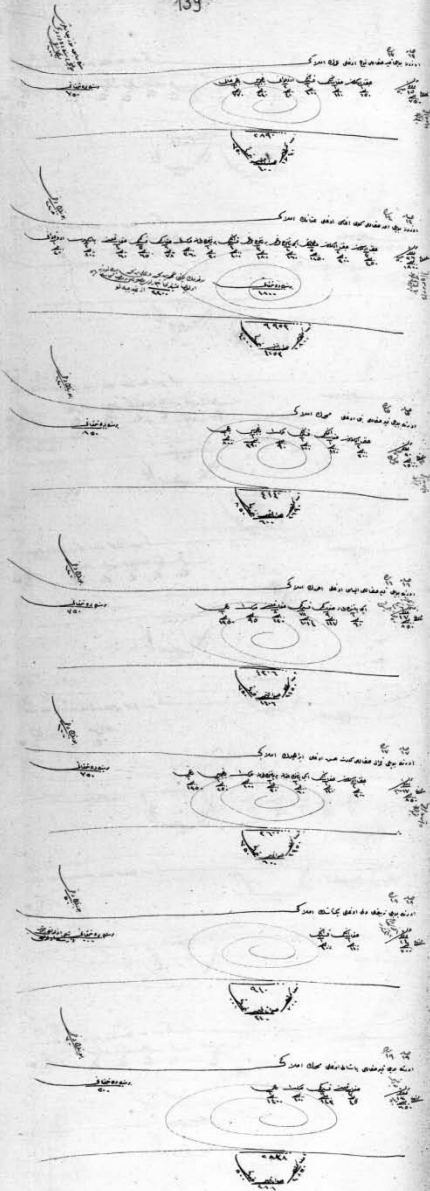
۱۳۳
 ۱۳۲
 ۱۳۱
 ۱۳۰
 ۱۲۹
 ۱۲۸
 ۱۲۷
 ۱۲۶
 ۱۲۵
 ۱۲۴
 ۱۲۳
 ۱۲۲
 ۱۲۱
 ۱۲۰
 ۱۱۹
 ۱۱۸
 ۱۱۷
 ۱۱۶
 ۱۱۵
 ۱۱۴
 ۱۱۳
 ۱۱۲
 ۱۱۱
 ۱۱۰
 ۱۰۹
 ۱۰۸
 ۱۰۷
 ۱۰۶
 ۱۰۵
 ۱۰۴
 ۱۰۳
 ۱۰۲
 ۱۰۱
 ۱۰۰
 ۹۹
 ۹۸
 ۹۷
 ۹۶
 ۹۵
 ۹۴
 ۹۳
 ۹۲
 ۹۱
 ۹۰
 ۸۹
 ۸۸
 ۸۷
 ۸۶
 ۸۵
 ۸۴
 ۸۳
 ۸۲
 ۸۱
 ۸۰
 ۷۹
 ۷۸
 ۷۷
 ۷۶
 ۷۵
 ۷۴
 ۷۳
 ۷۲
 ۷۱
 ۷۰
 ۶۹
 ۶۸
 ۶۷
 ۶۶
 ۶۵
 ۶۴
 ۶۳
 ۶۲
 ۶۱
 ۶۰
 ۵۹
 ۵۸
 ۵۷
 ۵۶
 ۵۵
 ۵۴
 ۵۳
 ۵۲
 ۵۱
 ۵۰
 ۴۹
 ۴۸
 ۴۷
 ۴۶
 ۴۵
 ۴۴
 ۴۳
 ۴۲
 ۴۱
 ۴۰
 ۳۹
 ۳۸
 ۳۷
 ۳۶
 ۳۵
 ۳۴
 ۳۳
 ۳۲
 ۳۱
 ۳۰
 ۲۹
 ۲۸
 ۲۷
 ۲۶
 ۲۵
 ۲۴
 ۲۳
 ۲۲
 ۲۱
 ۲۰
 ۱۹
 ۱۸
 ۱۷
 ۱۶
 ۱۵
 ۱۴
 ۱۳
 ۱۲
 ۱۱
 ۱۰
 ۹
 ۸
 ۷
 ۶
 ۵
 ۴
 ۳
 ۲
 ۱

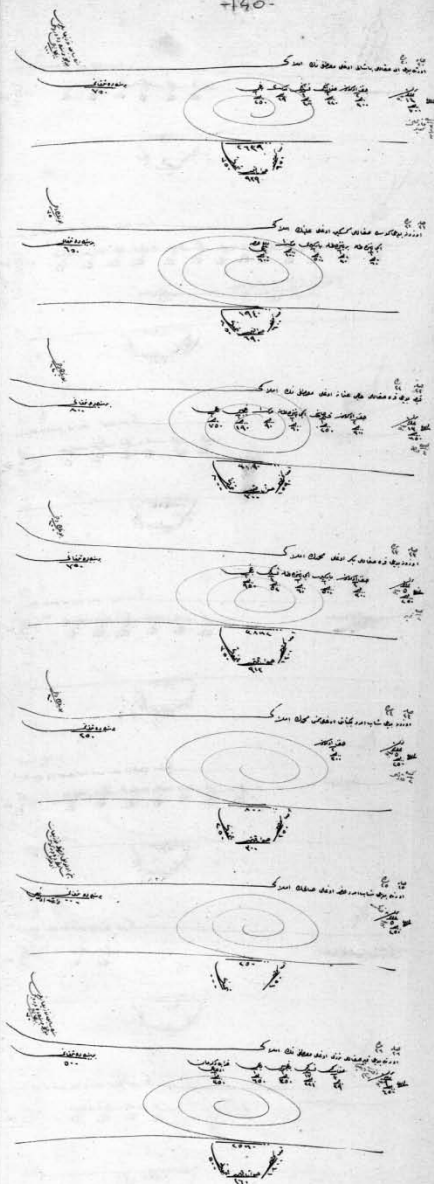
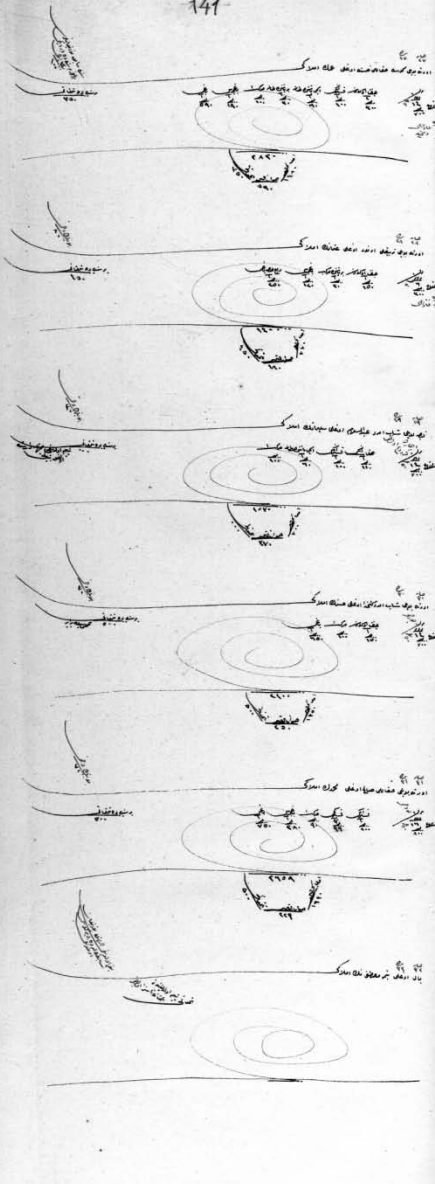




منابر کوفه



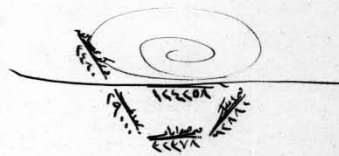


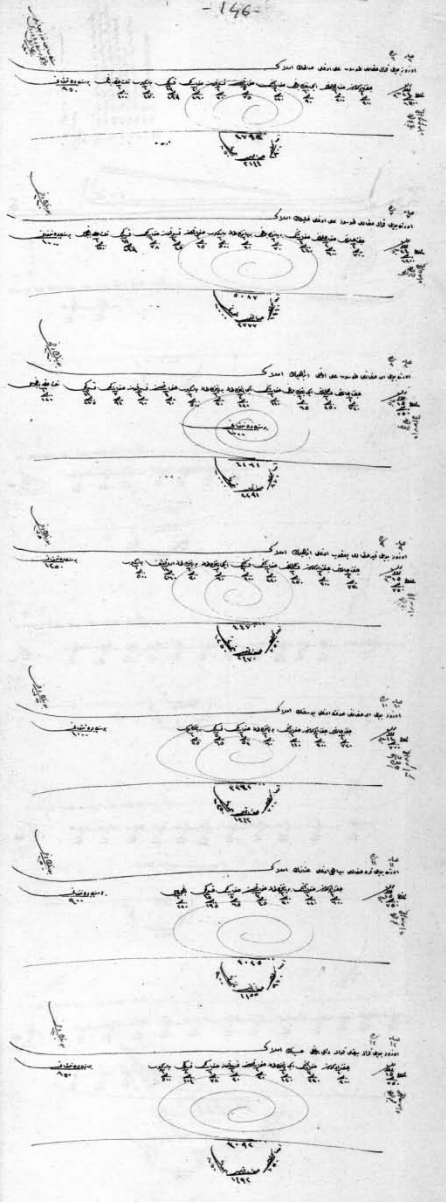
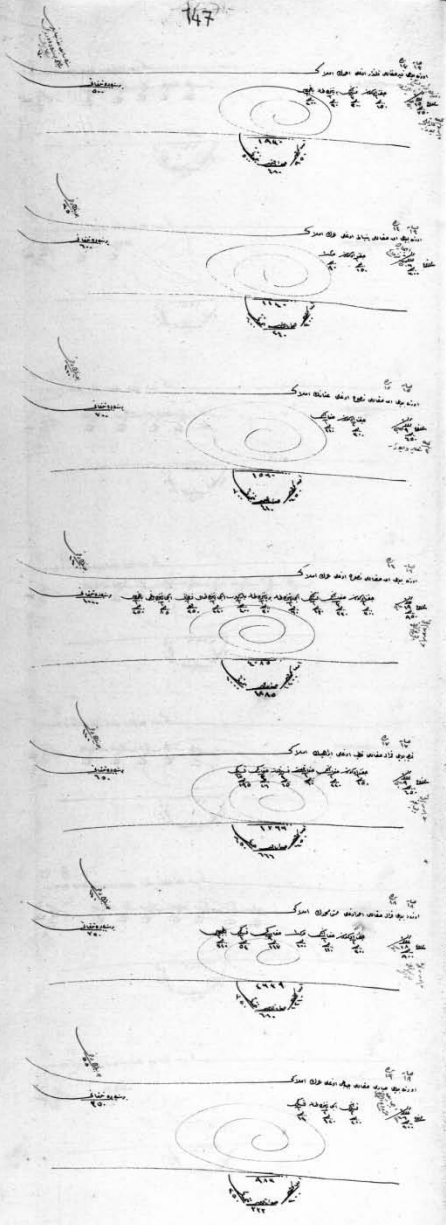


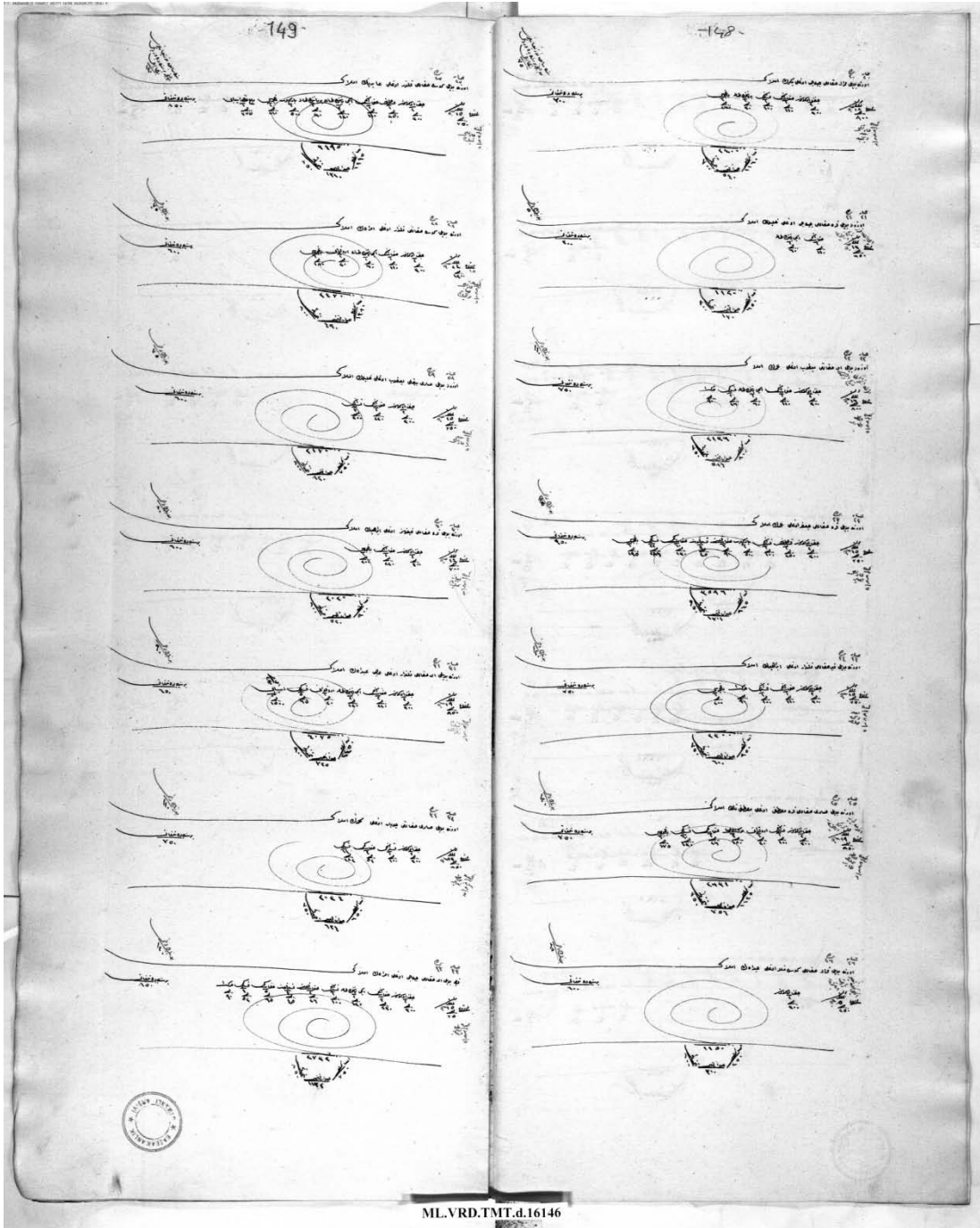
Handwritten text in Arabic script, likely a list or index of items.

الخزينة

Handwritten notes and diagrams on page 145. The diagrams consist of horizontal lines with various markings, including spirals and clusters of small symbols. Some diagrams have arrows pointing to specific parts. The text is written in Arabic script.



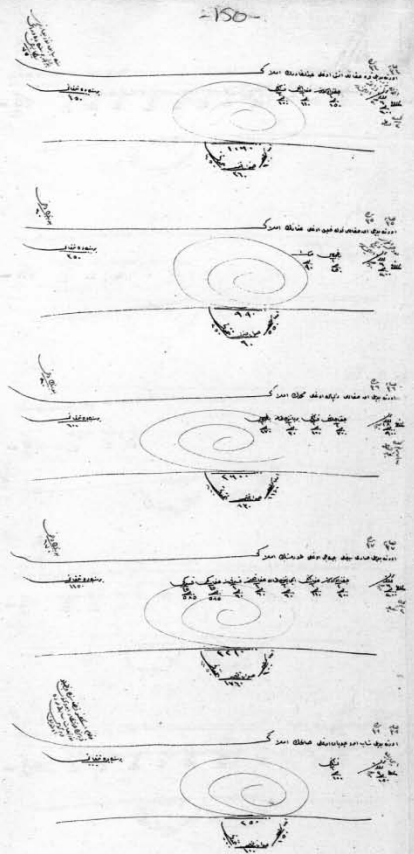




ML.VRD.TMT.d.16146

-151-

-150-



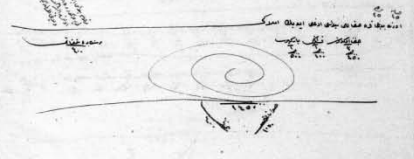
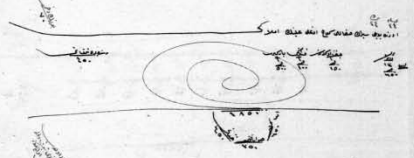
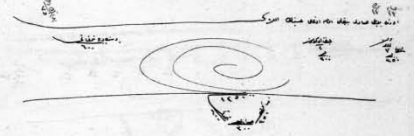
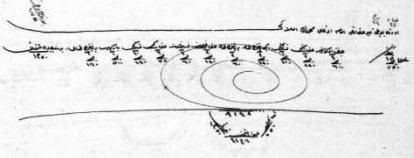
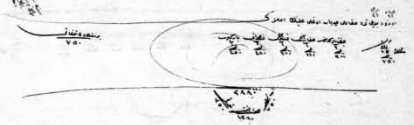
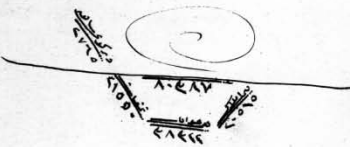
MLVRD.TMT.d.16146

Handwritten musical notation on page 153, featuring a series of staves with notes and a large spiral graphic. The notation includes a title at the top, followed by several lines of music. Each line consists of a staff with notes, a large spiral graphic, and additional notes below the staff. The spiral graphic is a prominent feature, appearing to be a stylized representation of a musical concept or a decorative element. The notes are written in a cursive script, and there are some annotations in smaller text between the staves.

Handwritten musical notation on page 152, featuring a large spiral graphic and notes. The notation includes a large spiral graphic on the left side of the page, followed by a horizontal line with notes written below it. The spiral graphic is a prominent feature, appearing to be a stylized representation of a musical concept or a decorative element. The notes are written in a cursive script.

Handwritten musical notation on page 155, featuring a series of horizontal lines with notes and spirals. The notation is arranged in a vertical column with eight distinct sections. Each section consists of a horizontal line with notes above and below it, and a spiral pattern below the line. The spirals are drawn with a pen and have a central point from which they wind outwards. The notes are small, dark ink marks, some of which are grouped together. The overall style is that of a handwritten manuscript, possibly a score for a specific instrument or voice part.

Handwritten musical notation on page 154, mirroring the structure of page 155. It features a series of horizontal lines with notes and spirals, arranged in a vertical column with eight distinct sections. Each section consists of a horizontal line with notes above and below it, and a spiral pattern below the line. The spirals are drawn with a pen and have a central point from which they wind outwards. The notes are small, dark ink marks, some of which are grouped together. The overall style is that of a handwritten manuscript, possibly a score for a specific instrument or voice part.



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَشْكُرَهُ لَوْلَا رَحْمَتُ اللَّهِ عَلَيْنَا لَكُنَّا مِنَ الْخَاسِرِينَ
 بِحَسْبِ نِعْمَةٍ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِالْمُنِيعِينَ
 بِحَسْبِ نِعْمَةٍ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِالْمُنِيعِينَ



١١٩٤٦٦٦
 قِسْمَةُ الْوَالِدِ
 ١١٩٤٦٤٨

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَشْكُرَهُ لَوْلَا رَحْمَتُ اللَّهِ عَلَيْنَا لَكُنَّا مِنَ الْخَاسِرِينَ
 بِحَسْبِ نِعْمَةٍ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِالْمُنِيعِينَ
 بِحَسْبِ نِعْمَةٍ وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِالْمُنِيعِينَ



مزرک
السید در نزد قریه قریه

مزرک
عماد علی شادکوک در نزد قریه مراد

مزرک
ابا سوره در نزد قریه نه قند

مزرک
کوسره در نزد قریه حیاف

مزرک
کنه صو در نزد قریه حیاف

مزرک
السید در نزد قریه کلک کیه

مزرک
عبد علی الشریقه آو دولک در نزد قریه مراد

مزرک
بابا سوره و قلیچ اولک در نزد قریه احراف

مزرک
داره زه در نزد قریه مراد

مزرک
ایده طروس در نزد قریه مراد



Handwritten text in the top right corner of page 165.

نرسک المسیبه و نرسد فریه بکیرک

Handwritten text block in the middle of page 165.

نرسک او کیه و نرسد فریه طبره

Handwritten text block in the lower middle of page 165.

نرسک ویرفته و نرسد فریه طبره

Handwritten text block in the lower middle of page 165.

نرسک شخ حسد و نرسد فریه بکیرک و طبره

Handwritten text block in the lower middle of page 165.

نرسک قدحجه و نرسد فریه جات الیک



Handwritten text in the top right corner of page 164.

نرسک چه ملک و نرسد فریه الایک

Handwritten text block in the middle of page 164.

نرسک کوهه و نرسد فریه طبره

Handwritten text block in the middle of page 164.

نرسک قرچه الیک و نرسد فریه جت الیک

Handwritten text block in the middle of page 164.

نرسک مکرور و نرسد فریه قلعه

Handwritten text block in the lower middle of page 164.

نرسک قلعه شامی و نرسد فریه بکیرک

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

زرك
دودہ پاک در نزد فریب فرنگہ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

زرك
مقتل رستم در نزد فریب فرنگہ



ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Yavuz Özyürek
Doğum Yeri	Kadıköy
Doğum Tarihi	09.01.1975

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Kırıkkale
Fakülte	Fen ve Edebiyat
Bölüm	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (.....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Özel Kotku Eğitim Yayıncılık Tic. A.Ş.
Görevi/Pozisyonu	Öğretmen
Tecrübe Süresi	15

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Çankırı Merkez İlçesi
E-mail	yvzzyrk@gmail.com